

Om

Italienernes Deeltiggjorelse i den romerske

Borgerret

ved Bellum sociale.

Af

J. L. Ussing.

Aaret 90 f. Chr. danner et mærkeligt Vendepunkt i den romerske Historie, idet det betegnes ved Italienernes Emancipation eller ved den romerske Borgerrets Udvidelse over hele Italien. Før den Tid var Rom en Fristat med snevre Grændser; dens 40,000 stemmeberettigede Borgere boede næsten Alle i Rom eller dens nærmeste Omegn, og kunde personlig indfinde sig i Valgmøderne og Lovgivningsmøderne; og denne lille Fristat havde trælbundet næsten hele den civiliserede Verden. Nu blev disse Herskeres Antal betydelig forøget; hele Italien kom i Stedet for den ene By Rom. Men Statens Form undergik ikke med det Samme en tilsvarende Forandring. Den hele Regjering førtes endnu bestandig kun i Rom, og al Indflydelse paa den var knyttet til personlig Nærværelse paa Stedet, uagtet de store Afstande nu kun gjorde det muligt for de Færreste at indfinde sig der, og det var naturligviis ikke den bedste Deel af Italiens Befolkning, der forlod Huus og Hjem for at leve af de Stores Naade i Hovedstaden. Italienerne vare ved at erholde romersk Borgerret blevne hævede til en høiere Rang i Samfundet, og Udskrivningsbyrden var bleven dem lettet; men med Hensyn til Statens Regjering havde de kun vundet Lidet. Det var nu som før Byen Rom der herskede, og Massen af dens Befolkning var snarere slettere end bedre end før. Man har i vor Tid i Frankrig klaget over at Hovedstaden har tyranniseret det øvrige Land, uagtet hele Landet dog har valgt sine Repræsentanter lige saa vel som Paris; i det romerske Italien var der end ikke det mindste Forsøg paa at dele Herredømmet med Hovedstaden. Det var derfor naturligt, at der snart maatte danne sig nye Former for Staten.

Men at denne nye Form blev et militairt Despotie, havde sin Grund i den Maade, hvorpaa Italienernes Emancipation var foregaaet. Thi skjøndt Sagen var saa retfærdig og saa nødvendig; at enhver nogenlunde besindig Mand kunde indsee det, var dog det gamle Aristokratie og den forstokkede Romerhovmod stærk nok til at forhindre enhver Indrømmelse, og deres Voldsomhed nødte Italienerne til at gribe til Vaaben. Og selv efterat Krigens Rædsler havde tvunget dem til at give efter, maatte man dog næsten kæmpe med dem om hver Fodsbred. Regjeringens Mænd vilde ikke lede denne nye mægtige Strøm, og tvang den altsaa til at søge Tilflugt hos Demokraterne. Troløshed og Mord vare de

Vaaben, hvormed Aristokratiet søgte at bekæmpe dem; Pöbelen svarede naturligviis med de samme. Det gjaldt kun om hvem der kunde være grusomst, og Aristokratiet gik af med Æren 1).

Den italienske Krig (*Bellum Italicum, Sociale, Marsicum*) er en af de rædsfuldeste Borgerkrige, der nogensinde er bleven ført, først fordi vi finde store Hære paa begge Sider, ofte kæmpende med den største Forbittrelse — de Faldnes Antal blev anslaaet til over 300,000 2) — men dernæst ogsaa for de forfærdelige Brud paa Tro og Love, hvorpaa den gav Rom de første Exempler. Man saae 2 Consuler blive myrdede af deres egne Soldater, en tredje forladt af hele sin Hær, og Rom blive erobret af sine egne Feldtherrer. Nu kunde Ingen længere have noget sikkert Haab for Fremtiden; Lov og Ret gjaldt Intet mere; ikkun den regjerede, som havde den største og stridbareste Hær under sig.

Men dette interessante Afsnit af den romerske Historie er os kun ufuldkommen bekjendt. Vi have tabt de Hovedværker af samtidige Forfattere, der existerede derover. At Sullas Memoirer ere gaaede tabt, er vel ingen stor Skade; efter Alt hvad vi vide om dem, vare de lidet paalidelige, og kunde maaskee kun bidrage til at stille hans egen grændseløse Forfængelighed klarere frem for os. Derimod beklage vi meget, at vi ikke have L. Cornelius Sisennas *Bellum Civile Sullanumque*. Lad hans Sprog undertiden have været lidt affecteret, lad ogsaa ham som en Tilhænger af Sulla ei have været upartisk, Sallust erklærer ham dog for den bedste og omhyggeligste Forfatter over denne Tid 3), og selv de sparsomme Citater af ham, vi finde hos Nonius, skjænke os værdifulde Oplysninger. Ogsaa de herhen hørende Böger af Livius ere tabte, vi have kun Udtogene tilbage; men disse ere dog en af vore Hovedkilder, ligesom den korte Fremstilling hos Velleius Paterculus. Den omstændeligste Beretning finde vi hos Appian, en, som bekjendt, temmelig uvidende og skjödesløs Forfatter, og det mangler heller ei i denne Tids Historie paa Feil og Misforstaaelser hos ham; det har vel heller ei været Sisenna, men snarere Grækeren Posidonios, der var hans Hovedkilde. Plutarchs Levnetsbeskrivelser af Sulla og Marius have meget mindre Værd for os, thi han har altfor meget fulgt Sullas egne Memoirer. Derimod indeholde Excerpterne af Diodor særdeles vigtige Meddelelser, og selv de faa herhen hørende Brudstykker af Dio Cassius give enkelte interessante Træk. De senere Forfattere, Florus, Eutropius og Orosius ere kun fattige og urene Kilder.

1) Vell. II, 22. Mox C. Marius pestifero civibus suis reditu intravit moenia. Nihil illa victoria fuisset crudelius, nisi mox Sullana esset consecuta.

2) Vell. II, 15.

3) Sall. Iug. 95.

Disse tarvelige Efterretninger fra Oldtiden havde heller ikke indtil den nyeste Tid fundet nogen Historiker, der ret forstod at bearbejde dem. *Prosper Mérimée* 1) er den Første der med noget Held har forsøgt at løse disse Gaader. Han har med stort Talent vidst at finde sig til Rette i de af Appian saa forvirret fortalte Krigsbegivenheder, og, ihvorvel han ikke ganske tilfredsstiller i sin Fremstilling af de statsretlige Forhold, vil hans klare og livlige Fremstilling dog altid indtage en anseelig Plads i den historiske Litteratur. Kort efter udgav *Kiene* 2) en Bearbejdelse af det samme Emne. Han har ikke det Historieskrivertalent som Franskmanden, men han har den Fortjeneste at have gjort opmærksom paa et Par hidtil ei tilstrækkelig paaagtede Vidnesbyrd. Han har henvendt sin Opmærksomhed mere paa de indre Forhold end paa Kampen; men han synes ei at have havt nogen ret levende Forestilling om det romerske Statsliv, og derfor er der ikke Lidet at berigtige hos ham. Undertiden har han været paa det rette Spor, men ikke vovet at forfølge det, og han har i det Hele mere leveret et Materiale end et udført Arbeide. Det var mit Önske ved nærværende Afhandling at forsøge paa at give en klarere Fremstilling navnlig af de indre Bevægelser i Romerstaten, igjennem hvilke Italienerne Skridt for Skridt opnaede den fulde Besiddelse af den romerske Borgerret.

Ved Begyndelsen af det 1ste Aarh. f. Chr. havde Italien allerede i henvend 200 Aar været eet romersk Rige, men dets Beboeres Vilkaar vare dog meget forskjellige. Det herskende Folk, de romerske Borgere, boede i Hovedstaden selv, i en Deel Municipier i den nærmest liggende Deel af Italien, navnlig i Latium og Campanien, og endelig i en Deel Colonier, for Störstedelen beliggende paa Italiens Kyster. Alle de övrige Italienerne vare dem undergivne som deres altid lydige Forbundsfæller, *Socii*. De havde deres Frihed indadtil; hver Stat havde sin egen Forfatning og Regjering, og altsaa idetmindste en communal Selvstændighed; men udadtil havde de ingen anden Villie end Roms, og de maatte stille ikke ubetydelige Bidrag til de romerske Hære og Flaader.

Disse Staters Forhold til Rom var som deres indre Forfatning höist forskjellig, og for hver Stat fastsat ved en særegen Forbundstractat. Romerne havde Intet gjort for at befordre Eensartethed i denne Henseende; det var snarere i deres Interesse at holde dem forskjellige, efter den bekjendte Regel: *divide et impera*. Latinerne stode dem nærmest. Det gamle Slægtskabsbaand og det fælles Sprog gjorde dem til naturlige Forbundne,

1) P. Mérimée, *Etudes sur l'histoire Romaine*. I. Guerre sociale. 1844.

2) Kiene, *Der römische Bundesgenossenkrieg*. 1845.

og der tilbød sig mere end een Leilighed for dem til at erhverve sig romersk Borgerret¹⁾, navnlig stod denne aaben for enhver Latiner, der havde beklædt et Embede i sin Fødeby. Det var ved deres Hjælp, at Rom var bleven Herre over Italien, og rundt omkring paa hele Halvøen laae der store latinske Colonier, et Net af stærke Fæstninger, der kunde holde de Undertvungne i Ave. Og disse latinske Colonister nødtes til at være Moderstaten troe, ei alene af Taknæmmelighed, fordi den havde forsørget dem, men endnu mere ved den uvenlige Stilling, hvori de fra først af vare satte til deres Naboer, paa hvis Bekostning de levede.

Italiens øvrige Beboere stode alle Romerne langt fjernere. Imod Nord Etruskerne, et Folk af en ganske forskjellig Stemme, hvis uforstaaelige Sproglevninger ikke visen Lighed med de indoeuropæiske Sprog. Der var nu kun en Skygge tilbage af dette eengang ved Handel og Industrie saa berømte Folk. Store Strækninger laae øde; det Meste tilhørte enkelte store Godseiere, og det var der ei frie Mænd, men købte fremmede Slaver, der dyrkede Jordene²⁾. De andre italienske Folk hørte vel alle til den samme, den indoeuropæiske Folkestamme, men frembød dog mange indbyrdes Forskjelligheder. Man har i den nyeste Tid efter Sproget i Indskrifterne meent at kunne sondre følgende 6 Folkeslag³⁾: 1. Umbrerne i den nordøstlige Deel. 2. Sabellerne, hvortil høre Marser, Marruciner, Picenter og Sabiner, fra Latiums østlige Grændse til det adriatiske Hav. 3. Latinerne. 4. Volscerne, S. f. Latinerne. 5. Oskerne, indbefattende Samniter, Hirpiner, Apuler, Frentaner, Campaner, Lucaner, Bruttier og Mamertiner, altsaa den allerstørste Deel af Nedre-Italiens Beboere, kraftige Folkefærd, der i Dannelsen neppe stode synderlig tilbage for Romerne; det var dem, der længst havde gjort Modstand; de havde derfor ogsaa maattet lide meest af deres Tryk, og hadede dem meest af Alle. 6. Messaperne i den sydøstlige Deel. Hertil kommer endnu 7. Grækerne i de mange græske Colonier paa Kysterne. I den store italienske Krig, som vi her skulle omtale, sonderer Italien — det vil sige det gamle Italien, S. f. Floderne Macro og Rubico — sig i tre Hoveddele: Nord-Italien (Etrurien og Umbrien), Mellem-Italien (Latiner, Sabeller og Volscer), hvor Latin var det almindelige Sprog, og Syd-Italien (Osker, Messaper og Græker).

1) Tilladelsen, *ut qui stirpem ex sese domi relinquere, cives Romani fierent* (Liv. 41, 8) gjaldt sikkert kun for een Tid, s. Madv. Opusc. I, p. 273, Marquardt i Beckers Handbuch der römischen Alterthümer III, 1, S. 43. Bestemmelsen i *lex Servilia*, at den Latiner, der fik en Romer dømt *repetundarum*, erhvervede sig romersk Borgerret, gjælder for en anden Tid. Begge Dele ere aabenbart kun enkelte Exempler.

2) Plutarch Ti. Gracchus 8, 5.

3) Mommsen: Die Unteritalischen Dialecte.

De ikke-romerske Italieneres Stilling var ingenlunde misundelsesværdig. De udgjorde den større Deel af Roms Hære, og det var saaledes ved deres Hjælp, at Rom var bleven Verdens Herre; dog havde de selv ingen Deel i dette Herredømme, men vare Romernes Vilkaarlighed undergivne. Udskrivningsbyrden hvilede langt tungere paa dem end paa Romerne; de maatte selv lønne deres Soldater, medens de romerske Legioner lønnedes af Statskassen, og denne kun undertiden, naar den trængte dertil, krævede en extraordinair Skat (*tributum*) af Borgerne. I Tidens Løb blev Forskjellen bestandig større. Fra Aar 168 opkrævedes der ingen Tribut mere hos Borgerne. For dem tilbød der sig oftere Leilighed til at forkorte Krigstjenesten eller reent unddrage sig den, indtil endelig Marius ved at optage de aldeles Ubemidlede i Hæren næsten forvandlede Krigstjenesten fra en tvungen til en reent frivillig Sag. Italienerne derimod maatte yde alt det Samme som 100 Aar tidligere. Men tungere endnu fölte de maaskee den Ringeagt, hvormed Romerne saa ofte behandlede dem. At Overcommandoen over deres Cohorter overdroges til Romere, og at de maatte indtage den mindre ansete Plads i Leiren, fandt de sig gjerne i; men haardt var det, at Lex Porcia og de andre Love, der sikrede de romerske Borgere mod Embedsmændenes Vilkaarlighed i Straffe, ikke bleve udvidede ogsaa til Socii, medens Romerne dog ellers, naar det gjaldt om almindelige Indskrænkninger i Friheden, ikke vare bange for at udvide den romerske Lovgivning over hele Italien 1). Haardt var det, at Italienerne maatte böde med deres Krop og deres Liv for den samme Forseelse, som en Romer kunde begaae ustraffet, idetmindste indtil Dommerne havde kjendt ham skyldig, eller maaskee endog for slet ingen Forseelse, men kun fordi det faldt den romerske Befalingsmand ind. Vi finde i den romerske Historie mangfoldige Exempler paa denne Ringeagt for Italienerne, snart principmæssig anerkjendt i Lovgivningen, snart blot et Udtryk af den enkelte Romers Overmod. Vi see det i Colonie-Anlæggene. Hvor der var nogen Fare, som i Gallia Cisalpina, var det altid Latinere, man anvendte, medens man forsørgede de fattige Romere ved at bosætte dem i de rolige Söstæder, hvor de tilmed havde den Fordeel, at de vare frie for Udskrivning. Ved Anlæggelsen af Aquileia Aar 181 havde der været nogen Tvivl om man skulde tage Borgere eller Latinere, men man bestemte sig naturligviis for det Sidste, thi det var en meget farlig Post, og hver Mand fik 50 Iugera 2). 4 Aar senere anlagde man Colonien Luna i Ligurien af romerske Borgere; men ligesom om det var en Vanære, hvis man ikke havde budet Borgerne bedre Vilkaar end Latinerne

1) Som Exempler har man anført Udvidelsen af den romerske Gjældslovgivning til hele Italien Aar 193, s. Liv. 35, 7, og Senatsbeslutningen om Bacchanalierne Aar 186, s. Liv. 39, 18.

2) Liv. 40, 34.

i Aquileia, skjøndt disse i og for sig vare yderst fordeelagtige, gav man hver Mand 51½ Iugerum 1). Jeg kan idetmindste ingen anden Grund dertil tænke mig; thi vi see, at det ikke er det hele disponible Land, der bliver uddeelt. Resten bliver 4 Aar senere udstykket i mindre Lodder til fattige Borgere og Socii, saaledes at Romerne fik 10, Italienerne 3 Iugera hver 2). — Kun ved Delingen af Krigsbyttet, og ved den Douceur, som Feltherrerne ved deres Triumpher pleiede at give Soldaterne, var det Skik at lade Alle gaae lige. Dog selv her gjorde den haarde C. Claudius Pulcher, Istriens Erobrer, Aar 177 en Undtagelse. Ved hans Triumph fik de romerske Soldater 15 Denarier hver, men Socii kun det Halve 3). — Medens man i den ældre Tid havde holdt sig Tractaterne efterrettelig, og ikke paalagt de Forbundne andre Byrder, end de efter dem vare forpligtede til, see vi senere de romerske Embedsmænd tillade sig allehaande Overgreb, uden at de forknyttede Italienerne vovede at modsætte sig. Efter Livius 4) skal A. Postumius Albinus, Cos. 173, have givet det første Exempel derpaa, idet han paa en Embedsreise til Campanien befalede Övrigheden i Præneste at komme ham imöde og skaffe ham Herberge og Befordring. Han behövede det ikke, thi det romerske Skatkammer pleiede ved saadanne Leiligheder at bestride Alt; men han gjorde det for at ærgre Prænestinerne, der ved en tidligere Leilighed, som han syntes, ei havde viist ham Opmærksomhed nok. Prænestinerne havde ikke behövet at adlyde; men de havde ikke Mod til at modsætte sig Consulens Bud, og dette første saa rolig taalte Overgreb trak siden utallige andre efter sig. C. Gracchus kunde saaledes i en Tale, hvori han anbefalede Folket sine Lovforslag 5), anföre ikke faa skrigende Exempler paa romerske Embedsmænds Tyrannie. I Teanum havde den romerske Consul ladet Qvæstoren pidske, fordi Consulinden vilde gaae i Bad, men man kunde ikke hurtig nok faae Badene ryddede og reengjorte til hende. I Ferentinum havde en romersk Prætor af en lignende Aarsag ladet Qvæstorerne gribe, og den Ene af dem blev virkelig pidsket, medens den Anden, for at undgaae en saadan Skjændsel, styrtede sig selv ned fra Stadmuren. Ja selv Privatmænd tillode sig lignende Ting. En fornem ung Romer kom hjem fra Asien, og lod sig bære fra Brundusium til Rom i en Bærestol. Man havde dengang endnu ikke seet Sligt i Italien, hvorfor en Bonde i Venusia spurgte Bærerne, om det var en Död, de bare. Romeren lod strax gjöre Holdt, og lod den stakkels Bonde pidske til Döde.

---

1) Liv. 41, 13.

2) Liv. 42, 4.

3) Liv. 41, 13.

4) Liv. 42, 1.

5) Oratio de legibus promulgatis, s. Gell. X, 3.

Det var navnlig efter Midten af det 2det Aarh. f. Chr., at disse Klager over Til-sidesættelse og Forurettelse begyndte at blive lydelige hos Italienerne. Det var i den Tid da et temmelig begrændset Antal af romerske Familier var i Besiddelse af al po-litisk Magt, og af uhyre Rigdomme, medens den store Mængde var i høi Grad forarmet; da de frie Bønders Antal Dag for Dag aftog, medens de store Godser, der kun dyrkedes af Slaver, stadig voxede. En saadan Tilstand maatte ogsaa for Rom selv være høist for-uroiligende, og alle Besindige saae, at en Reform var nødvendig. Tiberius Gracchus stil-lede sig i Spidsen for den, og fornyede de gamle, men i over et halvt Aarhundrede ikke overholdte Bestemmelser om at Ingen maatte besidde mere end et vist bestemt Maal af ager publicus; hvad de besad derover, bød hans Lov, skulde de give Staten tilbage, at det kunde udstykkes til de fattige Borgere. Derved meente han at skabe en dygtig romersk Bondestand. Den Fastsættelse af hvad der var privat Eie, og hvad der var Statseiendom, som blev en Følge af denne Lov, berövede imidlertid ei blot Roms Rig-mænd en heel Deel af det, som de vare vante til at betragte som deres Eiendom, men ogsaa de Forbundnes og de italienske Communers Besiddelser bleve trukne med ind i den samme Undersøgelse, og hvad de ikke besad med fuld Ret, blev dem frataget. Cicero be-brejder et Sted 1) Ti. Gracchus, at han skulde have krænkert de forbundne Folks Rettig-heder og Tractater. Dette er formodentlig kun at betragte som Modpartiets Anskuelse, men vist er det, at han i sine Planer til Statens Fornyelse kun havde tænkt paa Romerne og ei paa deres Forbundsfæller.

Hans Efterfølgere M. Fulvius Flaccus og C. Gracchus fattede Sagen almindeligere. Var det en Erkjendelse af at man neppe skabte en dygtig romersk Bondestand alene ved at give Bypöbelen Jord, men kun ved at optage virkelig fødte Bønder, eller var det kun for at formindske {deres Modstanderes Tal, og hindre en Forening imellem Aristokratiet og Italienerne? Vi vide det ikke; men vi see disse to Mænd arbeide paa at faae Italienere optagne i det romerske Borgersamfund; og at deres Bestræbelser ei have været uden Frugt, vise Censustallene. Thi medens Borgernes Antal i de nærmest foregaaende Lustra bestandig var aftaget, see vi det pludselig fra Aar 131 til 125 faae en overordentlig Til-væxt. Det stiger fra 317,823 til 390,736. Vore Kilder til dette Tidsrum ere meget fat-tige, og vi vide derfor ei engang, om dette er skeet underhaanden, eller ifølge Lov. Det har været Frygten for en altfor stor Indtrængen af Fremmede iblandt Romerne, der i Aaret 126 bevægede Tribunen M. Junius Pennus til at foreslaae en Lov om at alle Fremmede skulde forlade Byen. C. Gracchus, som da var Qvæstor, talte imod Loven, men den ældre og mere övede Taler vandt en let Seir over ham, og Loven blev an-

1) Rep. III, 29. Ti. Gracchus sociorum nominisque Latini iura neglexit et foedera!

taget 1). Det følgende Aar blev M. Fulvius selv Consul, og kunde nu ivrigere fremme sine Planer. Men vi vide ei bestemt, hvad han vilde. Appian 2) fortæller ganske almindeligt, at der var Nogle, der vilde skaffe alle Italienerne Borgerret, for at bryde deres Modstand mod Ageruddelingen, og at Fulvius understøttede dem, men Planen strandede paa Senatets Modstand. Appian har visselig meent 3), at Fulvius har gjort et saadant almindeligt Forslag; men vi maae foretrække den bestemtere Efterretning hos Valerius Maximus. Denne siger nemlig, at han foreslog nogle for Staten fordærlige Love, nemlig om Uddelelse af Borgerret, og om at de, der havde ønsket at ombytte deres Borgerret med den romerske, skulde kunne appellere til Folket 4). Han har altsaa foreslaaet, at Italienerne kunde faae romersk Borgerret, hvis de vilde; dog har dette paa ingen Maade gjældt alle Italienerne, men kun dem, der befandt sig i visse bestemte Forholde. Dette viser den anden Bestemmelse, at de Paagjældende i Tvivlstilfælde skulde have Lov til at appellere til Folket, thi hvis der ei behøvedes Andet for at blive romersk Borger, end at være Italiener, kunde der jo næsten ingen Tvivl opstaae. Det har altsaa kun været nogle Italienerne, han vilde give romersk Borgerret, formodentlig dem, der paa en eller anden Maade led ved Ageruddelingen. Han synes at have bragt sit Forslag umiddelbart for Folket, med Omgaaelse af Senatet. Valerius fortæller, at hans Collega M. Plautius Hypsæus med Nød og Neppe fik ham til at møde i Senatet, og da han endelig mødte, kunde alle Senatorernes Forestillinger ikke aflokke ham noget Svar. Der tilbød sig imidlertid snart en anden Leilighed for Senatet til at standse hans Forehavende. Massilia forlangte Roms Hjælp imod Salluvierne; Senatet bestemte, at den ene af Consulerne skulde gaae derhen med en Hær. Lodden traf Fulvius, og Lovforslagene kom til at hvile 5). Han har maaskee selv ikke ugjerne foretrukket en let Seir forbunden med rigt Bytte og Triumf for en haard og usikker Kamp hjemme.

Da Haabet om ved Lov at erholde romersk Borgerret saaledes syntes at maatte opgives, greb den latinske Colonie Fregellæ til Vaaben, for ved Magt at tiltvinge sig den. De havde naturligviis haabet, at mange Andre vilde følge deres Exempel; men da det kom til Stykket, svigtede de andre S sammensvorne, og Fregellanerne stode alene. Prætoren L. Opimius blev sendt imod dem med en Hær; men Latinerne vare bestemte paa at for-

1) Cic. Off. III, 11. Brut. 28. Fest. Respublica.

2) Civilia I, 21.

3) Smlg. Civ. I, 34.

4) Val. Max. IX, 5, 1 . . . perniciosissimas reipublicæ leges introduceret, de civitate danda et de provocatione ad populum eorum qui civitatem mutare voluissent.

5) App. Civil. I, 34.

svare sig, indtil en af Formændene for Oprøret, Pullus Numitorius, forraadte Byen til Romerne. De Frafaldne bleve straffede med den yderste Strenghed og Byen jevnet med Jorden 1).

Dette overilede Forsøg var imidlertid kun et sørgeligt Mellemspil; Sagen selv var dermed ingenlunde opgivet. Det følgende Aar, 124, kom C. Gracchus tilbage til Rom fra Sardinien uagtet Alt, hvad Senatet havde gjort for at holde denne frygtede Person borte. Man anklagede ham for at have forladt sin Post i Utide, ja endog for at have været Medvider i Fregellanernes Sammensværgelse 2); men han gik seierrig ud af Kampen; han blev optaget i Senatet, og kunde stille sig til Tribunvalget for det næste Aar. Ved betydelige Reiser over hele Italien gjorde han sig bekendt med Landet og Folket, og et af hans første Foretagender i hans Tribunat var sikkert de store Veianlæg. Landeveienes Forbedring var en nødvendig Betingelse for Italienernes Deeltagelse i det romerske Statsliv. Og han gav ei blot en Lov om at der skulde anlægges Veie, men han anlagde dem ogsaa selv, og kæmpemæssige Arbeider vidnede for Eftertiden om, at han ei blot var Taler, men og Praktiker 3). Medens han herved sikrede sig Italienernes Taknemmelighed, vandt han Hovedstadens Almue ved sin Kornlov, eller Bestemmelsen om at Statens Magaziner skulde sælge de fattige romerske Borgere det Korn, de behøvede, for en bestemt meget ubetydelig Godtgjørelse. Ved Agerlove sørgede han for dem, der hellere vilde dyrke Jorden for selv at fortjene sit Underhold, end nyde Naadsens Brød i Rom. Hans Broders Agerlov om Udstykningen af de offentlige Jorde, som med Urette vare i privat Besiddelse, bestod endnu i sin fulde Kraft, og behøvede ingen Fornylse, som man med Urette har antaget efter Liv. Ep. 60 og Vell. II, 6. Man var endnu bestandig beskjeftiget med dens Udførelse, men de talrige Vanskeligheder, man mødte, trak Sagen i Langdrag. Imidlertid sukkede Romerne efter Arbeide og Brød. Der behøvedes öieblikkelig Hjælp, og denne kunde kun skaffes ved mange og store Colonie-Anlæg. Gracchus og hans politiske Venner foresloge derfor flere Colonier 4). Det var sikkert efter hans Forslag, at man anlagde Scylaceum, Minervium, Tarent og Neptunia 5). Ja man gik endog udenfor

1) Liv. Epit. 60. Cic. Fin. V, 22; Invent. II, 34.

2) Plutarch. C. Gracchus, 3.

3) Plutarch. C. Gracchus 6—7. Da disse Veianlæg virkelig bleve udførte af ham, kunne vi ei sætte Veiloven senere end til hans første Tribunat. Vi maae ei lade os vildlede af Appian (Civ. I, 23), der i sin forvirrede Opregning af alle Gracchus's Love sætter den efter det 2det Tribunats Love.

4) App. Civ. I, 23 ἀποικίας εἰσήγετο πολλάς. Liv. Ep. 60: *complures*. — Plutarch 8—9 har aabenbart Uret, naar han siger, at det kun var 2, nemlig Tarent og Capua. Hvad den sidste angaaer, har han ogsaa taget Feil; Ager Campanus og Stellas var netop iblandt de Jorde, C. Gracchus havde forbeholdt Staten som Domainier, s. Cic. Agrar. I, 7, 21; cf. lex Thoria v. 6.

5) Vell. I, 15.

Italien og vilde anlægge Junonia paa Karthagos Ruiner; dog — denne Lov hörer först til det följende Aar.

Efter at Gracchus ved saadanne Love havde sögt at afhjälpe den öieblikkelige Nöd og vinde Folkets Hengivenhed, traadte han endelig i sit andet Tribunat, Aar 122, frem med sin Hoved-Reform. Udsigterne til at sætte den igjennem vare bedre nu end nogensinde. Partiets anseteste Mand, M. Fulvius, som havde været Consul og triumpheret, havde, for Sagens Skyld, nedladt sig til atter at modtage Tribunatet, og den ene af Consulerne, C. Fannius, ansaaes for ei at være ugunstig stemt; det var i det Mindste ved Gracchus' Hjælp, at han var bleven Consul. Gracchus' Formaal var ikke at svække Regeringens Magt, men at nöde den til at ære Ret og Frihed. Derfor skilte han den dömmende Myndighed fra den administrative, og bestemte, at Nævningerne ei skulde tages af Senatet, men af Ridderstanden. Han vilde, at Folkeforsamlingen skulde bestaae af selvstændige Borgere, der ikke vare bange for at give Enhver Sit. Derfor önskede han at optage friske Elementer iblandt de romerske Borgere. Efter Velleius, Plutarch og Appian 1) foreslog han, at alle Italienerne skulde have romersk Borgerret; men i et Citat af C. Fannius' Tale imod Gracchus 2) nævnes kun Latinerne, og dette Vidnesbyrd maa jo synes afgjörende. Han har altsaa foreslaaet, at Latinerne skulde have romersk Borgerret, og maaskee samtidig andraget paa enkelte Forandringer i de övrige Forbundnes Stilling. Gracchus anbefalede Romerfolket sit Forslag med al den Veltalenhed, der stod til hans Raadighed; Efterkommerne beundrede hans Tale *de legibus a se promulgatis*. Men de Conservative opböde Alt imod ham. Selv Consulen Fannius, hvem han havde regnet paa, talte heftigt imod Forslaget, og denne ellers middelmådige Taler var denne Gang særdeles heldig 3). Ligesom man tidligere havde benyttet Italienerne til at modarbeide Tiberius Gracchus' Agerlov, appellerede man nu til Borgernes Egoisme imod dette Forslag. Man forestillede dem, hvor Meget de vilde tabe i Indflydelse i Folkeforsamlingen og i den behagelige Nydelse af Lege og Fester, hvis Borgertallet blev saa meget föröget; og disse Forestillinger vare neppe uden Virkning. Dog var Gracchus endnu i den Grad i Besiddelse af Folkets Tillid, at han vel kunde have sat Alt igjennem; men Senatet fandt paa et Middel til at beröve ham hans Popularitet. En Tribun, M. Livius Drusus, som spillede under Dække med Senatet, fremtraadte med endnu större Rundhaandethed end Gracchus.

1) Vell. II, 6. Plutarch. C. Gracchus 5. Appian. Civ. I, 23 og 34.

2) Julii Victoris Ars rhetorica 6, 6 (p. 224 Or.) ut a C. Fannio adversus Gracchum dictum est: „Si Latinis civitatem dederitis, credo, existimatis vos ita ut nunc in concione habituros locum, aut ludis et festis diebus interfuturos”. Cicero Brut. 26, 99 kalder Talen: „de sociis et nomine Latino contra Gracchum.“

3) Cic. Brut. 26, 99.

Han foreslog paa een Gang Anlæggelsen af 12 Colonier, hver paa 3,000 Mand, hvorved altsaa 36,000 Familier vilde blive forsørgede. Det var Mere end Gracchus havde lovet dem. Ja, han vilde endog trække dem til sig, der allerede vare blevne forsørgede af Triumvirerne efter Tiberius' Agerlov. Han androg paa, at den ubetydelige aarlige Afgift til Staten, hvormed deres Jorde efter Loven vare behæftede, skulde bortfalde. Og hvad Latinerne angik, foreslog han, at de ikke skulde være andre Disciplinarstraffe underkastede i Krigstjenesten end Romerne 1). Den sidste Lov kunde Gracchus naturligtviis ei have Noget imod; det var jo en Deel af den, han selv foreslog; men det var maaskee Noget, hvormed en stor Deel af Latinerne vilde lade sig nøie, og altsaa skadede det hans Lov. De to første Love derimod maatte han bestemt modsætte sig. Han erklærede, at Statskassen ikke kunde taale disse Udgifter 2). Men Senatet modsatte sig dem ikke, og Folket var allfor godtroende til at forstaae, at det var et aftalt Spil, og til at tænke sig, at disse 12 Colonier aldrig skulde blive til Virkelighed. Det var altsaa Gracchus, der tabte i deres Öine; han forekom dem egensindig og uvillig til at understytte hvad der ei var hans Eget. Under saadanne Omstændigheder maatte han overtage et Hverv, der fjernede ham fra Byen, nemlig Anlægget af Colonien Junonia. Han haabede maaskee ved sin praktiske Dygtighed atter at vinde i Folkets Öine, idet han viste dem, at det ikke var et tomt Mundsveir, hvad han foreslog. Det synes som han her virkelig har iværksat den Lighed imellem Romere og Italianere, han arbejdede for; og medens den oprindelige Lov gik ud paa en Colonie af 3,000 Borgere, har han formodentlig ved et Plebiscit faaet Lov til at tilføie 3,000 Socii; thi det hele Antal Lodder blev 6,000 3). Ikke desmindre fuldendte han den hele Udskiftning i 70 Dage, og ilede tilbage til Rom for at udtage Colonisterne blandt Romere og Italianere, og for at arbeide videre paa sine store Planer. Men hans Fjender havde benyttet Tiden, og Stemningen var aldeles forandret. Dette viste sig allerførst i at hans personlige Fjende og Italianernes ivrigste Modstander, Fregellæs Erobrer, L. Opimius, hvis Valg Gracchus det foregaaende Aar havde vidst at forhindre, nu virkelig var bleven valgt til Consul for Aaret 121. Da nu Tiden nærmede sig, da Lovens Skjæbne skulde afgjøres, udstedte Consulen Fannius efter Senatets Bestemmelse et Edict, hvorefter alle Ikke-Romere skulde fjerne sig i det Mindste 5,000 Passus fra Rom, indtil der var

1) Plutarch. C. Gracch. 9.

2) Cic. Tuscul. III, 20, 48: lego orationes C. Gracchi; patronum ærarii esse dices.

3) Appian. Civ. I, 24 *Διέγραμον δ' ἐς ἑξακισχιλίους ἀντὶ ἐλαττόνων τῶν ὄντων ἐν τῷ νόμῳ*. Dette kan naturligviis kun skee ved et Plebiscit; det er vel det *Pl. Sc. quod M. Bæbius tr. pl. III vir coloniæ deducendæ fecit*, som der staaer i *lex Thoria*, v. 43. Da Appian fortsætter: *Ἐπανελθόντες δὲ ἐς Ῥώμην, συνεκάλουν ἐξ ὅλης Ἰταλίας τοὺς ἑξακισχιλίους*, var det altsaa i det Mindste for en stor Deel Ikke-Romere.

afstemt over Loven. Gracchus lovede at hjælpe dem, der ei vilde lyde Befalingen — han havde jo selv kaldt dem til Rom for at deeltage i Colonien — men da det kom til Stykket, havde han ei Mod dertil 1). Han synes under den nærværende Stemning at have mistvivlet om at sætte Loven igjennem strax, og at have opsat det til det følgende Aar, da han haabede igjen at blive Tribun. Men en Splid med hans Colleger gjorde ogsaa dette Haab til Intet. Hans Fjender loe triumpherende over hans Nederlag. Gracchus kaldte det en sardonisk Latter: de vidste ikke, hvilken Ulykke de derved havde beredt sig selv 2). Han indsaae, at man ved den forstokkede Modstand imod Italienernes billige Fordringer tilsidst vilde nøde dem til at gribe til Vaaben. Han selv havde kun søgt ad Lovens Vei at tilfredsstille dem. Da dette var ham nægtet, trak han sig rolig tilbage; og Gracchus var hverken Hovedmand eller frivillig Deeltager i Fulvius' Oprør, som kostede ham Livet i det følgende Aar.

Med Gracchus' og Fulvius' Mord var Haabet om Italienernes Emancipation for det Første opgivet. I de paafølgende Reactionens Tider bestræbte man sig kun for lidt efter lidt at ophæve hver en Levning, der var tilbage af Gracchernes System. Selv Adskillelsen imellem den dømmende og administrative Myndighed blev for en kort Tid ophævet, men atter gjenindført. Det er en sørgelig Tid, hvor vi kun see Regjeringens Mænd bestandig blive svagere og mere demoraliserede. Rom syntes at ville gaae under, hvis ikke en Mand af det foragtede Folks Midte, C. Marius, havde frelst det. I en saadan Tid var der naturligviis ikke Tale om at udvide Borgerretten. Det betragtedes som en frygtelig Ting, da C. Marius paa Valpladsen paa Campi Raudii belønnede 2 Cohorter fra Camerinum, hvis Tapperhed havde afgjort Seiren over Cimbrenne, med at skjænke dem romersk Borgerret. Senatet bebreidede ham alvorligt en saadan Vilkaarlighed; men Marius svarede kort, at han under Vaabnernes Larm ikke havde kunnet høre den juridiske Rets Ord 3). Men Italienernes Krav paa at erholde romersk Borgerret syntes retfærdigere nu end nogensinde. Ved det tiltagende Samkvem havde romersk Sprog og Dannelse udbredt sig mere og mere over Italien; i den Henseende kunde ingen Forskjel gjøres gjældende. Efter den cimbriske Krig kunde de med større Ret end nogensinde sige, at de havde frelst Rom, og for den romerske Regjering havde de aldrig havt mindre Agtelse end nu.

Tilstanden i Rom var virkelig i høi Grad sørgelig. Det var ikke eet Borgersamfund, men 3 Classer af Borgere, der hver kun saae paa sin egen Fordeel uden at tænke

1) Plutarch. 12. App. Civ. I, 23.

2) Plutarch. 12, 4 forstaaer det rigtignok noget anderledes.

3) Valer. Max. V, 3, 8. Plutarch. Marius 28, 3. Hos Cicero p. Balbo 22, 50 er formodentlig Marius' Navn udfaldet.

paa det Heles Vel. En Almue der var forarmet, tilfals for Beskikkelse, og som begjerlig fulgte Enhver der lovede dem Brød og Almisse, selv naar det var en saa slet og foragtelig Person som Appuleius Saturninus. Et Aristokratie, der meente at have udelukkende Adgang til Statens Embeder og Hædersposter, og næsten kun betragtede dem som et Midde-
 del til at forøge sine allerede i Forveien store Rigdomme, hvoraf det da var en Selvfølge, at de anvendte al Slags Bestikkelse for at opnaae dem. De frygtede enhver Forandring, og roste bestandig den gode gamle Tid, da Aristokratiet efter deres Mening havde haft en langt større Betydning. Skjönt selv vellystige og ødsle, holdt de dog paa de gamle Lovbestemmelser imod Overdaadighed 1); selv dannede i græske Rhetorskoler, søgte de at forbyde de latinske 2). Endelig Ridderstanden, Roms Pængemænd, der ved Forpagtningen af Domainerne og ved Pengeforretninger i Provindserne stadig samlede sig større Midler. De indskrænkede sig her ingenlunde til den dem lovlig tilkommende Fordeel; den mægtige Romer forstod paa utallige Maader at udsuge de underkuede Provindsboere; og vee den Embedsmand, der vovede at træde alvorligt op imod dem! det var jo efter Gracchus' Lov Ridderstanden der skulde dømme over hans Adfærd, naar han kom tilbage til Rom. Ved at adskille Domstolene fra Senatet havde Gracchus rigtignok frembragt en Control med Embedsstanden, som syntes meget nødvendig; men ved at overdrage dem til en enkelt Stand havde han atter frembragt et Clique-Væsen 3), der paa sin Maade kunde være lige saa farligt, naar de begyndte at gjøre deres særegne Standsinteresser gjældende. Og hvorfor skulde de ikke gjøre det i en saa demoraliseret Tid, især naar det kunde gjøres under den uansvarlige Dommers Kappe? Dette havde man navnlig seet i Aaret 93 ved P. Rutilius Rufus' Domfældelse. Denne høit ansete og ualmindelig retskafne Mand, der selv 10 Aar tidligere havde beklædt Consulatet, havde fulgt sin Ven Q. Mucius som Legat til Asien i Aaret 94. Han havde der gjort Alt for at forsvare Asiaterne mod de romerske Publicaneres Uretfærdigheder, og derved paadraget sig selv Ridderstandens meest brændende Had. Efter sin Hjemkomst til Rom blev han anklaget for Udsugelser, og skjönt ingen Anklage syntes mere latterlig, blev han dog domfældt og maatte gaae i Landflygtighed, fordi Ridderne vare Dommere. Aristokraterne forsømte ikke at lægge al mulig Vægt paa dette Exempel. De erklærede, at Embedsmændene nu kun kunde være Ridder-

1) M. Antonius udstødte i sit Censur, Aar 97, Duronius af Senatet under det Paaskud, at han i sit Tribunat havde afskaffet en Sumptuarlov, s. Val. Max. II, 9, 5.

2) Saa gjorde Aar 92 Censorerne Cn. Domitius og L. Crassus ved et Edict, s. Gell. XV, 11, Sueton Clar. Rhetor. 1.

3) Florus III, 17: Iudiciaria lege Gracchi diviserant populum Romanum et bicipitem ex una fecerant civitatem.

es Tjenere, hvis det ikke lykkedes at gjenvinde Domstolene for Senatet, og de besluttede at sætte det igjennem, hvad det end skulde koste.

Og det var dette oplöste Borgersamfund, der beherskede Verden, og stængede Dörene for Italienerne, der stode udenfor og önskede at inlades. Thi siden Gracchernes Tid var der vel ikke gjort noget bestemt Forslag om deres Emancipation, men de betragtede den dog kun som opsat, og ikke som opgivet, og mange Enkelte prøvede hver for sig paa forskjellige Maader at tilsnige sig den romerske Borgerret. Disses Antal var voxet til en betydelig Höide i Aaret 95, hvorfor Consulerne L. Licinius Crassus og Q. Mucius Scævola fandt det nödvendigt at give en Lov *de civibus regundis* 1) eller om, at de, som ikke vare romerske Borgere, skulde afholde sig fra Udövelsen af romerske Borgerrettigheder, og skulde censeres i de Stæder, hvor de hörte hjemme. Da der herefter ofte maatte opstaae Spörgsmaal om Een var Borger eller ikke, blev en ny Domstol i denne Anledning oprettet. — Om Lovens Retfærdighed i og for sig kunde der ingen Spörgsmaal være; men derimod vel om dens Hensigtsmæssighed. Cicero, som ellers billiger dens Princip, indrømmer dog, at det var en bekjendt Sag, at denne Lov ikke blot havde været unyttig, men og skadelig; og Asconius udvikler det nöiere, idet han siger, at den i den Grad opbragte de fornemste Mænd i de italienske Stæder, at den kunde kaldes Hoved-Anledningen til den Italienske Krig. Det var ikke nu, som i gamle Dage, i Aarene 187 og 177 2), at de forbundne Stæder selv klagede for Senatet over at deres Borgere udvandrede til Hovedstaden, og forlangte, at de skulde vises hjem, da de ellers ei kunde opfylde Udskrivningens Forpligtelser. Nu maa denne Byrde have trykket dem mindre. Stæderne have maaskee tildeels været overbefolkede, og det kunde da ei være dem synderlig kjært at faae de Borgere tilbage, der allerede syntes at have vundet sig en Plads i Rom. Disse Mænd havde i alt Fald været betragtede som Italienernes Repræsentanter i Rom, og som dem, der fortrinnsviis skulde arbeide paa det store Værk: Italiens Emancipation. Nu kom de pludselig tilbage og lukkede Veien for alle dem, der havde haabet efter deres Exempel at kunne komme i Besiddelse af Borgerrettens Goder. De kom tilbage efter en Lov, der viste klart, hvor utilböielige Romerne vare til at indrømme Italienernes Önske, og med Hjertet fuldt af Harme opæggede de deres Landsmænd til med Vaaben at tiltvinge sig, hvad man ei godvillig vilde give dem. Ved den Licinisk-Muciske Lov

1) Cic. Cornel. p. 67. Orell. Asconius omskriver det til: *de regendis in sua civitate sociis*, hvilket man paa ingen Maade med Pigh maa rette til *redigendis*; *regere* er at bestemme, som i *fines regere*. Loven forbød, *esse pro cive qui civis non sit* (Cic. Off. III, 11, 47). Det övrige angivne Indhold følger af Cic. Brut. 16, 63 og pro Balbo 21, 48.

2) Liv. 39, 3 og 41, 9.

og de deraf følgende Processer udspreddes over alle de italienske Stæder en Mængde Misfornøiede, der Alle gjennemtrængtes af den samme Forbittrelse og nærede de samme Planer. Det var ingen Oprørs-Forening, men Rom selv, der saaledes ompændte sig med et farligt Net af Sammensvorne.

Gjæringen tiltog snart i en foruroligende Grad, og de Besindigere af Roms Statsmænd indsaae, at man vilde blive nødt til at indrømme Italienerne Borgerretten; men Ingen havde Mod til at prøve derpaa, før i Aaret 91 M. Livius Drusus blev Tribun. Han var en Søn af den Drusus, der i Senatets Interesse havde berøvet C. Gracchus hans Popularitet, og som 10 Aar senere havde beklædt Consulatet. Han hørte til en af Roms meest ansete Familier, og var født og baaren til Optimat, men ligesom Faderen meente han, at dette godt kunde forenes med en ivrig Stræben efter Popularitet ved Imødekommen af alle Almuens Ønsker. Han vilde være baade Senatets og Almuens Ven, men for den velhavende Middelklasse, for Ridderstanden havde han Intet tilovers. Det var en talentfuld ung Mand, fuld af Ærgjerrighed, og alvorlig i hele sin Fremtræden 1), men og indbildsk og hovmodig indtil Yderlighed. De Fleste af Oldtidens Forfattere stille ham i et glimrende Lys for os, først og fremmest Velleius Paterculus; men disse overdrevne Lovtaler har man vist med fuld Ret forklaret af hans Slægtskab med den romerske Keiserfamilie, som Velleius jo bestandig smigrer for. De stemme ikke ganske med de Træk af hans Charakter, der fortælles, hvilke næsten kun vidne om en mærkværdig Hovmod og Forfængelighed. Eller hvad er det Andet, naar han giver Architekten, der lovede at bygge hans Huus saaledes, at Naboerne ikke kunde see ind i det, det Svar, at han skulde hellere bygge det saaledes, at Alverden kunde see Alt hvad han foretog sig 2)? Hvad er det Andet, naar han som Embedsmand i Provindsen træder frem uden Insignier, fordi han meente, at han selv var anseelig nok? eller naar han som Ædil svarer sin Collega, der gjør ham en politisk Bemærkning, de mærkværdige Ord: „Quid tibi cum republica nostra” 3)? Og dette gaaer igjennem hele hans Liv; da Morderdolken sad i Brystet paa ham, vare hans sidste Ord til hans Venner og Slægtninge det Spørgsmaal, om vel Staten nogensinde kunde faae en Borger der var hans Lige 4).

Denne Mand troede sig kaldet til at være Statens Frelser. Han havde fattet Planen til en Reform, der skulde gjøre den søndersplittede og vaklende Stat enig og stærk, og paa een Gang afhjælpe Alles Klager. Senatet skulde have Domstolene tilbage; den

1) Cic. Off. I, 30, 108: Erat in M. Druso adolescente singularis severitas.

2) Vell. II, 14.

3) Aurel. Victor De viris illustribus 70.

4) Vell. II, 14.

romerske Almue skulde faae Brød og Jord, og Italienerne skulde faae romersk Borgerret. Seneca siger et Sted 1), at Drusus traadte i Gracchernes Fodspor. Dette kan kun siges efter en overfladisk Betragtning. De vare begge Reformatorer, vilde begge afhjælpe Fattigdommen blandt Borgerne og emancipere Italienerne; men i deres Tanker om Statens Organisation vare de grundforskjellige. Gracchus havde adskilt den dømmende Myndighed fra den administrative, fordi han indsaae, at Friheden fordrede en saadan Adskillelse; Drusus forenede dem igjen, og gav derved Regjeringen Lov til at være saa vilkaarlig som den vilde. Han var af Princip Optimat, og indsaae ikke, at Frihedens Centrum er den dannede Middelklasse. Lad ham længe nok bevise sin Liberalitet med, „at han havde uddeelt til Almuen Alt hvad der kunde uddeles, Alt undtagen Luften og Skarnet” 2); han var dog kun rundhaandet og ikke frisindet. Hans Tilhængere og politiske Venner vare derfor ogsaa at finde midt i Hjertet af Aristokratiet. Dertil hørte Roms første Taler L. Licinius Crassus, og Cn. Domitius Ahenobarbus 3), der tilligemed ham havde været Censor det foregaaende Aar. Selv Senatets Formand (*princeps senatus*), den 72 aarige M. Æmilius Scaurus ansaaes for at begunstige Drusus’ Planer, og med disse mægtige Ledere fulgte naturligviis Størstedelen af Senatet. Deres fornemste Ønske var at faae Domstolene tilbage, og dette lovede Drusus dem jo. Livius, Velleius og Cicero 4) fremstille det ogsaa, som om dette var Drusus’ egentlige Plan, og som om det kun var for at vinde Tilhængere i Folkemassen, at han kom frem med alle de andre Love. Men med lige saa stor, ja vel endnu større Ret har Appian 5) kaldt Loven om Italienernes Emancipation Hovedloven. Det var aabenbart den meest indgribende og maaskee ogsaa den meest nødvendige, naar man saae hen til den betænkelige Stemning iblandt Italienerne. Vi see jo ogsaa Drusus, selv efter at Dommerloven er antaget, endnu bestandig med samme Iver arbeide for Italiens Borgerret; og det er dette, der styrter ham. Det Hele var eet System, hvori man vanskelig kan sige, hvad der var først og hvad der var sidst; men desværre et saare misligt System, idet det gik ud paa at opfylde de enkelte Stænders særlige

1) Consolatio ad Marciam 16.

2) „Nihil se ad largiendum ulli reliquisse, nisi si quis aut coenum dividere vellet aut coelum”. Flor. III, 17. Aur. Vict. 70.

3) Ahrens: Die drei Volkstribunen Ti. Gracchus, M. Drusus u. P. Sulpicius S. 55 ff. regner Domitius til Modpartiet, fordi han i sit Censur havde havt Stridigheder med sin Collega Crassus (Plin. H. N. XVII, I, 1, 3. Cic. Orat. II, 11, 45) og fordi han i sit Tribunat 104 gav den populære Lov om at Præsterne skulde vælges af Folket. Mig forekommer det, at Historien hos Diodor Exc. de Vict. p. 612, s. ndf., viser det Modsatte.

4) Liv. Ep. 70 og 71. Vell. II, 13. Cic. Off. II. 21, 75: Italicum bellum propter iudiciorum metum excitatum. De Orat. I, 7. 24: Drusi tribunatus pro auctoritate Senatus susceptus.

5) Civ. I, 36: οἱ Ἰταλιῶται ὑπὲρ ὧν καὶ μάλιστα ὁ Λεῶντος ταῦτα ἐτίμαζε. Cf 35.

Önsker, og kun kunde opnaae dette ved at beröve dem andre Goder, hvoraf de troede sig i retlig Besiddelse. Det var saaledes et System, der let kunde vække mere Misfornöelse end Tilfredsstillelse; og dette blev Enden derpaa 1).

Der var eet Partie, som allerede fra først af havde været fjendtlig stemt imod alle Drusus' Planer. Det var Roms Pengemænd, og navnlig Ridderne. Disse maatte holde paa Domstolene indtil det Yderste; thi det var det, der gav dem politisk Betydning. De holdt aldrig af at man udstykkede Domænerne til Fordeel for de Fattige. Derved udtömtes Statskassen, og de selv fik færre Domæner at forpagte. Hovedmanden for dette Partie var Q. Servilius Cæpio. Han havde för været en meget god Ven af Drusus — de havde byttet Hustruer 2) — men siden bleve de de hidsigste Modstandere. Cæpio var sikkert mindre talentfuld, men ikke mindre rask og bestemt end Drusus. Det havde han viist i Aaret 100 som Quæstor urbanus. Han havde modsat sig Saturninus' Kornlov, fordi Skatkammeret ikke kunde bære Udgifterne. Senatet havde erklæret Loven for stridende mod Statens Vel, og et Par af Tribunerne vilde intercedere. Men Saturninus ændsede Intet af alt dette, og satte ikke desto mindre Loven under Afstemning. Da styrtede Cæpio med en Skare af sine Tilhængere ind imellem Folkemassen, væltede Stemmekasserne, og forhindrede saaledes Afstemningen ved Vold. Han blev naturligtviis anklaget for Måjestætsforbrydelse, som den der havde hindret Folkefrihedens ukrænkelige Repræsentant i Udövelsen af sine Handlinger 3). Men han maa være bleven frikjendt, eller igjen indsat i sin Ret, siden vi i Aarene 91 og 90 see ham spille en saa betydelig Rolle. Florus 4) fortæller, at Cæpio begyndte Striden i Aaret 91 med at angribe Senatet, hvis fornemste Mænd, Scaurus og Philippus, han anklagede for Ambitus. Denne Efterretning er urigtig. Han har neppe anklaget Philippus for Ambitus; thi han er jo netop i sit Consulat, 91, tilligemed Cæpio Drusus' ivrigste Modstander. Scaurus havde i mange Aar ei været Embedsmand, og kunde altsaa ikke anklages for Ambitus. Cæpio anklagede ham for Udsugelser, som han skulde have begaaet som Legat i Asien; men Scaurus udtog en Contrastævning imod Cæpio efter den Ret, som den Anklagede i en offentlig Sag altid havde, først at lade Dommerne afsige Kjendelse om hvorvidt Anklageren selv var saa pletfri, at

1) App. Civ. 1, 35. Aurel. Victor. 70.

2) Dio Cass. Exc. Vales. p. 638 (89 Bekker). Nogle af de Gamle have her, som de saa ofte gjøre, søgt en reen personlig Grund til deres Fjendskab (Plin. H. N. XXXIII, 1, 6, 20: Inter Cæpionem quoque et Drusum ex anulo in auctione venali inimicitiae coepere, unde origo socialis belli et exitia rerum!), som om den politiske Uenighed ikke var tilstrækkelig begrundet i de modsatte politiske Systemer. Cic. Brut. 62, 223 har det Rette: „(Cæpio) nimis equestri ordini deditus a senatu dissedit”.

3) Rhetorica ad Herennium I, 12, 21.

4) Flor. III, 7.

han turde træde op med en Klage 1). Vi vide ikke, hvorpaa denne Anklage gik ud; dømt blev, som det synes, Ingen af dem; men Scaurus har dog følt, at der kunde være Fare for ham, naar Ridderne dømte, og dette blev en ny Opfordring for ham til at arbeide paa at skaffe Senatet Dommermyndigheden og til at hjælpe Drusus med at sætte sine Planer igjennem 2).

Drusus indsaae, at hvis han vilde seire, maatte han først have Folkemassen paa sin Side, og altsaa vinde den ved Rundhaandethed imod de Fattige. Han begyndte derfor med *leges frumentariæ* og *agrariæ*. Den Kornlov, han foreslog, var formodentlig kun en Gjenindførelse af den Semproniske Lov, der havde bestemt, at Staten skulde sælge de fattige Borgere det Korn, de behøvede, for $\frac{5}{8}$ As Skjæppen 3). Denne Lov havde kun holdt sig meget kort; thi det syntes en altfor stor Udgift for Staten. Formodentlig allerede Aar 120 havde Tribunen Octavius afskaffet den og indført en højere Priis 4), og et Forslag om dens Gjenindførelse Aar 119 var strandet paa C. Marius' Intercession 5). Aar 100 havde Saturninus gjort et lignende Forslag; men, som ovenfor omtalt, det var blevet forhindret af Cæpio. Nu foreslog Drusus atter, at Prisen skulde sættes til $\frac{5}{8}$ As. Agerlovene gik ud paa Anlæggelsen af en Mængde Colonier i Italien og Sicilien, som for længe siden vare vedtagne, men endnu bestandig ikke satte i Værk 6). Dette er altsaa ogsaa kun en Fornyelse af en ældre Lov; og vi maae da nærmest tænke paa den Lov, som hans Fader, for at overbyde C. Gracchus, i Aaret 122 gav om Anlæggelsen af 12 store Colonier, af hvis virkelige Anlæg vi ikke finde det mindste Spor. Disse Love mødte naturligviis heftig Modstand hos Ridderpartiet, der anførtes af Cæpio og af Consulen L. Marcius Philippus. Denne havde rigtignok selv i sit Tribunat Aar 103 foreslaaet en lignende Agerlov, og anbefalet den med de heftigste Taler, hvori han blandt Andet havde fremsat den Paastand, at der ikke vare 2,000 Borgere i Staten, der eiede Noget; men han havde snart ladet sig overtale af Modpartiet til at lade Loven falde 7), og nu bekæmpede han Drusus' Agerlov af al Magt. Men Størstedelen af Senatet understøttede Drusus, thi de vidste jo, at, naar disse Love vare satte igjennem, kom Raden til dem; saa skulde

1) Rhetoric. ad Herennium I, 12, 22.

2) Asconius in Scaurianam 2, p. 21 Orelli.

3) Semisse et triente; s. Liv. Epit. 60.

4) Cic. Brut. 62, 222; Off. II, 21, 72. Rudolf Ueber das Thorische Ackergesetz i Savignys Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft 10 Bd. S. 34.

5) Plutarch. Marius. 4, 6.

6) App. Civ. I, 35. 'Ο δὲ τὸν δῆμον ἐς τοῦτο προθεραπεύων, ἐπήγετο ἀποικίας πολλὰς ἐς τε τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, ἐψημισμέναις μὲν ἐκ πολλοῦ, γεγοννίας δὲ οὐπω.

7) Cic. Off. II, 21, 73.

Domstolene overdrages til Senatet. Valerius Maximus anfører et mærkværdigt Exempel paa i hvilken Grad Senatet var afhængigt af ham. Senatet havde sendt Bud og bedet ham at komme til sig; men Tribunen svarede, at de kunde jo komme til ham og samles i Curia Hostilia, som var nær ved Rostra 1). Og Senatet adlød. Da han saaledes baade havde Almuen og Senatet for sig, trodsede han enhver Modstand og ændsede ingen Hensyn. Da Consulen Philippus afbrød ham i en Tale, befalede han, at han skulde føres i Fængsel. Sligt havde Tribunerne før gjort, naar de ei saae anden Udvei. Men Drusus lod ei engang sin Embedstjener (*Viator*) udføre Befalingen; han bød en af sine Clienter, som stod i Nærheden, at gribe Consulen, og denne raee Person greb ham i Halsen med en saadan Voldsomhed, at Blodet styrtede ud af Næsen paa ham 2). Ved slige kraftige Midler forknyttede han alle sine Modstandere og satte Lovene igjennem. Vi vide ei Andet derom end Ordene i Udtoget af Livius' 71de Bog: „legibus agrariis frumentariisque per vim latis“ 3).

Nu kom Spørgsmaalet om Domstolene. Vi have seet, at Senatet og Embedsstanden betragtede Ridderne som deres stadige Fjender, der kun lurede paa en Leilighed til at falde over dem, og Alle vare enige om, at enkelte Domme havde været uretfærdige, navnlig P. Rutilius'. Drusus vilde give Senatet Domstolene tilbage; men, hvad enten han nu troede, at dette ikke heelt kunde sættes igjennem, eller han fandt, at Principet om Adskillelsen imellem den bestyrende og dømmende Magt dog havde nogen Berettigelse, og at det ikke burde være blot forhenværende og vordende Embedsmænd, der dømte over andre Embedsmænd, — hans Lovforslag gik ikke ud paa, at Senatorerne udelukkende skulde indtage Domstolene, men paa, at de skulde det tilligemed Ridderne. Foruden Senatorerne, hvis Antal med et rundt Tal var 300, skulde der udvælges 300 af de anseteste Mænd af Ridderstanden, og af disse 600 skulde Nævningerne udtages 4). Da denne Lov

-
- 1) Val. Max. IX, 5, 2. Ahrens (Die drei Volkstribunen S. 96) forklarer det saaledes, at Drusus ikke vilde møde i det af hans Modstander, Consulen Philippus, sammenkaldte Senat, hvori denne havde Forsædet, men kun, naar han selv havde sammenkaldt det og selv kunde lede Forhandlingerne. (?)
  - 2) Val. Max. IX, 5, 2. Aurel. Victor 70 tilføier, at Drusus ved denne Leilighed skulde have været raa nok til at sige, at det var ikke Andet end Kramsfugle-Sauce, der flød ud af Næsen paa ham. Philippus var nemlig bekjendt for sit Hang til Vellelvnet.
  - 3) Disse omfattende Fattigforsørgelseslove gjorde store Fordringer til Statskassen, og man maatte finde paa nye Midler til at opfylde dem. Hertil hører Drusus' Møntlov. Før ham havde man nemlig altid møntet Sølvpengene af reent Sölv; efter hans Bestemmelse blandede man $\frac{1}{8}$ Kobber med Sølvet (Plin. H. N. XXXIII. 3, 13, 46).
  - 4) Liv. Ep. 71: „Judicariam quoque legem pertulit, ut æqua parte iudicia penes senatum et equestrem ordinem essent“. Og bestemte Appian. Civ. I, 35. *τὴν δὲ βουλὴν καὶ τοὺς ἐπίτας, οἱ μάλιστα δὴ τότε διὰ τὰ δικαστήρια διεφέροντο, ἐπὶ κοινῷ νόμῳ συναγαγεῖν ἐπειράτο, σαφῶς μὲν οὐ θυνάμενος*

fornemmelig var begrundet paa, at de tidlige Domme ofte havde været uretfærdige, var der et Capitel i Loven, som bestemte, at der skulde oprettes en ny Domstol, for hvilken man kunde indstævne Dommere der havde ladet sig bestikke (*si quis ob rem iudicatam pecuniam cepisset* 1).

Dette Mæglingsforslag tilfredsstillede ingenlunde alle Optimaterne. De meest Aristokratisksindede forlangte Domstolene for Senatet alene, og kunde ikke billige en saadan halv Forholdsregel som denne. Ridderne vare naturligviis endnu mere forbittrede over denne Lov, der berövede dem al politisk Indflydelse som Stand, og först og fremmest kæmpede de imod hiint Capitel, der tillod Folk at kræve dem til Regnskab for den Maade, hvorpaa de havde rögtet deres Dommerkald. De meest ansete Riddere, en C. Flavius Pusio, Cn. Titinius, C. Mæcenas, traadte offentlig op imod Loven, ikke som om de vilde forsvare, at en Dommer lod sig bestikke, ei heller, efter hvad der er berettet, fordi de fölte sig fornærmede over at en saa uværdig Mistanke kunde hvile paa Nogen af deres Stand, men fordi de fandt, at det var en Uretfærdighed imod Folk der aldrig havde ahnet Muligheden af en saadan Anklage. Hidtil havde man kun krævet Regnskab af Embedsmændene, der selv frivillig havde valgt en Bane, som skjænkede dem Ære, Magt og Rigdomme, nu vilde man ogsaa udvide det til Dommerne, der ei frivillig, men nödtvungne, efter Lovens Bud, vare satte paa en Plads, som ikke skjænkede nogen saadan Fordeel. De sagde, de havde ogsaa selv kunnet blive Embedsmænd, hvis de havde villet; men de havde foretrukket det rolige Liv, der ikke var udsat for nogen Fare, og nu vilde man dog alligevel drage dem ind under Domstolenes Omraade. Men Drusus overvandt enhver Modstand. Han var jo understöttet af Statens mægtigste Mænd, og efter Antagelsen af Korn- og Agerlovene var han Folkets erklærede Yndling. Naar han traadte ind i Theatret, blev han hilset med Bifaldsklap, en senere almindelig, men da endnu ukjendt Skik i Rom 2). Vi have ogsaa seet, han var ei nöieregnende med de Midler, hvorved han fik sine Love antagne. Om de ikke havde været bekjendtgjorte fuldt saa længe som Loven foreskrev,

---

ἔς τὴν βουλὴν ἐπανεγγεῖν τὰ δικαστήρια, τεχνάζων δ' ἐς ἑκατέρου ὄψε. Τῶν βουλευτῶν διὰ τὰς στάσεις τότε ὄντων μόνις ἀμφὶ τοὺς τριακοσίουσ (Dette er urigtigt; 300 er Normal-Tallet for Sulla) ἑτέρουσ τοσοῦσδε αὐτοῖσ ἀπὸ τῶν ἱππέων εἰσηγεῖτο ἀριστίνδην προσκαταλεγῆναι, καὶ ἐκ τῶνδε πάντων ἐς τὸ μέλλον εἶναι τὰ δικαστήρια. Og dog har den samme Appian, der taler saa klart, strax efter forvexlet Drusus' Forholdsregel med Sullas, og han taler da som om disse 300 fornemme Riddere ikke blot skulde dömmе i Forening med Senatorerne, men virkelig blive Senatorer. Aurel. Vict. 70 har fulgt ham.

1) Cic. p. Rab. Post. 7, 16. p. Cluent. 56. App. Civ. I, 35.

2) Plin. H. N. XXV, 5, 21, 52.

om Augurerne fandt, at Gudernes Tegn vare ugunstige: det var ham ligegyldigt 1); han satte dem igjennem alligevel.

Det tredie og sidste, det vanskeligste Led i hans Reformplan stod nu tilbage, Borgerrettens Udvidelse til hele Italien. Det var ikke en ny Plan, han nu først kom frem med; han havde vedkjendt sig den lige fra Begyndelsen af sit Tribunat, og Stemmer havde udtalt sig for og imod den. Vi have seet, at Stemningen i Italien var høist betænkelig, og det maatte næsten ansees for nödvendigt at give efter. Der havde begyndt at danne sig en Sammensværgelse blandt Italienerne. Der vare Elementer nok dertil forhaanden, og den talentfulde Marsker Pompædius Silo var rede til at stille sig i Spidsen. Han kom oftere i Drusus' Huus i Rom 2), og Drusus kjendte hans Planer, men billigede ingenlunde hans Fremfusenhed. Consulerne, Philippus og S. Julius Cæsar, havde, som det synes, strax ved deres Embedstiltrædelse erklæret, at de vilde modsætte sig Italienernes Önsker paa det Kraftigste; thi allerede ved Feriæ Latinæ, da de efter gammel Skik skulde offre paa Albaner - Bjerget, havde nogle Italiener sammensvoret sig om at myrde dem; men Drusus fik Nys derom, og advarede Consulerne 3). Senere, da Drusus' Lovforslag mödte saa stærk Modstand, at det syntes tvivlsomt, om de vilde gaee igjennem, læse vi 4), at Silo var paa Veien til Rom med 10,000 Mand, der bare skjulte Vaaben; han vilde med dem omringe Senatet og fremtvinge dets Samtykke. Men da kom Domitius Ahenobarbus ham imöde og bevægede ham ved fornuftige Forestillinger til at opgive sit dumdristige Forehavende og stole paa sine Vener, der nok ad lovlig Vei skulde sætte hans Fordringer igjennem. Det var vel ogsaa Noget hvortil Drusus og hans Venner formelig havde forpligtet sig. Thi Italienerne vare naturligviis ingenlunde fornöiede med de mange Coloni-Anlæg. Mange, som havde forstaaet at sætte sig i Besiddelse af Stykker af Ager publicus, vilde derved miste dem; og hvor let kunde det ikke skee ved en saadan almindelig Undersögelse af Jordene, hvor Undersögelses-Commissionen var begjærlig efter at bringe saa Meget som muligt ud deraf, at ogsaa virkelig Privat-Eiendom blev angrebet, i det

- 1) En Satiriker havde ogsaa engang paa en Lovtavle tilföiet et sidste Kapitel saalydende: „Denne Lov skal gjælde for Alle undtagen for Druserne“. Diodor. Exc. Vatic. p. 115 (p. 127 Diefdorf).
- 2) Plutarch (Cato Minor 2) fortæller den Anekdote, at Silo i Drusus' Huus havde spøget med hans fireaarige Söstersön, den senere saa beröimte Cato Uticensis, og bedet ham om hans Understöttelse, men Drengen havde sagt nei, og Marskerens Trusel med at kaste ham ud af Vinduet, var lige saa frugteslös som hans Bönner. En ret morsom Anekdote, hvorpaa man imidlertid har lagt alt for megen Vægt; den viser jo i Grunden kun, at Cato var stivsindet, som saa mange Börn.
- 3) Florus III, 19. Aurel. Vict. 70. Det er urigtigt, naar den Sidste bringer det i Forbindelse med Drusus' Mord; thi Feriæ Latinæ holdtes altid i Begyndelsen af Aaret.
- 4) Diodor. XXXVII. Exc. de Virtut. et Vitiis p. 612.

Mindste hvor Adkomst-Documenterne ei vare aldeles i Orden! Desuden kunde det aldrig være Italienerne behageligt at see en stor Stad af romerske Borgere reise sig iblandt dem; de maatte med skelende Blikke betragte disse Folk, der befandt sig under gunstigere Retsvilkaar, og som, stolte af deres Forrang, saae ned paa alle Andre. Det var kun Haabet om selv at opnaae romersk Borgerret, der havde bragt dem til at finde sig deri, og det var Drusus' Ven Pompædius Silo, der ved sine Forbindelser beherskede Mellem- og Syd-Italien, som bragte dem til at holde sig rolige. I Nord-Italien havde han derimod, som det synes, ingen Indflydelse 1). Etruskerne og Umbreerne klagede høit over Colonierne; Ridderpartiet og Consulerne bestyrkede dem deri, og opfordrede dem til i Masse at komme til Rom. De haabede, naar det afgjørende Öieblik kom, at finde en Stötte i dem, og ved Nord-Italienernes Bistand hellere at faae Agerloven afskaffet igjen, end Borgerretten udvidet.

Man kæmpede af al Magt for og imod Loven og bearbejdede Folket baade underhaanden og ved Taler i Forsamlingerne. For Loven var det vel navnlig Drusus selv, der talte. Han skal ikke have været synderlig veltalende i Retssager, men desto mere som politisk Taler, naar Statens vigtigste Anliggender gjorde ham varm 2). Imod Loven optraadte vistnok langt Flere. Ved Navn kunne vi nævne den heftige og veltalende Consul Philippus, og Tribunen L. Varius, hvis særlige Udseende man glemte, naar man hørte hans veltalende Foredrag 3); han var selv næsten kun halv Romer—han var født i Sucro i Spanien, og man kaldte ham Hybrida, d. e. Bastard — men maaskee netop derfor saa meget ivrigere i at holde paa Borgerretten. De skildrede Drusus som en Forræder, der havde sammensvoret sig med Italienerne imod Fædrelandet. Han stod jo i nöie Forbindelse med Hovedmændene, og havde allerede ved Latinerfesten kunnet advare Consulerne imod Snigmord. Siden vare Italienerne blevne endnu modigere; Pompædius Silo havde jo endog været paa Veien til Rom med en Hær, for at tvinge Senatet, og nu holdtes der hemmelige Möder rundt om i Stæderne 4). Hvem var Skyld deri uden Drusus? Man saae det jo; da han pludselig blev syg, gjorde hele Italien Løfter for hans Helbredelse 5). Philippus oplæste endog i Folkeforsamlingen en Ed 6), som han sagde, at alle Italienerne havde

1) Kiene S. 185 ff. Appian. Civ. I, 36.

2) Cic. Brut. 62, 222.

3) Cic. Orat. I, 25, 117.

4) Liv. Ep. 71: coitus coniurationesque et orationes in conciliis principum.

5) Aur. Vict. 70.

6) Ὁρκος Φιλίππου hos Diodor. Exc. Vatic. p. 116 (128 Diedorf). Det kan ei forstaaes paa anden Maade end saaledes, at det er Philip, der tillægger Drusus denne Ed. Man pleier at forstaae det, som

svoret, hvorved de forpligtede sig til at have samme Venner og Fjender som Drusus, at ofre deres Liv, Börn og Forældre for Drusus og de andre Sammensvorne; dersom de bleve Borgere efter Drusus' Lov, skulde de betragte ham som deres største Velgjører o. s. v. Enhver seer let, at dette var en plump Opdigtelse; men, naar disse Anklager idelig og idelig bleve gjentagne, begyndte de dog efterhaanden at finde mere Tiltro. Senatet og Almuen havde jo ogsaa faaet hvad de attraaede, og interesserede sig nu mindre for Italienerne. Kort — Drusus' Indflydelse begyndte at tabe sig 1), og man mistvivlede om, at han kunde sætte sine Planer igjennem. Nu kom Ludi Romani i Begyndelsen af September. Crassus og Andre af Optimaterne trak sig som sædvanlig i Ferien tilbage, for at nyde Landlivets Ro; men Philippus vedblev lige fuldt at angribe dem. Han sagde reent ud i Folkeforsamlingen, at han maatte see at skaffe sig et andet Senat; med det, der var, kunde han ikke styre Staten 2). I denne Anledning sammenkaldte Drusus strax Senatet Dagen efter Legenes Slutning, 13 Sept., og spurgte, om de vilde taale en saadan Anklage af Consulen. Der blev holdt heftige Taler imod Philippus, navnlig af L. Crassus. Han ændsede ikke Consulens Trusel om Udpantning, men foreslog en Resolution, der blev antaget med stor Majoritet, at man skulde retfærdiggjøre sig for Romerfolket, og vise det, at Senatet aldrig havde ladet det mangle paa Troskab eller forstandig Omhu for Staten 3).

Denne Erklæring var Alt, hvad Senatet kunde stille op imod den mægtige Consul. Faa Dage efter døde Crassus; han havde overanstrengt sig med at tale i det sidste Senatsmöde. Og Drusus fulgte snart bagefter. I hans eget Huus, medens han talte til en talrig forsamlet Mængde, blev han pludselig gjenemboret af et kraftigt Dolkestöd 4). Morderen forsvandt i Trængselen. Ingen vidste, hvor han kom fra; men Mistanken hvilede paa Q. Varius; han var den Heftigste af Modpartiet, og havde allerede Ord for at have forgivet Metellus 5).

Drusus' Fjender havde valgt det rette Öieblik til at skaffe sig af med ham. Hans Stjerne var allerede dalet saa stærkt, at Intet holdt den uden hans egen Kraft, og da nu denne sidste Gnist slukkedes af Morderdolken, vovede man ei engang at raabe om Hævn

---

om Philippus selv havde taget Italienerne i Ed paa disse Ord, og maa altsaa pine sig med at gjöre Philippus til Drusus' Ven eller Haandtlanger, s. Mais Note og Kiene S. 174.

- 1) Cic. Orat. I, 7, 24: Quum igitur vehementius inveheretur in causam principum consul Philippus, Drusique tribunatus pro senatus auctoritate susceptus infringi iam debitarique videretur.
- 2) „Videndum sibi esse aliud consilium; illo senatu se remp. gerere non posse“. Cic. Orat. III, 1, 2.
- 3) „Ut populo Romano satisfieret, nunquam senatus neque consilium reipublicæ neque fidem defuisse.“ Cic. Orat. III, 2, 5.
- 4) Vell. II, 14. App. Civ. I, 36. o. A.
- 5) Cic. Nat. Deor. III, 33, 81. Liv. Epit. 71. Senec. Consol. ad Marciam 16.

over ham. Der blev ingen Undersøgelse anstillet om hans Mord 1); han blev betragtet som en Forræder, der var falden paa sine Gjerninger. Det seirende Partie benyttede strax sin Overmagt til at ophæve alle hans Love, baade Dommerloven og Korn- og Ager-Lovene. Philippus erklærede som Consul og Augur, at de lovlige foreskrevne Former for Lovgivningen, saasom at ethvert Lovforslag skulde være bekendtgjort i 16 Dage før der stemtes derover, ikke være iagttagne, og Gudernes Varsler ikke ændsede 2); og Senatet kjendte dem for ugyldige; det meente, „at Folket ikke var bundet ved dem” 3). Og da Italienerne nu virkelig begyndte at røre sig, som for at hævne deres Forkæmper, stemplede man ham formelig som Höiforræder, og Varius foreslog en Lov *de maiestate*, hvorefter der skulde fældes Dom over dem, ved hvis Hjælp eller Raad Forbundsfællerne havde grebet til Vaaben mod Romerfolket 4). Imod denne Lovs Bogstav kunde naturligviis Ingen have Noget at indvende; men det kom an paa, hvorledes den blev forstaaet og udøvet. Nu var det Ridderpartiet, der gav den, og Ridderne, der skulde dømme. De kastede Skylden for det Hele over paa Optimaterne, og haabede ved denne Lov at kunne hævne sig paa deres Fjender og skaffe sig af med dem 5). Men med endnu større Ret kunde Optimaterne sige, at det var Ridderpartiets Stivsindethed, der havde nødt Italienerne til at gribe til Vaaben, og at Varius selv ved sin Lov var den nærmeste Aarsag dertil 6); og inden 2 Aar ere forløbne, see vi ogsaa Varius selv anklaget efter sin egen Lov, dømt og landflygtig 7). Det var altsaa en reen Partie-Sag, og det var ganske rigtigt, at Tribunerne af Modpartiet intercederede, men Varius brød sig ei om deres Indsigelse, og satte Loven igjennem alligevel. Hans Partie var mægtigt, og Folket, der saae Faren staae for Dören, brændte af Begjærlighed efter at faae de Skyldige straffede, uden at indsee, at denne Lov ikke var Veien dertil.

Saasomt Loven var givet, indstævnedes Statens fornemste Mænd i Hobetal. De Fleste af dem gik i frivillig Landflygtighed; de vidste jo deres Skjæbne, naar deres Fjender, Ridderne, skulde dømme. Saaledes gjorde Calpurnius Bestia, saaledes Drusus' Ven C. Aurelius Cotta, der nylig netop paa Grund af denne politiske Forbindelse var faldet

1) „Nihil de eius morte populus consultus, nulla quæstio decreta a senatu est“. Cic. p. Milon. 7, 16.

2) Cic. p. Dom. 16. de Legib. II, 6 og 12.

3) „Non videri eis populum teneri“. Cic. Cornel. p. 68 Orelli.

4) Ascon. in Cornel. p. 79. Scaur. p. 22: *ut quæreretur de iis quorum ope consiliove Socii contra populum R. arma cepissent*. Dette er at foretrække for Valer. Max. VIII, 6, 4: *iubebat quæri, quorum dolo malo socii ad arma ire coacti essent*.

5) Appian. Civ. I, 37.

6) Val. Max. I. I.

7) Cic. Brut. 89, 305.

igjennem ved Tribunvalget. Han mødte for Retten, men kun for at give en smuk Fremstilling af sin politiske Virksomhed, og holde en alvorlig Straffetale til Ridderne. Han vidste, hvad hans Skjæbne vilde blive, og gik i Landflygtighed for Dommen faldt 1). Ikkun den 72 aarige M. Scaurus forstod ved sin eiendommelige Gave til at imponere Folk og-saa her at tale nogle faa kraftige Ord, saa at Tribunen lod Anklagen falde 2). Mange bleve dømte eller gik i Landflygtighed, og Senatet troede endelig, da Krigen var brudt ud, at burde gjøre en Ende derpaa ved at decretere en almindelig Retshvile (*Justitium*). Men Folket knurrede over, at de skulde lade sig slaae ihjel i Slagene, medens Ophavsmændene gik uforstyrrede omkring, og selv Consulen (Aar 90) Rutilius Lupus skrev til Senatet, at han mistænkte Optimaterne for at staae i Forbindelse med Fjenden 3). Man blev altsaa nødt til at tage disse Processer op igjen, og medens alle andre Sager hvilede, dømte man endnu Folk for Höiforræderi efter den Variske Lov 4).

Efter Drusus' Mord og efter den Vending, Sagerne siden havde taget i Rom, maatte Italienerne opgive alt Haab om at Romerne frivillig vilde indrømme dem Borgerretten. De havde kun Vaabnene tilbage. Vi have seet, at der, allerede medens Drusus levede, bestod en Sammensværgelse, som var forgrenet over hele Syd- og Mellem-Italien, og det var Drusus og hans Venner, der havde hindret den i at bryde ud. Nu gjaldt det altsaa kun om at træffe de sidste Bestemmelser om naar og hvorledes Oprøret skulde ud-bryde, og hvem der skulde styre og regjere det. Nu gjaldt det om at sikre sig for at Ingen af dem, man havde regnet paa, skulde blive tilbage i det afgjørende Öieblik og lade de Andre i Stikken, og man sendte derfor Gidsler fra den ene Stad til den anden. Regjeringen i Rom var ikke uvidende om at der var Noget i Gjære; de sendte Embedsmænd og Senatorer omkring i Landet, for at see, hvad der foregik, og standse ethvert Forsøg i sin Begyndelse. Vi see saaledes i Begyndelsen af Aaret 90 en af det fore-gaaende Aars Prætorer, Q. Servilius, med proconsularisk Myndighed 5) reise om i Italien. Det hændte sig, at han engang mødte en fornem ung Mand fra Asculum i Picenerlandet, der under Bevogtning blev ført hen til et andet Sted. Det var en Gidsel; nu havde han Syn for Sagen. Han ilede med sin Legat Fonteius til Asculum. Der var just Skuespil,

1) Appian. Civ. I, 27. Han tilføier endnu *Μούμιος ὁ τὴν Ἑλλάδα ἔλων*. Denne Mand var uden Tvivl død for længe siden. Det er maaskee en Forvexling med L. Memmius, der nævnes i Cic. Brut. 89, 304 tilligemed Q. Pompeius som anklaget *lege Varia*.

2) Ascon. in Scavian. p. 22.

3) Dio Cass. Exc. Vales. p. 641 (p. 90 Bekker).

4) Cic. Brut. 89, 304.

5) Liv. Ep. 72.

og hele Folkemængden var samlet i Theatret. Han lod strax Skuespillet ophøre. I dets Sted traadte han selv frem og bebreidede Folket deres Troløshed. Han truede dem med den strengeste Straf; men han havde forregnet sig, naar han troede, at en enkelt Romers Ord var nok til at kyse en stor By, der følte sig krænket og forurettet. Hans Ord fremkaldte ikke Frygt, men Forbittelse. Asculanerne styrtede sig over Prætoren og hans Legat og dræbte dem. Og da de havde begyndt saaledes, kunde de ikke standse. Nu vidste de, at de vare hjemfaldne til den grusomste Straf, hvis Romerne nogensinde fik Magt over dem; de kunde ei mere gaae tilbage: de maatte gaae frem. Alle Romerne i Byen bleve dræbte og deres Gods plyndret 1). Man skaanede ei engang de romerske Skuespillere, og det var kun ved sin uforfærdede Vittighed, at den latinske Komiker Samnio forstod at frelse sig 2). Ikkun Romernes Fjender vare deres Venner. Ciliceren Agamemnon, der var fængslet for Voldsgjerninger og overladt til Asculanernes Bevogtning, blev løsladt af sit Fængsel, og gjorde siden efter god Tjeneste som en uforfærdet Anfører 3). De behøvede ham saa meget desto mere i dette Öieblik, da de Sammensvornes Hovedmænd i Asculum, T. Judacilius, som det synes, var fraværende for at skaffe Liguen Tilhængere i Apulien.

Opstanden udbrød saaledes ved et Tilfælde, og tidligere end det var paatænkt; men det viste sig, at den var vel forberedt. Thi saasnart Signalet var givet, var i et Nu næsten hele Italien S. f. Floderne Æsis og Liris falden fra Romerne. I Udtoget af Livius nævnes Picenter, Vestiner, Marser, Peligner, Marruciner, Samniter og Lucaner. Appian tilføier Frentaner, Hirpiner og Picentiner, tre Fok, der ogsaa kunde regnes med ind under Samniterne, desuden Japygerne, Pompeii og den latinske Colonie Venusia. Latinerne havde ellers ikke villet gjøre fælles Sag med Liguen. De havde vel ogsaa Lyst til at blive romerske Borgere; men dertil aabnede der sig jo allerede forskellige Veie for dem. Og selv uden dette følte de sig dog nærmere ved Romerne end ved de övrige Italianere. De havde samme Nationalitet, og de nöde den Ære og Fordeel at være underkastet de romerske Militairlove, at benyttes som Roms Livvagt, og at forsörges ved Colonie-Anlæg, medens de andre Italianere havde maattet afgive den til disse Colonier nödvendige Jord.

Til Oprörets Midtpunkt 4) og den italienske Regjerings Sæde havde man bestemt Corfinium i Peligner-Landet tæt ved Floden Aternus, en nylig opbygget, stor og regel-

1) Appian. Civ. I, 38.

2) Diodor. Exc. Vatic. p. 117 f. (p. 129 Dind.).

3) Diodor. Exc. Vales. p. 612 (p. 155 Dind.).

4) Diodor. Exc. Photii, p. 538 f. (p. 67 Dind.).

mæssig By med et prægtigt Torv og Raadhuus; den skulde nu føre Navnet Italica 1). Der havde man allerede i Forveien samlet en betydelig Mængde Krigsfornödenheder, Penge, Vaaben og Levnetsmidler. Saasnart Signalet var givet, samledes her et fælles Raad af 500 Mænd fra alle Stæder, som toge Deel i Oprøret. Disse valgte et mindre Raad, som blev den egentlige Forbundsregjering, og fik fuld Myndighed til at varetage alle fælles Interesser, navnlig Alt hvad der angik Krigen. Den udövende Magt blev overdraget til aarlig skiftende Embedsmænd, to Consuler og 12 Prætorer. Disse Former vare for en stor Deel laante fra Rom; og hvor kunde de ogsaa finde et nærmere og dygtigere Forbillede? Men for saa vidt som det ikke var een fast Stat, men et Forbund af Medlemmer med lige Rettigheder, behövedes der en eensartet Repræsentation af de forskjellige Stæder i Regjeringens Sæde. Denne frembragtes ved det store Raad af 500 Mænd. Efter hvilke Regler disse Mænd bleve udvalgte, vide vi ikke, og altsaa heller ikke, hvor stor Lighed det havde med Nutidens repræsentative Forfatninger. Men naar man har kaldt Italiernes Forfatning i Corfinium det eneste lignende Exempel i Oldtiden, har man overseet, at ogsaa dette ikke er en ny Opfindelse, men et Laan andenstedsfra, nemlig fra de helleniske Forbund, Achæernes og Ætolernes.

Dette italienske Forbund levede kun et kort Liv; men vi have dog endnu bevaret Mindet om denne Uafhængigheds-Periode i et Antal Mønter 2), for det Meste middelmaadige Copier efter romerske Mønter, men interessante som historiske Minder. Paa den ene Side see vi i Almindelighed et kvindeligt Hoved; det er det personificerede Italien, som den snart latinske, snart osciske Indskrift viser. Paa den anden Side af Mønten see vi snart en Krieger staaende ved en liggende Oxe — Oxen er Samniternes Vaaben, thi efter Sagnet vare deres Forfædre et *Ver sacrum* fra Sabinerlandet, der paa deres Udvandring vare blevne ledede af en af Mars sendt Oxe 3) — snart en Oxe der stanger en Ulv — Ulvinden er Roms Vaaben 4) — snart Italia siddende paa Skjolde 5) og bekrandset af Seirsgudinden, snart Mænd med dragne Sværd, der sværge hinanden Troskab, medens en ung Mand midt imellem dem holder Offergrisen. Enkelte Mønter bære Embedsmandens Navn, saasom Silo eller Papius.

Mønterne stadfæste, hvad vi allerede andenstedsfra vidste, at Liguen bestod af

1) Saaledes Velleius II, 16 og Strabo V, 4, 2. Diodor kalder den *Italia*.

2) S. Friedländer, Oskische Münzen.

3) Strabo V, 4, 12.

4) Man mindes herved om Telesinus' Ord hos Vell. II, 27: „nunquam defuturos raptores Italicæ libertatis lupos, nisi silva, in quam refugere solent, esset excisa.

5) Dette minder om det Ætoliske Forbunds Mønter.

tvende Hoveddele, Mellem-Italien, Marser og Sabeller, hvor Latin var Hovedsproget, og Syd-Italien, hvor Oscisk var det meest udbredte Sprog. De deelte ogsaa Landet i 2 Provindser, den nordlige og den sydlige; hver af Consulerne skulde have sin Provinds og 6 Prætorer under sig. De to første Consuler vare Marseren Q. Pompædus Silo og Samniteren C. Papius Mutilus; de fik hver den Provinds, hvor de havde hjemme, hiin den nordlige, denne den sydlige. De Forbundnes Hær beløb sig til 100,000 Mand Fodfolk og Rytterie, foruden hvad der blev tilbage som Besætning i de enkelte Stæder 1). Dygtige Feltherrer anførte dem. Foruden de to nævnte, læse vi om Vettius Scato, Marius Egnatius, Presenteius, Herius Asinius, C. Iudacilius, Cluentius, Lamponius, Telesinus o. A. 2).

Ved Efterretningen om Blodbadet i Asculum udbredte den største Forfærdelse sig i Rom. Nu saae man, hvad man før ikke vilde erkjende, hvor stor Faren var. Marserne havde gjort Oprør, dette stridbare Folk, der udgjorde Kjernen af Roms Forbundstropper, om hvem man sagde, at Romerne aldrig havde triumferet hverken over Marserne eller uden deres Hjælp 3). Deres Fører, Pompædus Silo, var Oprørets Sjæl; de betragtedes som de egentlige Hovedmænd i Krigen 4), og derfor kaldte man den efter dem Bellum Marsicum. Men til dem sluttede sig Samniterne, Roms uforsonligste Fjender, og alle Forbundsfællerne i Mellem- og Neder-Italien (*Ἰταλιῶται*), saa at Krigen rette Navn blev Bellum Sociale eller Bellum Italicum. Det var Folk, der i to Aarhundreder havde kæmpet sammen med Romerne, Soldater indövede paa romersk Viis, og Feltherrer dannede i Marius' Skole. Det var dem, ved hvis Hjælp Romerne havde erobret Verden; nu gjaldt det, om man skulde erobre Verden anden Gang, eller falde selv. Thi var man før utilböielig til at indrømme Italienernes Fordringer, maatte man nu ansee det for en reen Umulighed, da de ei bade derom, men vilde tiltvinge sig det. Da de Forbundnes Gesandter kom og forlangte Borgerret for alle Italienerne, gav Senatet dem ikke andet Svar, end at de maatte angre det Skete og nedlægge Vaabnene, før de henvendte sig til dem 5).

I Rom havde man strax ved den første Efterretning om Oprørets Udbrud lagt Togaen og taget Krigskappen paa 6). Alle andre Forretninger hvilede; hver Mand rustede sig til Krigen; thi alle Romere bleve opbudte til Kamp, og man sendte Iilbud til Provind-

1) Appian. Civ. I, 39.

2) Desværre ere Navnene temmelig usikre, da de overleveres forskjelligt hos de forskjellige Forfattere; s. Mérimée p. 135 ff.

3) App. Civ. I, 46.

4) Flor. III, 18.

5) App. Civ. I, 39.

6) Liv. Ep. 72: saga populus sumpsit.

serne efter Hjælpetropper. Begge Consulerne bleve sendte mod Fjenden, hver med 5 Legater under sig, hvem man beklædte med proconsularisk Rang og Myndighed. L. Julius Cæsar 1) blev sendt til den sydlige Deel imod Samniterne. Hans Legater vare P. Lentulus, T. Didius, P. Licinius Crassus, Sulla og M. Marcellus. Den anden Consul, P. Rutilius Lupus, blev sendt til den nordlige Deel imod Marserne, med Legaterne Cn. Pompeius Strabo, Q. Servilius Cæpio, C. Perperna, C. Marius og Valerius Messala.

De Forbundnes første Bestræbelser maatte naturligviis gaae ud paa at rense deres egne Lande og sikre sig for Fjender i deres egen Midte. Alle Romere, der fandtes der, bleve grebne og henrettede, hvis det ikke lykkedes dem at undkomme. De fleste Folk behandlede de Romere, de fik i deres Magt, med Grusomhed, maaskee Marserne alene gjorde en Undtagelse 2). Alle italienske Stæder og latinske Colonier, som ikke gik over til dem, maatte erobres. Af de andre Italianere var det vist kun Faa, der bleve Rom troe; dog læse vi om Pinna i Vestiner-Landet, at skjönt Stadens fornemste Mænd havde deeltaget i Sammensværgelsen og givet deres Børn som Gidsler for deres Troskab, vilde den dog ikke slutte sig til Oprørerne, maaskee fordi et andet Partie var kommet til Roret; den holdt sig, uagtet de stakkels Gidsler bleve förte hen foran Murene og dræbte 3). Judacilius fik vel Störstedelen af Apulerne og Japygerne til frivillig at gaae over; men en og anden Stad maatte han dog erobre ved Vaaben 4). Ogsaa en Deel af Hirpinerne bleve Rom troe 5). Latinerne derimod vare, som vi have seet, ikke deeltagende i Sammensværgelsen, og flere af deres Colonier udholdt en langvarig Beleiring, navnlig Firmum, Alba Fucentis og Æsernia. Lettere gik det med Stæderne i Campanien og de tilgrændsende Landskaber, hvor Nola, Venafrum, Stabiæ, Minturnæ og Salernum, den ene efter den anden bleve tagne af Samniterne, uden at Romerne vare istand til at undsætte dem. Thi de Forbundne seirede ei blot ved den förste Overraskelse; men ogsaa i aaben Mark sloge de de Hære, som Romerne sendte imod dem. Julius Cæsar sögte forgjæves at undsætte Æsernia; han kunde ikke trænge saa langt ind i Landet, og Papius' Fremskridt i Campanien nödte ham til at vende sig derhen, for om muligt at befrie det ligeledes beleirede Acerræ. Medens Perperna i Norden blev totalt slaaet af Marseren Presenteius, og Lamponius i Lucanien stak Ild paa Crassus' Leir og nödte ham til med stort Tab at flygte til Grumentum, stod Cæsar lige over for Papius ved Acerræ. En stor Deel af Consulens Hær bestod af galliske og numi-

1) Appian kalder ham bestandig feilagtig Sextus ved en Forveksling med det foregaaende Aars Consul.

2) Mérimée p. 148. Cic. Phil. XII, 11, 27.

3) Diodor. Exc. Vales. p. 612.

4) App. I, 42.

5) Vell. II, 16.

diske Hjælpetropper. Papius, som havde en Søn af Jugurtha i sin Magt, forstod derved at bevæge en Deel af Numiderne til at desertere, saa at Consulen fandt sig nødt til at sende Resten bort. Papius angreb ham derpaa og tvang ham til at trække sig tilbage. Men paa Tilbagetoget blev han overfaldet af Marius Egnatius i en Huulvei, mistede Størstedelen af sin Hær og undkom selv med Nød og Neppe til Teanum.

Værre endnu var det gaaet den anden Consul P. Rutilius. Marius raadede ham til at trække Krigen ud, da Fjenden snart vilde nødes til at give efter af Mangel paa Levnetsmidler, men han vilde ikke følge hans Raad 1). Han stod med sin Hær ved Floden Tolenus 2) og lidt nedenfor ham stod Marius. Den snilde Pompædus Silo havde sin Leir paa den anden Side lige over for Marius. Natten før den 12 Juni gik Consulen over Floden for at angribe ham; men Marseren havde forudseet det; da Romerne mindst ventede det, kastede han sig over dem, og nedsablede Consulen tilligemed Størstedelen af hans Hær. Marius fik det først at vide, da han saae Ligene svømme ned ad Floden; han kunde ikke mere redde Consulen, men kun erobre Marsernes halv tomme Leir, som de havde ladet tilbage lige over for ham. Kort efter lykkedes det ogsaa Pompædus at lede Cæpio i en Fælde, hvor han selv tilligemed en stor Deel af Hæren faldt; og atter var det kun den gamle C. Marius, der ved sin Forsigtighed forstod at holde ham i Schak.

Julius Cæsar havde imidlertid samlet friske Kræfter, og befandt sig atter lige over for Papius ved Acerræ. I lang Tid vovede de ikke at binde an med hinanden, tilsidst angreb Samniterne Romernes Leir, men bleve med stort Tab slaaede tilbage, og Cæsar blev af sin Hær hilset som Imperator 3). Dette var den første Seir, der gav Romerne Mod, nu aflagde man Krigskappen, og iførte sig atter Toga. Kort efter blev rigtignok Æsernia ved Hungersnød tvungen til at overgive sig til Samniterne; men det var dog som om Lykken nu begyndte at vende sig til Romernes Fordeel. Marius gjorde Ende paa sin lange Uvirksomhed, og bibragte Marserne og Marrucinerne et alvorligt Nederlag, hvori de Sidstes Anfører Herius Asinius faldt. Og Cn. Pompeius, der af 3 forenede Hære under Judacilius, Lafrenias og Ventidius var bleven tvungen til at trække sig tilbage til Firmum, fik Forstærkning under P. Sulpicius. Ved dennes Hjælp slog han Picenterne aldeles; Lafrenius faldt. Hans Hær var opløst, og de seirrige Romere beleiredede Asculum. Nu blev der Jubel og Glæde i Rom; nu saae man atter Embedsmændene træde frem i deres bræmmede Toga og med deres andre Insignier 4). Saasnart Pompeius havde omringet Ascu-

1) Dio Cass. Exc. Vales. p. 641 (p. 90. Bekker).

2) Ovid. Fast. VI, 565. Orosius V, 18. Appian tager Feil, naar han nævner Liris, Civ. I, 43.

3) Combination af Appian. Civ. I, 45 og 42 med Liv. Ep. 73.

4) Liv. Ep. 74.

lum, ilede Iudacilius derhen for at undsætte sin Födestad. Han havde givet de Beleirede Ordre til samtidig med hans eget Angreb at gjøre et kraftigt Udfald fra Staden; men de adlöde ikke. Alligevel lykkedes det Iudacilius at hugge sig igjennem Beleiringshæren og med en lille Hob at kaste sig ind i Byen. Han henrettede öieblikkelig de utroe Anförelere, der ikke havde understöttet ham i Kampen; men selv havde han ikke længere noget Haab om at frelse Staden. Efter at have tilfredsstillet sin Hævn og gjort sig til Gode ved et kostbart Maaltid, opreiste han et stort Baal og brændte sig selv. Dog holdt Asculum sig endnu i lang Tid 1).

Etruskerne og Umbrerne havde ikke understöttet Drusus' Forslag og ikke fra först af været Deeltagere i Italiernes Forbund. Men da de havde seet Lykken hælte til de Forbundnes Side, vare de ikke længere döve for deres Forestillinger; deres Sag var jo i Virkeligheden den samme; og en stor Deel af Umbrerne og Etruskerne faldt nu ogsaa fra. Rom fölte sig heelt omringet af Fjender, og efter at Etruriens og mange af Syd-Italiens Söstæder vare i Fjendens Magt, maatte de selv frygte for Angreb fra Sösiden. Da bestemte Senatet, at der skulde holdes Strandvagt paa hele Latiums Kyst fra Rom til Cumæ, og da man ei havde andet Mandskab dertil, tog man Frigivne. Det var første Gang, siden de farefulde Dage i den anden puniske Krig, at man havde udskrevet Frigivne til Hæren 2); men fra nu af blev det almindeligt. Til Umbrien sendtes Legaten A. Plotius, til Etrurien Prætoren eller vel snarere Proprætoren L. Porcius Cato 3). De vandt begge, som det synes, en let Seir over disse lidet stridbare Folk, skjönt det dog fortælles, at Ocriculum, Fæsulæ og maaskee andre Stæder bleve aldeles ödelagte 4).

Da ogsaa Etrurien og Umbrien begyndte at slutte sig til de Forbundne, maatte det Farlige og det Falske i Roms Stilling blive klart for Enhver. Nu var det næste Skridt, at Latinerne ogsaa faldt fra; saa var Rom ganske alene, og ingen Redning mere tænkelig. Dette sidste Frafald maatte for enhver Priis forebygges, og det eneste Middel til at sikre sig derimod var at indrömme dem den af Alle saa höit attraaede romerske Borgerret 5). Det var vistnok en Forholdsregel, som kun Nöden fremkaldte; men det var dog ikke en

1) App. Civ. I, 48. Medens Pompeius var i Rom for at overtage Consulatet i det fölgende Aar, synes han efter Appian at have overladt Beleiringen af Asculum til S. Julius Cæsar, der havde været Consul 91 (s. Kiene S. 204); denne döde under Beleiringen, og blev aflöst af C. Bæbius. Det var först Pompeius selv, der i sit Consulat indtog Staden.

2) App. Civ. I, 49; Liv. Ep. 74.

3) Orosius V, 18. Hos Liv. Ep. 74 er Haandskrifternes *Cimbros* eller *Marsos* aabenbart at rette derefter til *Etruscos*, s. Merimée og Kiene S. 202.

4) Flor. III, 18.

5) App. Civ. I, 49.

Indrømmelse, som Oprørerne havde tiltroset sig; tvertimod, man kunde give det Udseende af en Belønning for dem, der vare blevne troe, og det kunde den stolte Romer nok uden Ydmygelse give. Denne rædsfulde Krig havde bevæget Gemytterne paa forskjellig Maade. Nogle havde kun brændt af Forbittrelse mod Oprørerne, og altid villet fare frem med den yderste Strenghed imod dem, saaledes Prætoren A. Servilius i Asculum, Drusus' ivrige Fjende Cæpio, og Consulen Rutilius, der aldrig vilde lytte til Marius' Forestillinger, men uden al Grund mistænkte Optimaterne i sin Hær for at forraade hans Planer til Fjenderne. De bleve alle tre Offere for deres fremfusende Hidsighed. Andre fölte snarere Medlidenhed med disse Italienerne, som ikke vilde beröve Romerne Borgerretten, men kun dele den med dem 1); de fölte Rædsel for at skulle nedhugge dem, med hvem de för saa ofte havde kæmpet i de samme Rækker; de gjorde det kun, fordi det var den haarde Nödvendighed. Til disse hörte vel Cn. Pompeius, Sulpicius og den gamle C. Marius. Det var ikke blot af Forsigtighed, at han raadede Rutilius til at trække Krigen ud for at Mangelen kunde tvinge Fjenderne til Overgivelse, eller at han saa lang Tid stod lige over for Pompædius uden at angribe ham; det var ei blot Feighed, naar Romerhæren, der stod opstillet lige over for den fjendtlige Hær rede til at begynde Slag, pludselig vendte om uden Sværds slag og uden at Fjenderne forfulgte dem 2). Det var Fölelsen af at det ikke var Ret at begynde en saa blodig Kamp, og Diodor 3) omtaler ogsaa en formelig Fraternisering imellem Marius' og Pompædius' Tropper. Da den förste Forbittrelse var forbi, og da Smerten over de förste Nederlag var opveiet ved Cæsars, Marius' og Pompeius' Seire, fik disse forsonligere Fölelser naturligviis mere og mere Indgang, og Ingen vovede at yttre sig derimod, da man talte om at skjænke de troe Forbundsfæller den romerske Borgerret.

Det var Consulen L. Julius Cæsar, der i Slutningen af Aaret 90 gav den Lov, at alle Latini og Socii, der vare blevne Rom troe, skulde have romersk Borgerret, hvis de vilde 4), at der i den Anledning skulde oprettes nogle faa nye Tribus for de nye Borgere, og at, skjönt Lustret ikke var endt, skulde der dog allerede det næste Aar vælges Censorer for at indskrive dem.

[Dette var Lovens Hovedindhold, og saaledes berettes det hos de gamle Forfattere.

1) Civ. Phil. XII, 11, 27.

2) Plut. Marius 33.

3) Diodor Exc. Vatic. p. 118. (p. 130 Dind.)

Si fundi fierent 3: si auctores fierent, s. Savigny Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft IX, S. 305. Cic. p. Balbo 8. cf. Gell. XVI, 13 og XIX, 8. Plaut. Trinum. V, 1, 7. Festus s. v. fundus.

Men da de Lærde i Almindelighed paa Grund af urigtig Fortolkning finde Strid imellem de forskjellige Skribenters Vidnesbyrd, og betragte Indholdet af lex Julia, navnlig hvad angaaer Oprettelsen af de nye Tribus, som meget tvivlsom, ville vi underkaste Sagen en nærmere Drøftelse. Naar der spurgtes om, hvorledes denne store Masse nye Borgere skulde indordnes i det bestaaende Borgersamfund, er det klart, at den naturligste Maade var den, som man tidligere altid havde fulgt ved enhver betydelig Forøgelse af Borgertallet, nemlig at lade de nye Borgere danne nye Tribus ved Siden af de gamle. Det var paa denne Maade, at Tribustallet fra Krigen med Porsenna indtil Enden af den 1ste puniske Krig var voxet fra 20 til 35. Men efter Aar 241 var Tribustallet ei blevet forøget. De enkelte Stæder af *cives sine suffragio*, der siden den Tid havde faaet Stemmeret, vare blevne indskrevne i andre Tribus, hvortil de efter deres Beliggenhed nærmest hørte, selvfølgelig saaledes, at de ei kom til at udgjøre Majoriteten i dem. Saaledes læse vi 1), at i Aaret 188 Fundanerne og Formianerne bleve indskrevne i Tribus Æmilia og Arpinaterne i Cornelia. Men nu kom der en saa stor Mængde nye Borgere til, at de, selv om man indsatte dem i mange Tribus, dog let vilde kunne beherske dem alle. Der var altsaa ikke Andet at gjøre, end at vende tilbage til den gamle Fremgangsmaade, at oprette nye Tribus; men det maatte ikke være mange Tribus, thi man vilde kun indrømme dem liden Indflydelse, og som de sidst tilkomne fik de naturligviis den sidste Plads i Rækken. Saaledes fortæller ogsaa Appian, Civil. I, 49: *Ῥωμαῖοι μὲν δὴ τοῦσδε τοὺς νεοπολίτας οὐκ ἐς τὰς πέντε καὶ τριάκοντα φυλὰς, αἷ τότε ἦσαν αὐτοῖς, κατέλεξαν, ἵνα μὴ τῶν ἀρχαίων πλέονες ὄντες 2) ἐν ταῖς χειροτονίαις ἐπικρατοῖεν· ἀλλὰ δεκατεύοντες ἀπέφηναν ἑτέρας, ἐν αἷς ἐχειροτόνουν ἔσχατοι*: d. e. de satte de nye Borgere ikke i de 35 gamle Tribus, for at de ikke ved deres Stemme fleerhed skulde beherske Alt, men ved Indskrivningen anviste de dem andre Tribus, hvori de stemte sidst i Rækken. Man oversætter i Almindelighed: „de anviste dem 10 nye Tribus“. Saa maatte man da rette *δεκατεύοντες* til *δέκα*; thi det er utænkeligt, at Appian i Stedet for det simple *ἀλλ' ἑτέρας ἀπέφηναν δέκα* skulde kunne have sat *δεκατεύοντες ἀπέφηναν ἑτέρας*, d. e. „tagende Tiendedelen anviste de andre Tribus“. Vi maae spørge: hvoraf tages denne Tiendedeel? Af de gamle Tribus? Saa fik vi altsaa $3\frac{1}{2}$ nye Tribus! Eller af de nye Borgere? Saa fik jo kun Tiendedelen af dem Stemmeret. Thi jeg kan ei fatte, at disse Ord kunne betyde: „for hver Tiendedeel anviste de en ny Tribus“. Appian har brugt Ordet *δεκατεύω* i den almindeligere Betydning „at inddele“. Vi kunne rigtignok ikke eftervise denne Brug i andre Steder af den græske Literatur, men vi have en Analogie i

1) Liv. 38, 36.

2) Dette er dog maaskee Overdrivelse, i det Mindste om dem, der bleve optagne strax ved lex Julia.

den latinske, hvor *decuriare*, som egentlig betyder at inndele i Afdelinger paa 10 hver, gaaer over til at betyde i Almindelighed at inndele eller indrullere. Det er ikke usandsynligt, at Appians *δεκατέθειν* netop er en unöiagtig Gjengivelse af det latinske *decuriare* 1). Hvor stort Tallet af de nye Tribus var, vide vi ikke, men at det ikke var 10, see vi af Velleius Paterculus. Hos ham læse vi i II, 20: *quum ita civitas Italiae data esset, ut in octo tribus contribuarentur novi cives, ne potentia eorum et multitudo veterum civium dignitatem frangeret, plusque possent recepti in beneficium, quam auctores beneficium, Cinna in omnibus tribubus se distributurum pollicitus est.* Her ere, forunderligt nok, næsten alle Fortolkere enige om, at der ikke menes 8 nye Tribus, men 8 af de gamle 35. Man ændser ikke den gruelige Uretfærdighed imod disse 8 Tribus, hvis Stemmer ved den store Masse af nye Borgere jo vilde tabe al Betydning. Man mener, at Loddet skulde afgjøre, hvilke 8 det skulde gaae ud over, uagtet der i Kilderne ikke er Spor af Lodtrækning, og uagtet Uretfærdigheden dog blev lige stor imod de 8, hvem Lodden traf, medens man adeles kunde undgaae at gjøre Nogen Uret, ved at danne nye Tribus. Der staaer hos Velleius ikke et Ord om at det var 8 af de gamle Tribus 2). Der staaer rigtignok heller Intet om at det var 8 nye; men det kommer af at det var en bekjendt Sag; det fulgte af sig selv, saa at det ikke kunde falde Forfatteren ind, at Nogen kunde misforstaae det. — Hvis man imidlertid af Velleius vilde slutte, at lex Julia havde oprettet 8 nye Tribus, vilde ogsaa denne Slutning være overilet. Det er muligt; men saa har Velleius udtrykt sig unöiagtigt; thi han taler ei om Aaret 90, men om Cinnas Forsög Aar 87, og burde altsaa nævne det Antal nye Tribus, der dengang bestod. Lex Julia gav nemlig kun de Forbundsfaller, der vare forblevne troe, romersk Borgerret; men efterhaanden som de andre Italienere nedlagde Vaabnene, fik de ogsaa Borgerret ved specielle Love, og der blev oprettet nye Tribus til dem. Velleius siger i II, 16: *Paulatim deinde recipiendo in civitatem qui arma aut non ceperant aut deposuerant maturius, vires refectæ sunt Pompeio Sullaque et Mario fluentem procumbentemque rempublicam sustentibus.* Han giver Pompeius, Sulla og Marius Hovedrollerne, ikke som dem, der ved deres Seire havde forskaffet Staten Ro — saa havde han sat Sulla sidst — men som dem, der havde styrket Staten ved at gjøre nye Borgere af de angergivne Fjender. Pompeius har saaledes i sit Consulat Aar 89 formodentlig skaffet

1) Saaledes ogsaa Mommsen: Die römischen Tribus S. 11. Kiene S. 343 söger forgjæves at gjendrive ham.

2) Adskillige Fortolkere, som Merimée p. 178 (efter Forcellini) og Kiene S. 220, opstille rigtignok den besynderlige Mening, at det skulde ligge i Ordet *contribuarentur*; thi det maatte være *distrib.*, hvis der taltes om nye Tribus. Præpositionen *con* udtrykker kun Sammenfatningen af de Personer, som fordeles. Med selvsamme Ret kunde man af det følgende *distributurum* gjøre den ganske modsatte Slutning.

Vestiner, Marruciner, Peligner, Picenter, Umbrer og Galler romersk Borgerret, Sulla skaffede formodentlig Hirpinerne og andre nederitaliske Folk Borgerretten, og Marius optog Aar 87 Samniterne. Det var ei altid Consulerne, der gave Lovene; undertiden ogsaa Tribunerne, som Calpurnius Piso Aar 89. At der ved disse Optagelser bleve oprettede nye Tribus, siger Appian udtrykkelig, Civ. I, 53, hvor han omtaler, at i Slutningen af Aaret 88 havde hele Italien faaet romersk Borgerret med Undtagelse af Samniter og Lucaner, som først senere kom til. Han tilføier: *ἔς τε τὰς φυλὰς ὅμοια τοῖς προτυχοῦσιν ἕκαστοι κατελέγοντο, τοῦ μὴ τοῖς ἀρχαίοις ἀναμεμιγμένοι ἐπικρατεῖν ἐν ταῖς χειροτονίαις πλέονες ὄντες*, d. e. de indordnede dem i Tribus ligesom de tidligere, altsaa i nye Tribus, for at de ikke, ved at blandes med de gamle, skulde faae Overmagten ved Afstemningerne, da de vare Fleertallet. Vi vide jo ogsaa bestemt, at der ved den Calpurniske Lov kom to nye Tribus til. Tallet 8 er altsaa, hvis Velleius har udtrykt sig nøiagtigt, ikke det som fastsattes ved den Juliske Lov, men Summen af alle de ved den Juliske Lov og de følgende Love oprettede Tribus.]

Den Juliske Lov frelste Rom, men den forandrede det ogsaa, idet den paa een Gang tilførte det en saa stor Mængde nye Borgere, at det næsten blev et nyt Borger-samfund. Thi der var neppe nogen Stad, der efter denne Lov kunde erholde romersk Borgerret, som ikke modtog den. I et Par græske Stæder, Heraclea og Neapolis, var der rigtignok et stort Partie, som foretrak at beholde deres forrige Skin-Selvstændighed; de fandt formodentlig, at de fra dannede Grækere vilde synke ned til Barbarer, hvis de antog de barbariske Romeres Borgerskab, eller de frygtede for, at deres Nationalitet og Sprog skulde gaae tabt, saaledes som det ogsaa virkelig gik med Oscernes; men dette Parti maatte böie sig for Fleerheden af Borgerne, og Stæderne bleve romerske 1). Vi vide ei bestemt, hvormange af de forbundne Stæder der nu fik Borgerret. Haabet om ved denne Lov at bevare Etrurien og Umbrien 2) gik ei i Opfyldelse; dertil kom Loven i det Mindste tildeels for sildig; en stor Deel af disse Folk havde allerede grebet til Vaabnene. Derimod vide vi, at alle Latinerne nu bleve romerske Borgere 3); de latinske Colonier bleve romerske Kjøbstæder (Municipia), og der existerede ingen Latiner mere i juridisk Betydning,

1) Cic. p. Balb. 8, 21: Julia lege, qua civitas est sociis et Latinis data, qui fundi populi facti non essent, civitatem non habent; in quo magna contentio Heracliensium et Neapolitanorum fuit, quum magna pars in iis civitatibus foederis sui libertatem civitati anteferret.

2) App. Civ. I, 49.

3) Gell. IV, 4: Civitas universo Latio lege Julia data est.

indtil man i det følgende Aar gav Gallerne hiinsides Po de samme Rettigheder, som Latinerne før havde havt, og derved skabte en ny Classe Latinere.

Til Censorer efter denne Lov valgtes Lovens Giver, L. Julius Cæsar, og P. Licinius Crassus, der havde været Consul Aar 97, den Samme som i dette Aar med saa lidet Held havde søgt at modstaae Lamponius i Lucanien. Disse Censorer udførte imidlertid ikke deres Hverv; de holdt ingen Census 1). Vi vide ikke, om dette havde sin Grund i Lunkenhed og Utilböielighed til at udføre en Lov, som Nöden havde aftvunget dem, eller snarere i Omstændighederne, idet bestandig nye Masser af Borgere kom til, og i de Bestemmelser, der i den Anledning bleve tagne, som vi nedenfor skulle omtale.

I Aaret 89 vare Cn. Pompeius Strabo og L. Porcius Cato Consuler. Ogsaa i dette Aar rykke begge Consuler ud imod Fjenden, hver, som det synes, med 5 Legater under sig: Cn. Pompeius med Legaterne S. Julius Cæsar, som havde været Consul Aar 91, Sulpicius, L. Murena, Cæcilius Pinna og Mamercus Æmilii; den anden Consul, L. Porcius, med Legaterne A. Postumius Albinus, Sulla, Cosconius, Lucceius og A. Gabinius. Men vi finde ikke den samme Terrainfordeling, som i det foregaaende Aar; nu syntes Hovedfaren at komme fra Nord og Öst, og begge Consulerne droge derhen.

Etruskerne og Umbrerne vare vel i Slutningen af det foregaaende Aar, deels ved den Juliske Lov, deels ved Vaabenmagt, saa godt som bragte til Ro. Men det var de forbundne Italianere altfor vigtigt at nære Krigsluen ogsaa der, til at de ikke skulde forsöge derpaa; maaskee kom de nordlige Folks hurtige Underkastelse dem ogsaa uventet. En Hær paa 15000 Mand var underveis til Etrurien; men Pompeius sprængte den aldeles. De Slagne flyede til alle Sider, og en stor Deel af dem frös ihjel paa Apeninnerne. Pompeius fortsatte sin Marsch mod Östen, og bragte snart Vestinerne til at overgive sig.

L. Porcius havde overtaget C. Marius' Hær og stod imod Marserne. Han var en streng Mand, og misbilligede ganske den seendragtige Maade, hvorpaa Marius i det foregaaende Aar havde fört Krigen. Han beskyldte ham formodentlig for at han ikke havde villet slaae sin Modstander, og for at have demoraliseret Tropperne ved at fraternisere med Fjenden. I det sidste Slag, som Marius leverede, havde man jo seet Virkningen deraf, thi det var uafgjörende. Porcius selv var derimod stolt af de lette Seire, han i det foregaaende Aar havde vundet i Etrurien, og roste sig af at kunne gjöre en snarlig

1) Cic. p. Archia 5, 11: Julio et Crasso censoribus nullam populi partem esse censam.

Ende paa Krigen. Soldaterne kunde imidlertid ikke foretrække ham for Marius; hans Adfærd fremkaldte et Mytterie iblandt dem, hvor man endog kastede Stene efter ham. Det lykkedes ham dog at dæmpe Mytteriet, Hovedmanden, en C. Titius, blev grebet og sendt til Rom — det var al hans Straf¹⁾ — og Hæren blev ført imod Fjenden. Et Par Gange slog Porcius Marserne; men Seiren gjorde ham dumdristig; ved et Angreb paa deres Leir faldt han selv, og Romerne maatte med stort Tab trække sig tilbage²⁾.

I Campanien havde man seet ligesaa slette Exempler i den romerske Hær. Legaten Postumius laae med Flaaden for Pompeii, som Romerne beleirede. Hans Soldater beskyldte ham for Forræderie, og dræbte ham. Sulla overtog hans Hær. Men denne ellers saa haarde og strenge Mand straffede ikke de oprørske Soldater; han var endog glad over at de havde begaaet en Forbrydelse, som kun kunde udsones ved en Seir over Fjenderne³⁾. Han førte dem strax imod L. Cluentius, der stod med en Hær Samniter i Nærheden af Nola; men han havde forregnet sig; han blev slaet, og først efter at have samlet alle sine Troppeafdelinger, kunde han overvinde Fjenden. Cosconius og Luceius kæmpede ogsaa med Held imod Samniterne, hvis talentfulde Anfører Marius Egnatius faldt. Flere Byer overgave sig, blandt disse Stabiæ, som Sulla ødelagde den 30te April⁴⁾. Efter at saaledes Størstedelen af Campanien var underkuet, blev Sulla i Stand til at rykke ind i Hirpinernes Land, midt i Hjertet af Italien; kunde det lykkes ham at erobre dette Land, besad han en vigtig Post, der adskilte Samniter og Lucaner, og sikrede Rom Forbindelsen med Apulien. Det lykkedes uden stor Vanskelighed; en stor Deel af Folket var ei uvenlig stemt imod Romerne, og Landet havde ingen stærke Fæstninger. Efter Hovedstadens⁵⁾ Fald overgave de sig. Derfra vendte Sulla sig imod Nord og trængte midt ind i Samnium. Han slog Papius Mutilus, der saaret maatte flygte til Æsernia. Kort efter angreb han den stærke Fæstning Bovianum og indtog den med Storm. Efter disse glimrende Bedrifter gik han til Rom for at søge Consulatet for det næste Aar, og derved modtage Lønningen for sine Anstrængelser.

I Lucanien havde Gabinius en Tid havt god Fremgang, men tilsidst faldt han under Stormen paa Fjendernes Leir. I Norden og Østen derimod fulgte stadigt Held de romerske

1) Dio Cass. Excerpt. Vales. p. 641 (p. 90 f. Bekker).

2) Det er sikkert Bagvaskelse, at han ikke skulde være faldet for Fjendehaand, men snigmyrdet af Marius' Søn, som Orosius fortæller.

3) Plut. Sulla 6.

4) Plin. Hist. nat. III, 5, 9, 70.

5) Velleius II, 16 nævner Compsa. App. Civ. I, 51 fortæller omstændeligere Indtagelsen af den anden By i Landet, Æculanum. Jeg vover ikke at afgjøre, om det er to forskellige Begivenheder, eller om det er den samme, som begge Forfattere omtale med et forskjelligt Navn.

Vaaben. Sulpicius slog Marrucinerne og bragte hele Folket til at overgive sig. Pompeius rykkede ind i Pelignernes Land, imod Forbundsregjeringens Sæde Corfinium. Murena og Pinna oprettede, hvad Porcius havde tabt imod Marserne, og det lykkedes dem at bringe dette Folk til at nedlægge Vaabnene 1). Cosconius havde stor Fremgang i Apulien; han brændte Salapia, erobrede Cannæ og beleirede Canusium. En stor samnitisk Hær under Trebatius tvang ham dog til at hæve Beleiringen og trække sig tilbage. Det fortælles, at en Flod skilte Hærene ad, og ingen af Parterne vovede at gaae over den for ikke at blive overfaldet under Overgangen. Da foreslog Samniteren, at den ene Hær skulde trække sig tilbage, medens den anden gik over; Romeren gik ind derpaa, og tilbød selv at være den, der trak sig tilbage; men han var troløs nok til, trods sit Løfte, at angribe Samnitterne, medens de gik over Floden, og hans Troløshed skaffede ham en fuldstændig Seir 2). Omspændt fra alle Sider, midt i en lidet krigersk og halvt overvundet Befolkning, troede Forbundsregjeringen ikke at kunne holde sig i Corfinium; den trak sig tilbage til det stærkt befæstede Æsernia i Samnium, og samlede der sine sidste Kræfter. Fem Feltherrer stode endnu til dens Raadighed, og Pompædus Silo først og fremmest. Ved sin altid utrættelige Virksomhed samlede han i Hast en Hær paa 30000 Mand, hvortil han endnu föiede omtrent 20000 bevæbnede Slaver og 1000 Ryttere 3). Og da det nu rygtedes, at Kong Mithridat i Pontos havde bemægtiget sig sine Nabokongers Lande, og var rykket ind i Romernes Provindser, sendte Italienerne Gesandter til ham for at forlange snarlig Hjælp. Han lovede at komme, saasnart Asien var erobret. Men det blev for sildigt.

Pelignerne havde underkastet sig, saasnart Corfinium var forladt; men Picenternes Hovedstad Asculum holdt sig endnu. Det var jo den, der først havde reist Oprørsfanen og myrdet Romerne; den vidste, den havde ingen Skaansel at vente, og forsvarede sig derfor til det Yderste. Denne Stad forsögte Silo at undsætte; men Lykken havde forladt ham; han blev med stort Tab slaaget tilbage af Mamercus Æmiliius. Da Asculum saaledes var berövet sit sidste Haab om Hjælp, overgav den sig til Pompeius. Alle ansete Mænd, alle Befalingsmænd lige ned til Centurionerne bleve henrettede; de Andre maatte forlade deres Fædreland, blottede for Alt; thi alt Gods og alle Slaver bleve solgte. Pompeius holdt den 27de December sin Triumf over Asculanerne. Men det var ikke her som ved andre

1) Efter Livius Ep. 76: *Cn. Pompeius pro consul Vestinos etc.* kunde det synes, som om dette maatte henhöre til det fölgende Aar. Men da Asculums Indtagelse, som faldt i Slutningen af Aaret 89, först omtales i Udtoget efter disse Begivenheder, maae vi vistnok antage *proconsul* for en Skrivfeil i Stedet for *consul*. Aaret 88 har vel begyndt med 77de Bog.

2) Appian Civ. I, 52.

3) Diodor. Exc. Photii p. 539 (p. 68 f. Dind.)

Triumfer, at der indbetaltes store Summer i Skatkammeret, saa at Krigen kunde betale sig selv. Skjönt Alt var blevet solgt, kunde dog intet Overskud tilflyde Statskassen; men man nødtes endog, for at tilfredsstille Krigsfornødenhederne, til at sælge Præsternes Eien- domme omkring Capitolium 1). Saa udmattet var Staten ved Slutningen af det andet Krigs- aar; men nu var ogsaa en saa stor Deel af Italien bragt til Ro, at Krigens endelige Udfald ikke mere kunde være tvivlsomt.

Det var dog ikke blot ved Vaabnenes Magt, at dette Maal var opnaaet, men ogsaa ved den forsonligere Aand, der nu besjælede saavel Romerne i Almindelighed, som Flere af dem, der i dette Aar styrede Staten. Den Juliske Lov havde givet de troe Forbunds- fæller Borgerret. Dette har ikke staaet med et saa almindeligt Udtryk i Loven, men de enkelte Folk og Stæder have været opregnede deri, som god Orden og romersk Skik for- drede det 2). Det var derved næsten umuligt, at ikke een eller anden Stad kunde være glemt, eller i al Fald kunde paastaae at være forbigaaet. De der vaklede, men hvis Fra- fald endnu ikke havde viist sig i aaben Kamp, vilde nu sikkert betænke sig, og paastaae, at de aldrig havde villet svige deres Tro. Andre vilde styrte de Regjeringer, der havde forbundet sig med Oprørerne, sætte romersk-sindede Mænd i Spidsen for Staten, og give nogle Enkelte Skylden for Frafaldet i det Haab derved at frelse de Andre. Ei blot For- sonlighed, men ogsaa Klogskab maatte byde Romerne ikke at være strenge imod Saadanne, og der udfordredes altsaa Tillægsbestemmelser til den Juliske Lov, hvorved den udvidedes til Andre end de i Hovedloven Nævnte. Og naar saa Grændsen engang var overskredet, gjorde man let det næste Skridt, at man indrømmede alle dem, der godvillig nedlagde Vaabnene, de samme Rettigheder; det var det bedste Middel til at gjøre Ende paa Krigen, og Misforholdet i Borgersamfundet blev ikke større, end det allerede var blevet. Det var de seirrige Feltherrer, hvis Anbefaling skaffede de overvunde Folk romersk Borgerret, og Velleius har altsaa Ret i at give Pompeius og Sulla Æren derfor. Men medens de vare fraværende ved Hærene, kunde de ikke selv foreslaae Love derom, men Andre maatte gjøre det for dem. Iblandt disse var Tribunen L. Calpurnius Piso, som efter en Senats- beslutning gav en Lov, der et Par Gange nævnes i Brudstykkerne af Sisennas 3die og 4de Bog 3). Vi see, at der ved denne blev oprettet to nye Tribus, men vi vide ikke, af

1) Orosius, V, 18.

2) Smlg. Cic. Agrar. II, 14, 36: Datur igitur iis primum, ut liceat ea vendere omnia, de quibus ven- dendis SCta facta sunt M. Tullio Cn. Cornelio coss., postea. Cur hoc est tam obscurum atque cæcum? Quid? ista omnia, de quibus senatus censuit, nominatim in lege perscribi nonne potuerunt?

3) Sisenna hos Nonius under Ordene *senati* og *ergo*.

hvem de bestode, samt at Feltherrerne fik Lov til at belønne Forbundstropper, der viste sig tappre, med den romerske Borgerret. Vi finde denne Bestemmelse anvendt, naar det hedder, at Pompeius gav P. Cæsius fra Ravenna og Andre Borgerret, og at Censoren P. Crassus gav en Alexas fra Heraclea den 1). Et andet Brudstykke af Sisennas 4de Bog omtaler en Senats- og Folkebeslutning, hvorved Tuderterne i Umbrien fik Borgerret 2). Vi have en saadan Mangel paa Kilder for denne Periode, at vi ikke kunne eftervise de enkelte herhen hørende Love. Foruden den Calpurniske kjende vi kun en eneste af Navn; det er den, som Tribunerne Plautius Silvanus og Papirius Carbo gave. Man pleier at antage denne for Hovedloven, og mener, at den skulde have givet alle endnu tilbageblevne Itælienerne romersk Borgerret 3). Dette er en meget overilet Slutning; Samniter og Lucaner hørte i alt Fald ikke med, og overhovedet fik vel intet Folk ved Lov Borgerret, før det havde nedlagt Vaabnene. Vi kjende kun eet Capitel i denne Lov, det hvorom Ciceros Tale for Archias dreier sig, nemlig, at ei alene de forbundne Stæders indfødte Borgere skulde være Romere, men ogsaa de i disse Stæder andenstedsfra optagne Borgere, hvis de, da Loven blev givet, havde Bolig i Italien, og inden 30 Dage meldte sig hos Prætoren 4). Man maa ikke troe, at de foregaaende Capitler i Loven kunde have indeholdt Bestemmelser om disse forbundne Stæders Optagelse i det romerske Borgerskab, thi netop den By, hvorom der tales, Heraclea, var allerede ved lex Julia bleven romersk. Derimod er der et andet Punct i det nævnte Capitel, som antyder en vigtig Deel af Lovens Indhold. De skulde melde sig, ikke til Censorerne, som vare valgte efter lex Julia, men til en Prætor; og vi vide af Ciceros Tale, at det var tre Prætorer, Appius Claudius, Q. Metellus Pius og P. Gabinius, hvem det blev overdraget at indtegne de nye Borgere, medens Censorerne slet ingen Census holdt. Det er ikke uvigtigt, enten det er en Censor eller en Prætor, der gjør det. Kun Censoren kan indskrive Borgerne i Tribus og derved give dem Stemmeret. Det synes altsaa, som om man nu, da bestandig nye Borgere kom til, og nye Tribus dannedes, uden at disse dog syntes at være tilstrækkelige, for Øieblikket har opsat den endelige Ordning af Borgersamfundet, og for Tiden indskrænket sig til en blot foreløbig Indtegning. De, der saaledes indskrives i Prætorernes Lister, blive vel romerske Borgere, men de kunne ei udøve nogen activ Borgerrettighed, fordi de ikke

1) Cic. p. Balb. 22, 50.

2) Sisenna hos Nonius under Ordet *jusso*. Det gaaer ikke an med Kiene S. 225 at henføre ogsaa dette til den Calpurniske Lov.

3) Marquardt i Beckers Handbuch der Römischen Alterthümer III, 1, S. 45 f.

4) Cic. Arch. 4, 7. Data est civitas Silvani lege et Carbonis, si qui foederatis civitatibus adscripti fuissent, si tum, quum lex ferebatur, in Italia domicilium habuissent, et si LX diebus apud prætorem essent professi.

have nogen bestemt Plads endnu; de ere altsaa indtil videre Cives sine suffragio. Vi ville see det næste Aar medføre store Kampe angaaende Maaden, hvorpaa de skulle afgive deres Stemmer og Betydningen af dem.

I Slutningen af Aaret, da Pompeius kom til Rom efter at have tilendebragt Krigen i Picener-Landet, gav han selv en Lov 1), hvorved det romerske Borgerskab blev betydelig udvidet, og en endnu større Udvidelse i Fremtiden forberedt. Gallerne indenfor Alperne havde været Roms sikreste Hjelpetropper i denne Krig; de burde belønnes. Efter Pompeius' Lov fik nu Gallerne hiinsides Po samme retslige Vilkaar som Latinerne forhen havde haft (*ius Latii*); deres Stæder bleve betragtede som latinske Colonier, og Enhver, der havde beklædt et Embede i nogen af dem, kunde blive romersk Borger 2). Medens Transpadanerne saaledes bleve Latinere, er det vel nödvendigt at antage, at Gallerne paa denne Side Po, der ogsaa havde været Rom troe, ikke bleve mindre belønnede, men siden de ei kom under samme Vilkaar som hine, maae de vel være blevne virkelige romerske Borgere 3). En stor Deel af dem vare blevne det allerede ved den Juliske Lov som Indvaanere i de store latinske Colonier Placentia og Bononia, ligesom vi hiinsides Po finde romerske Borgere i Cremona, Aquileia, og fra denne Lov af i de 12 Cottianske Stæder 4). Men ikke desmindre vedblev hele Gallien Nord for Floderne Macro og Rubico at være en Provinds og bestyres af romerske Statholdere indtil Aar 43.

Vi see saaledes, at der er indtraadt en Vending i den romerske Politik. I to Aar havde man kæmpet af al Magt imod Italienerne, fordi de forlangte romersk Borgerret; nu indrømmer man dem den uden Vanskelighed. Den myrdede Drusus' Venner føre hans Planer igjennem, og Ridderpartiet er ikke mere eneherkende. Et höist uhyggeligt Optrin i Begyndelsen af Aaret 89 havde ogsaa bidraget til at bringe Pengemændene i Miscredit. Pengenöden var stor i Rom. Krigen havde fordyret Alt; Mange havde maattet laane Penge til Aagerrenter, og da Forfaldstiden kom, kunde de ikke betale. De mindede da om de gamle, i lang Tid ikke anvendte Aagerlove, og paastode, at de ikke behövede at betale de ulovlige Renter. Prætoren A. Sempronius Asellio, som forgjæves havde søgt at bringe Forlig tilveie, fandt tilsidst, at han ikke kunde undlade at antage den fremførte Exception, og hans Kjendelser faldt ud til Fordeel for Debitorerne.

1) Lex Pompeia, s. Plin. H. N. III, 20, 24, 138.

2) Ascon. in Pisonianam p. 3. — Madvig (Opuscul. I, p. 276) mener, at dette kun gjaldt om nogle af de transpadanske Stæder. Savigny derimod (Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft IX, S. 312) mener, at det gjaldt dem alle. Jeg følger den Sidste paa Grund af Cic. ad Att. V, 11, 1, hvor *Transpadanus* ganske ligefrem sættes for *Latinus*.

3) Savigny Zeitschr. IX, S. 321.

4) Plin. H. N. III, 20, 24, 138.

Da kom Pengemændene i Raserie. Tribunen L. Cassius ophidsede Folkemassen, og da Prætoeren en Dag offrede paa Forum foran Castors Tempel, blev der kastet Stene paa ham. Han flygtede og søgte at skjule sig i en Bod; men hans Fjender fandt ham og myrdede ham. Senatet udsatte en Belønning for den, der kunde angive Gjerningsmanden; men Ingen meldte sig; de rige Mænd, der havde anstiftet Mordet, kunde betale deres Haandlangere og Mordere endnu bedre for at tie 1).

Da det Liviske Partie saae, at det havde Folkestemningen for sig, lykkedes det dem ogsaa at beröve Ridderne den udelukkende Besiddelse af Domstolene. Det var Tribunen M. Plautius Silvanus, som satte den nye Dommerlov igjennem, hvorefter Nævningerne ikke skulde udtages af nogen enkelt Stand, men af de Værdigste i hele Folket. Den bestemte, at hver Tribus aarlig skulde vælge 15 Mænd, uden Hensyn til deres Stand, og af det saaledes fremkomne Udvalg skulde Nævningerne tages. Saaledes blev det baade Senatorer og Riddere og selv enkelte Plebeier, der kom til at dömmes 2). — Denne Lov bestod indtil Sullas Dictatur 3).

Det var sikkert først i December 89, at Cn. Pompeius kunde vende tilbage til Rom for at holde Valgmöder og udnævne Consuler for det fölgende Aar. Med ham fulgte hans Legat P. Sulpicius Rufus, der skulde tiltræde Almuetribunatet den 10de December. Iblandt dem, der søgte Consulatet, var der een Mand, om hvis Valg der ingen Tvivl kunde være. Det var L. Cornelius Sulla. Denne Mand, hvis Vellyst var ligesaa stor som hans Ærgjerrighed, syntes i nogen Tid ei at bekymre sig om at blive Consul; men den italienske Krig havde revet ham ud af hans Magelighed, og hans glimrende Seire havde hævet ham til en saadan Anseelse, at Ingen vovede at negte ham Consulatet, hvad de endog ellers dömt om hans politiske Meninger. Han var ogsaa den eneste betydelige Candidat; Q. Pompeius kunde neppe anbefale sig med Andet, end at han tilbörlig havde tilbagelagt den foreskrevne Embedsbane; og derfor turde en yngre Mand, der kun havde beklædt Ædil-Embedet, og ei engang havde spillet nogen Rolle i de to sidste Aars Krig, ogsaa vove at træde frem som Ansøger til Trods for Lov og gammel Vedtægt. Det var den veltalende og vittige C. Julius Cæsar Strabo, hvem Cicero har ladet spille en Rolle i 2den Bog de Oratore. Han har hört til de strenge Aristokraters Partie, thi vi see, at man betragter Striden om

1) Appian Civ. I, 54. Valer. Max. IX, 7, 4.

2) Cicero p. Cornelio og Asconius in Cornelianam p. 79 Orelli.

3) Sallust. Histor. Orat. Lepidi § 23.

hans Ret til at søge Consulatet som Begyndelsen paa Kampen imellem Sulpicius og Sulla 1), og Cæsar bliver i Aaret 87 myrdet af Cinnanerne. Tribunerne Sulpicius og Antistius modsatte sig hans lovløse Ansøgning af al Magt 2), og Cæsars Forsvarstale 3) kunde Intet udrette imod dem. Q. Pompeius blev valgt. Men hvis Sulpicius havde troet, at han kunde beholde nogen Indflydelse over denne Mand, med hvem han ellers stod i venskabelig Forbindelse, havde han forregnet sig. Vi vide ikke bestemt, om Pompeius nogensinde har havt modsatte politiske Anskuelser af Sulla; men selv om han havde havt det, var han altfor svag til, naar han fik en saa villiestærk Collega, da ikke at følge ham i Eet og Alt.

Da Sulla og Pompeius tiltraadte Consulatet den 1ste Januar 88, var Staten ikke i nogen öiensynlig Fare, som i de 2 sidste Aar. Kun i Nedre-Italien kunde der endnu være Tale om nogen Krig. Q. Metellus Pius, der havde været Prætor i det forløbne Aar, sendtes til Apulien for at afløse Cosconius. Han rykkede ind i Japygien. Der mødte Pompædus Silo ham, og leverede sit sidste Slag. Han faldt i Kampen, og Størstedelen af hans Hær gik over til Seirherren 4). Han havde fra først til sidst været Oprørets Sjæl, og med hans Fald syntes Krigen afgjort. — Metellus rykkede imod Venusia. Efter nogen Tids Beleiring overgav den sig, skjönt Besætningen var over 3000 Mand 5). Ikkun de bjergige Landskaber, Samnium og Lucanien, og Fæstningen Nola i Campanien havde endnu ikke overgivet sig; ellers var hele Italien rolig.

Men det var ogsaa paa den høie Tid; thi en ny og alvorlig Fare truede fra en anden Kant. Mithridat havde benyttet sig af Romernes Forlegenhed til at udvide sit Rige. Han havde lovet de forbundne Italienerne, at naar Asien først var hans, skulde han komme til Italien for at hjælpe dem, og det syntes virkelig som om det ikke var ganske tomme Trusler. Han havde talrige Forbindelser i hele Forasien. I Begyndelsen af Aaret 88 lod han paa een Dag alle Romere, som fandtes der, 150000 i Tallet, dræbe, og hele Asien undtagen Rhodus sluttede sig til ham. Denne Fjende maatte man møde med al mulig Kraft. Senatet bestemte, at Consulen Sulla skulde gaae imod ham med 6 Legioner. Men

1) Ascon. in Scaurianam p. 24 Orelli.

2) Cic. Brut. 63, 226. De Haruspicum Responsis 20, 43: Sulpicium ab optima causa profectum, Cuiusque Julio consulatum contra leges petenti resistentem, longius quam voluit popularis aura provexit.

3) Den citeres af Priscian V, 8, p. 197 og VI, 14, p. 270. Fischer har i sine Römische Zeittafeln S. 178 henført Cæsars Ansøgning til Aaret 88, skjönt allerede Freinsheim i Supplementa Liviana 75, 40 ff ganske rigtigt har hensat den til December 89. Baade Cicero og Asconius anføre Sulpicius' Modstand imod den som hans første Skridt i Tribunatet, og da Consulvalgene i Aaret 88 foregik, var Sulpicius ikke mere i Live.

4) Appian Civ. I, 53.

5) Diodor. Exc. Photii p. 539 (p. 69 Dind.)

Aaret hengik med Samlingen og Udrustningen af Tropperne, og med de voldsomme indre Kampe, der førtes om de nye Borgeres Stilling i Samfundet.

Thi vel havde man nu indrømmet Italienerne Borgerret; men de to Partier, der fra først af havde kæmpet med hinanden derom, stode endnu lige skarpt over for hinanden. Da Drusus i Aaret 91 havde ønsket at gjenføde det romerske Borgersamfund ved Optagelse af Italienerne, havde Varius modsat sig enhver Forandring. Ogsaa nu efter at Indrømmelsen var skeet, vare der Mange der ønskede, at den skulde være saa betydningsløs som muligt, at de nye Borgere kun skulde være et intetsigende Appendix til de gamle, og, som den Juliske Lov havde fastsat, stemme i nogle faa Tribus bagefter de tidligere bestaaende. Andre derimod vilde en virkelig organisk Forbindelse imellem dem, vilde, at Flerhedens Stemme virkelig skulde gjøre sig gjældende som saadan, og at den almindelige Stemmeret, der havde fundet Sted i det gamle Borgersamfund, ogsaa skulde findes i det nye, udvidede Samfund. Den Juliske Lovs Princip var jo ogsaa allerede underkastet Tvivl ved den Plautisk-Papiriske, der havde paabudt en foreløbig Indtegning, og opsat den endelige Ordning af Stemmegivningen til Fremtiden. De ønskede nu, at det skulde forandres derhen, at der ingen nye Tribus skulde oprettes, men de nye Borgere fordeles i de gamle 35 Tribus. Til hiint Partie hørte de strenge Aristokrater og Penge-mændene (Ridderpartiet), og Sulla var deres Ordfører; til dette hørte Demokraterne og de moderate Aristokrater, Drusus' gamle Venner. Paa denne Side stod altsaa Marius, men Partiets egentlige Fører var den talentfulde og heftige Tribun, P. Sulpicius Rufus.

Faa Personer i Historien ere blevne saa ubilligt bedømte som P. Sulpicius, og det er egentlig først Kiene, der har ladet ham vederfares Retfærdighed 1). Man har ikke alene fulgt Velleius og Appian, men endog Plutarch, der skildrer ham som det afskyeligste Menneske, der nogensinde har levet, og bruger Skjeldsord om ham, som kun kunne tilskrives Sullas eget personlige Had 2). Disse Udtryks Heflighed burde have viist Historie-skriverne, at de ingen Tillid fortjente, og de vilde da let have seet, at det ogsaa er den Sullanske Partie-Anskuelse, der træder frem hos Velleius og Appian. Hvor forskjelligt er ikke det Billede af denne Mand, som Cicero giver os? Han skildrer ham ikke blot som en udmærket Taler, men og som en fortræffelig ung Mand, om hvem Statens første Mænd havde de bedste Forhaabninger, en Mand med ulastelige Grundsætninger, men hvis Heflighed og Ubesindighed drev ham til en Yderlighed, der kostede ham selv Livet 3). Og dette

1) Kiene: Der römische Bundesgenossenkrieg S. 246 ff.

2) Plutarch, Sulla 8.

3) Cic. de Oratore I, 7, 25 og III, 3, 11. De Har. Resp. 20, 43.

stemmer med Historiens Kjendsgjæringer. Det er usandt, naar man har kaldt ham en Vendekaabe; han hørte fra først af til Drusus' Partie, og han faldt som et Offer for den samme Sag, som hiin havde forfægtet. Det er urigtigt, naar man betragter Sulpicius som et blot Værktøi for Marius 1). Denne Mand var stor i Felten; men som Statsmand i Freden var han ubetydelig og svag; der kunde han kun følge Andre, men ikke selv anføre; det havde han klart viist i sit 6te Consulat. Det er vel muligt, at hans Forfængelighed ikke lod ham have Ro, før han havde opnaaet det 7de Consulat, der var blevet ham spaaet i hans Barndom; det var naturligt, at han ønskede Overbefalingen imod Mithridat, thi kun i Krigen kunde han spille nogen Rolle; men det var ikke ham, der brugte Sulpicius for at naae dette Maal; det var tvertimod Sulpicius, der i Marius søgte en Støtte for sine Planer, og vilde benytte ham til at styrte Sulla.

Det er vanskeligt, eller rettere umuligt at sige, hvilket af de to Partier der begyndte Kampen; men man bør være saa billig at indrømme, at Sulpicius ikke var den ene Angribende; men at hans Bestræbelser ogsaa kunde betegnes som et Selvforsvar. Vi see nemlig, at Cn. Pompeius strax efter Udløbet af sit Consulat bliver anklaget for Høiforæderie efter den Variske Lov. Det synes høist besynderligt, at den Mand, som netop havde bragt hele Mellem- og Nord-Italien til at nedlægge Vaabnene, og som faa Dage tidligere havde holdt Triumf over den lykkelig tilendbragte Krig, nu anklages for selv at have fremmet Oprøret og staaet i Forbindelse med Statens Fjender. Men vi vide ogsaa, at han ikke havde været en fanatisk Modstander af dem. Cicero fortæller 2), at han havde været tilstede ved en Samtale imellem Cn. Pompeius og Marsernes Anfører Vettius Scato, hvor de havde behandlet hinanden med Agtelse og Billighed, uden Mistro og uden synderligt Had. Dette havde Sulla eller Rutilius ikke kunnet gjøre. Pompeius havde formodentlig ogsaa givet de Folk, der overgav sig til ham, Haab eller Løfte om at skaffe dem romersk Borgerret; ellers havde de neppe underkastet sig saa beredvillig. Sulpicius havde været hans Legat, og bestandig handlet i Overeensstemmelse med ham. Han havde faaet Marrucinerne til at overgive sig, formodentlig ved lignende gode Udsigter. Blev Pompeius dømt, kunde han vente, at Raden vilde komme til ham, naar hans Embedstid var omme.

Det var den første Sag, som de nye Dommere, der vare udnævnte efter den

-
- 1) Hvem kan tvivle derom, naar han læser Fremstillingen i Appians Civil. I, 55? Han siger, at Sulpicius egentlige Hensigt var at skaffe Marius Anførselen imod Mithridat, og at det kun var for at skaffe ham Stemmer dertil, at han foreslog de nye Borgeres Fordeling i alle Tribus; men han tilføier, at Sulpicius aldrig havde udtalt denne sin Hensigt (*οὐ προλέγων μὲν τι περὶ τῆς ἑαυτοῦ χρείας*); det er altsaa kun en Slutning, som hans Fjender bagefter have tilladt sig at gjøre.
  - 2) Cic. Philip. XII, 11, 27.

Plautiske Lov, skulde paadømme 1). Det syntes altsaa, som om der nu ikke kunde gjøre sig nogen eensidig Statsinteresse gjældende; men Pompeius blev dømt alligevel. Denne Dom forbavsedede og forbittede Folket. Mange, som ikke yndede hans Person, fandt dog, at en saa høit fortjent Feltherre, der nylig havde triumferet, ikke burde domfældes paa Grund af en afvigende politisk Anskuelse; det var en Skjændsel for Staten at banlyse sin egen Frelser. Sulla turde ikke bære det Had, der faldt paa ham i denne Anledning. For at det skulde synes, som om han var aldeles upartisk, og ikke havde nogen Indflydelse paa Dommen, foreslog han en Lov om at Pompeius' Landsforviisning skulde ophøre; men han havde rigtignok først aftalt med en Tribun, C. Herennius, at han skulde intercedere mod Forslaget 2).

Dette Comediespil viser os tydelig Partiernes Stilling. Vi see, at den almindelige Mening var for Pompeius. Maaskee det netop er hans urimelige Domfældelse, der har aabnet Folks Öine og bragt dem til at indsee, at det ikke var dem, der vilde indrømme Italienerne Borgerretten, som havde styrtet Staten i Ulykke, men dem, der haardnakket modsatte sig enhver Indrømmelse. Cn. Pompeius var vel den Sidste af Drusus' Partie, der blev dømt efter den Væriske Lov. Men kort efter blev Q. Varius selv anklaget som Höiforræder efter sin egen Lov, og han maatte böde med Landflygtighed for alt det Onde, han havde gjort 3).

Da saaledes Stemningen var forandret, og Folket indsaae, at det havde gjort mange af sine bedste Borgere skammelig Uret, maatte det ønske at gjøre denne Uret god igjen, og at gjenindsætte dem i deres Fædreland og Borgerret. Der blev ogsaa gjort et Forslag om „at de Landsforviste, der ikke have faaet Lov til at forsvare sig for Retten, skulde kaldes tilbage“. Men Sulpicius intercederede derimod. Dog var dette kun, fordi han var misfornöiet med Lovens Affattelse, thi kort efter gav han selv en lignende Lov om „at de, der ved Vold vare fordrevne fra Hjemmet, skulde kaldes tilbage“ 4). Vi have for liden Kundskab til denne Tids Historie til nöiagtigt at eftervise, hvilken Forskjel der var imellem disse to Udtryk; men vi maae betragte det som det Sullanske Parties For-

1) Cic. p. Cornelio p. 79 Orelli. Kiene S. 260 f.

2) Sallust hos Gellius X, 20.

3) Cic. Brut. 89, 305.

4) Rhetor. ad Herennium II, 28, 45: „Sulpicius, qui intercesserat, ne exules, quibus causam dicere non licuisset, reducerentur, quum eandem legem ferret, aliam sese ferre dicebat propter nominum commutationem; nam non exules, sed vi eiectos se reducere aiebat“. — Den C. Herennius, til hvem den ubekjendte Forfatter har dediceret sit Skrift, kan gjerne være den Tribun, der modsatte sig Cn. Pompeius' Tilbagekaldelse. I saa Fald kunne vi ikke undre os over at hans Ven og Slægtning giver en falsk Fremstilling af Sulpicius' Færd.

dreielse, naar det fremstilles som et tomt Haarklöverie; vi kunne ikke troe, at det har været ganske de samme Personer, der indbefattedes under begge Bestemmelser. Men saa meget synes vist, at Sulpicius' Lov gav de Landflygtige, og navnlig dem, der vare landflygtige formedelst de Variske Processer, Ret til at vende tilbage 1).

Nu kom han ogsaa frem med sin egentlige Hovedlov om almindelig Stemmeret. Han foreslog, at de nye Borgere, der efter den første Bestemmelse skulde stemme i nogle faa Tribus bagefter de andre, og de Frigivne, der efter de tidligere Love kun maatte stemme i de 4 Bytribus, skulde fordeles i alle 35 Tribus 2). Herved vilde al Forskjel imellem gamle og nye Borgere, mellem Fribaarne og Frigivne falde bort, og ved Afstemningen i Tribus-Comitierne vilde Fleerhedens Stemme uden Indskrænkning kunne gjøre sig gjældende. Naar hans Lov ikke alene angik de nye Borgere, men ogsaa de Frigivne, da var dette vel i Overensstemmelse med den almindelige Stemmerets Princip; men han gjorde det maaskee endnu mere, for derved at sikkre sig Bypöbelens Understöttelse til Lovens Antagelse. Dette Tillæg har sikkert stødt Mange tilbage, og gjort dem til endnu ivrigere Modstandere af Loven.

Sulpicius' Forslag mödte stor Modstand, ikke blot hos hans bestandige Fjender, Ridderne, men ogsaa hos Senatet, som han nylig havde sögt at reformere og gjøre uafhængigt af Pengemændene ved en Lov om at Ingen maatte være Senator, naar han havde en Gjæld af over 2000 Denarier 3). Thi her var det ikke blot Pengemændenes Indflydelse, der vilde tabe sig, men vel endnu mere de gamle adelige Familiers, der tidligere ved deres omfattende Forbindelser med Lethed havde kunnet beherske de Tribus, hvortil de hörte, men nu maatte vente at see dem overfyldte med aldeles fremmede Elementer. De kæmpede imod denne Lov, der vilde beröve de gamle Romere deres Indflydelse og krænke deres Værdighed, og Consulerne kæmpede i Spidsen for dem.

Gemytterne vare i den störste Bevægelse. Hver Dag talte Sulpicius paa Forum og anbefalede Loven med al sin glimrende Veltalenhed 4). Modstanderne bestrede hans Ord. Folket deelte sig imellem dem begge, og under den stigende Heflighed kom det ikke sjeldent til virkeligt Slagsmaal imellem Partierne. Da blev Senatet bange; thi alt som Afstemningsdagen nærmede sig, syntes det sikkrere, at Loven vilde gaae igjennem. Sulla greb derfor til et nyt Middel for at hindre Afstemningen. Han proclamerede almindelig Rets- og Forretningshvile, *Justitium*. Saalænge dette bestod, maatte ingen offentlig Hand-

1) Liv. Ep. 77: ut exules revocarentur.

2) Liv. Ep. 77: ut novi cives libertinique distribuarentur in tribus.

3) Plut. Sulla 8, 4.

4) Cic. Brut. 89, 306. — Det Fölgende navnlig efter Appian, Civ. I, 55 ff.

ling foretages. Det pleiede at finde Sted under Gudernes Fester, og undtagelsesviis naar een eller anden stor ydre Fare gjorde Fordring paa alle Borgernes Opmærksomhed. Her var ingen saadan Anledning; Consulerne havde kun brugt det som et Middel til hindre det offentlige Livs Gang. Sulpicius erklærede det derfor for ulovligt, og forlangte, at de skulde hæve det igjen. Naar Consulerne beraabte sig paa Senatet, beraabte han sig paa Folket og paa sine trofaste Tilhængere; det var hans Senat, sagde han 1). Det kom til et alvorligt Opløb, og denne Gang saae man ei blot Stokke og Stene, men selv blanke Vaaben. Consulerne flygtede. Den unge Pompeius, Consulens Søn og tillige Sullas Svigersøn, blev iblandt Andre dræbt i Kampen. Hvor hans Fader var flygtet hen, vidste man ikke; Sulla reddede sig ved at tye til C. Marius' Huus, hvad han siden nødig vilde være bekjendt, men dog ikke ganske kunde nægte 2). Kort efter traadte han frem for at tage sit Edict om Retsvilen tilbage. Men for ikke selv at være Vidne til, hvad han ikke troede at kunne hindre, forlod han Rom og gik til Capua, hvor den Hær samledes, som han skulde føre imod Mithridat 3).

Da der saaledes var bleven Ro i Rom, satte Sulpicius sin Lov igjennem med Overholdelse af alle lovlige Former 4). Consulerne gjorde Intet mere for at modsætte sig den. De viste sig slet ikke; men netop derfor havde man Grund til at frygte dem. Det kunde ikke falde Sulpicius ind, at Sulla skulde vove at føre Hæren imod Rom; men han maatte vide, at han, saasart han saae Leilighed dertil, vilde omstyrte alle hans Love. Det maatte derfor være ham magtpaaliggende at sørge for at Sulla ikke høstede nye Laurbær og ny Yndest hos Folket ved den mithridatiske Krig; Sulla maatte ikke synes Statens første Mand. Hvad var da naturligere, end at han ønskede, at Marius skulde føre Krigen imod Mithridat? Det var en Mand med lignende politiske Anskuelser som han selv, en Folkets Mand, og æret af Alle som Roms Frelser; saalænge han stod i Spidsen for Staten, var Aristokratiet afmægtigt. Han var vel 65 Aar gammel, og det siges, at han havde brugt sin Alder og Svaghed som Paaskud til at trække sig tilbage fra den italienske Krig 5); men han var

1) Dette er maaskee al den Sandhed, der ligger i Plut. Sulla 8, 3: *Ἐπειπε δὲ τρισχιλίους μαχαιροφόρους, καὶ πλῆθος ἱππικῶν νεανίσκων πρὸς ἄπαν ἐτοιμῶν περὶ αὐτὸν εἶχεν, οὗς ἀντισύγκλητον ὠνόμαζε.* Smlg. Marius 35, 2.

2) Plut. Mar. 35, 2—3.

3) Vell. II, 18 lader Sulla være beskjeftiget med Beleiringen af Nola, medens Sulpicius fremkommer med sine Forslag, og derfra ile til Rom for at modsætte sig dem. Nolas Beleiring var dog vist altfor ubetydelig til at trække Consulen fra Hovedstaden. Jeg har fulgt den udførligere og nøiagtigere Beretning hos Appian, der bestemt siger, at Sulla endnu ikke havde forladt Rom, da Sulpicius fremkom med sine Forslag, s. Civ. I, 55: *καὶ ἦν ἔτι ἐν Ῥώμῃ.*

4) Cic. in Vatin. 9, 23.

5) Plut. Sulla 7, 2.

dog endnu rask og stærk som en ung Mand. Hver Dag övede han sig imellem de Unge paa Marsmarken, og han brændte af Begjærlighed efter at faae en tredie Triumf fra den tredie Verdensdeel. Sulpicius foreslog derfor en Lov om at Marius skulde have Anförselen imod Mithridat i Stedet for Sulla 1). Han vilde ved en Folkebeslutning omstyrte Senatets Bestemmelse, ligesom Tribunen Manilius 20 Aar tidligere ved en lignende Folkebeslutning havde overdraget den samme Marius Anförselen imod Jugurtha, som Senatet havde ladet Metellus beholde. Loven gik naturligviis igjennem. Marius blev udnævnt til Anförer imod Mithridat, og han sendte sin Legat Gratidius til Campanien for at overtage Commandoen over Hæren i Sullas Sted.

Men Sulla var ikke den Mand, der rolig vilde finde sig i en saadan Lov, eller med det Gode afgive sin Commando. Han kaldte Hæren sammen og fortalte den, hvor uværdigt han var bleven behandlet. „De som havde spillet under Dække med de oprörske Italienerne, vare nu Herrer i Rom og tyranniserede alle dem, der trofast og ivrig havde bekæmpet Opröret. Saasnart han selv havde forladt Rom, havde man grebet Leiligheden til at beröve ham Anförselen over hans Hær og overdrage den til Marius, der i den sidste Krig havde viist, at han var slöv og udygtig til enhver rask Gjerning. Nu skulde sagtens ogsaa den mithridatiske Krig trækkes ud i det Uendelige, og Tropperne maaskee aldrig forlade Italien“. Sulla var yndet af sine Tropper. Han havde altid tilstaaet dem megen Frihed, og ikke blot fört dem til Seir, men ogsaa ofte tilladt dem at plyndre. De vilde nödig miste ham, men endnu mere frygtede de for at gaae Glip af den asiatiske Krig, hvorfra de havde haabet at komme hjem med fyldte Punge. De kom i Fyr og Flamme og raabte til Sulla, at han skulde ikke taale en slig Behandling; de vilde forsvare ham; han skulde kun tröstig före dem imod Rom. Det var dette, han havde villet og beregnet; han vilde kun ikke være den, der udtalte Ordet först. Det skulde synes som om han kun nödtvungen gav efter for en uimodstaaelig Folkestemming, skjönt det dog ikke var Andre

1) Plutarch, Sulla 8, 7, siger, at Sulpicius afsatte Pompeius fra Consulatet, men lod Sulla beholde det fordi han havde taget sit Edict om Justitium tilbage, og han indskrænkede sig da til at fratage ham Anförselen imod Mithridat. Men Beretningen om Pompeius' Afsættelse er aabenbart falsk. Der er ikke Spor deraf hos nogen af de andre Forfattere, og Plutarch selv taler jo heller ikke om at nogen Anden er bleven valgt i hans Sted. Det vilde ogsaa være meget dumt af Sulpicius, om han havde anseet den ubetydelige Pompeius for farligere end Sulla. Det Hele er vistnok opstaaet ved en Forvexling med det fölgende Aars Begivenheder, da Cinna forlod Rom paa samme Maade som Sulla nu, og Optimaterne erklærede ham for afsat. Jeg kan derfor ikke slutte mig til Kienes ret sindrige, men aldeles hypothetiske Forklaring af dette Sted, nemlig at Senatet, da det gav Sulla Anförselen i Asien, havde givet hans Collega Anförselen over Hæren i Nord-Italien, og at det var derfra, Sulpicius havde afsat ham, idet han overdrog denne Hær til sin forrige Feltherre, Cn. Pompeius.

end ham selv, der havde fremkaldt og næret denne 1). Marius' Legat, der skulde overtage Commandoen, blev stenet af Soldaterne 2), og Sulla begav sig med sin hele Hær paa Veien til Rom. Det var et uhørt Exempel i den romerske Historie, at en Consul tog den Hær, der skulde forsvare Staten mod Fjenderne, og førte den imod Hovedstaden selv. Enhver der havde nogen Følelse af Borgerpligt og Fædrelandskjærlighed, blev slagen af Forfølgelse. Alle Officierer, paa en eneste Quæstor nær, forlode Sulla; men det ændrede han ikke, thi 6 Legioners Mandskab fulgte ham.

Det bestyrkede Senat sendte to Prætorer, Brutus og Servilius, til Sulla, for at forlange Forklaring over dette Skridt, og spørge, hvad han vilde. Han svarede, at han vilde befrie Rom fra sine Tyranner. Da de derpaa tiltalte ham alvorligt, og bød ham at standse, styrtede Soldaterne ind paa dem og havde nær dræbt dem; med forrevent Toga og sönderbrudte Fascies kom de tilbage til Rom. Et nyt Gesandtskab fik det Svar, at Sulla tilsagde Senatet at möde paa Marsmarken; han vilde da afgive sin Forklaring, og gjøre Alt hvad Senatet befalede. Hans Collega, Q. Pompeius ilede ud til ham, for at begge Consulerne nu kunde arbeide i Forening. Men Senatet kunde ikke antage det gjorte Forslag. Skulde de samles paa Marsmarken, udenfor Byens Mure, vilde jo hele Sullas Hær omringe dem, og deres Beslutninger ikke være frie. Men paa den anden Side havde de heller ikke i Rom Tropper til at modstaae Sullas Hær. Det gjaldt först og fremmest om at vinde Tid. De sendte derfor et tredje Bud til Sulla, og bade ham at standse i 5000 Skridts (en geographisk Miils) Afstand fra Rom, indtil Senatet fik raadslaaet om det vilde antage hans Forslag eller ikke. Dette lovede han, og han gav allerede sine Soldater Ordre til at slaae Leir. Men det var kun paa Skrömt. Han kunde ikke tilstede Senatet at faae Tid til at træffe Foranstaltninger; han vidste, han havde begyndt en halslös Gjerning, og maatte enten seire eller falde. Saasnart Gesandterne havde forladt ham, brød han op. Han sendte to af sine Mænd, L. Basilus og C. Mummius, i Forveien med en Legion for at besætte Porta Coelimontana og Muren over Esquilæ. Q. Pompeius gik med en anden Legion imod Porta Collina; en tredje sendtes langs med Tiberen til Pælebroen, og Sulla selv fulgte bagefter med Hovedstyrken. De bleve uden Vanskelighed Herrer over Portene, thi Ingen ventede dem, og Rom var blottet for Tropper. Men da de vilde trænge ind i Gaderne, havde de forbittrede Borgere samlet sig. En Hagel af Stene og Tagsteen regnede ned over Soldaterne fra Husene af, og nödte dem til at standse. Först da Sulla selv kom, og befalede sine Folk at stikke Ild paa Husene, hvis man ei gav Plads, og da man saae, at det ikke var en tom

1) App. Civ. I, 57.

2) Plut. Sull. 9, 1. Orosius V, 19.

Trusel, men at det virkelig var Consulens Hensigt at sætte Ild paa Hovedstaden: da vege Borgerne, og Gaden blev fri. Sulla trængte frem til det Esquilinske Torv. Der mødte Marius og Sulpicius ham med de Tropper, de i en Hast havde samlet, og det lykkedes dem at trænge Sullanerne noget tilbage. Sulla maatte selv gribe Örnen og stille sig i Spidsen for sine Tropper for at faae dem til nogenlunde at holde Stand. Snart kunde han lade friske Reserver aflöse de udmattede Soldater, og da nu ogsaa en anden Afdeling af hans Hær havde seet Leilighed til at omgaae Marius, og igjennem Suburra nærmede sig hans Ryg, nødtes Marianerne til at vige Pladsen. De gjorde endnu et sidste Forsög paa at opfordre Borgerne til at kæmpe, ja de lovede selv Slaverne Frihed, hvis de vilde fortjene den med Sværdet i Haanden; men det var for sildigt. Ingen fulgte deres Opfordring, thi Rom var allerede erobret. Demokraterne maatte flygte bort fra Byen, og Sulla marcherede som Seirherre igjennem Via sacra til Capitolium. Saamegen Agtelse viste Sulla dog den erobrede Hovedstad, at han ikke tillod nogen Plyndring. Enhver, der prøyede paa at plyndre, blev hugget ned paa Stedet. Og da nu Natten nærmede sig, udstillede han Vagter paa mangfoldige Steder, og han selv og hans Collega gik omkring og patrouillerede, for at Seirherrerne ingen Udskeielser skulde begaae, og de Overvundne ei gjøre noget Forsög paa at reise sig igjen.

Den følgende Dag traadte Sulla frem paa Forum og talte til Folket. Han væltede Skylden for alle Ulykkerne over paa Demagogerne, der havde opægget Folkemassen imod Consulerne. Nu var der atter bragt Orden til Veie; nu kunde de være rolige og overlade Consulerne og Senatet at styre Staten; de skulde snart forelægge dem de Love, der maatte være nødvendige.

Hans første Forslag til Senatet gik ud paa at Formændene for Modpartiet, der havde ført Vaaben imod Consulerne, skulde erklæres for Fædrelandets Fjender 1). Det var 12 Mænd, som han anførte ved Navn, P. Sulpicius, C. Marius og hans Søn, og desuden P. Cethegus, Junius Brutus, Cn. og Q. Granius, P. Albinovanus, M. Lætorius o. A. Senatet, der var omringet af Tropper, havde ingen anden Mening end Sulla. Ikkun den gamle Augur, Q. Mucius Scævola havde Mod til at sige, at han aldrig vilde stemme for at C. Marius, Roms og Italiens Frelser, blev erklæret for Fædrelandets Fjende 2). Men han stod alene. Senatet antog Forslaget, og Folkeforsamlingen i den af 6 Legioner besatte By var naturligviis lige saa lydige. En Lov erklærede disse 12 Mænd for Fædrelandets Fjender;

1) Liv. Ep. 77: „duodecim a senatu hostes judicati sunt“. Vell. II, 19: „duodecim auctores novarum rerum, inter quos Marium cum filio et P. Sulpicio, urbe exturbavit, ac lege lata exules fecit“. App. Civ. I, 60.

Val. Max. III, 8, 5.

deres Gods tilfaldt Staten, og Enhver kunde dræbe dem ustraffet. De Fredløse havde skyndt sig med at forlade Rom; men Sulla udsendte Ryttere for at søge dem allevegne, og alle Embedsmænd i det hele Romerrige fik Befaling til at gribe dem. Sulpicius blev indhentet i Moradserne ved Laurentum, og dræbt af Sullas Ryttere 1); hans Hoved blev afhugget og opstillet foran Rostra: et Forvarsel om de senere Proscriptioner. De andre Elleve undkom til Africa. Hvo kjender ikke Historien om C. Marius' eventyrlige og farefulde Flugt; om hvordan han blev greben af Minturnenserne, men den barbariske Slave, der skulde dræbe ham, ikke havde Mod dertil; om hvordan han vandrede omkring imellem Karthagos Ruiner, og man ei engang undte ham dette Tilflugtssted, men han maatte frelse sig til den lille Ö Kerkinä 2)?

Sullas næste Skridt var at erklære alle de Love, som Sulpicius havde givet efter at Consulerne havde erklæret Justitium, for ugyldige 3). Han havde rigtignok selv taget sit Edict tilbage; men denne Indrømmelse blev betragtet som aftvungen ved Oprør, og altsaa ikke bindende. De nye Borgeres Ret til at stemme i alle Tribus blev dem saaledes paany frataget.

Men Sulla meente ogsaa at burde benytte Leiligheden, da han ved sin imponerende Hærmagt kunde sætte Alt igjennem, til at foretage en Reform i Staten og frembringe en Ordning af Forholdene, der kunde berøve Demokratiet dets Overvægt og gjøre lignende Love umulige for Fremtiden 4). Efter Appian 5) bestod denne Reform i at for Fremtiden intet Forslag maatte bringes for Folkeforsamlingen, uden at det først havde været forhandlet i Senatet, og at Afstemningen ei skulde foregaae efter Tribus, men efter Centurier. Disse to Ting ere kun forskjellige Udtryk for det Samme. Det kunde og udtrykkes saaledes, at Sulla berøvede Tribus-Comitierne Retten til at give Love, og denne blev forbeholdt Centuriat-Comitierne, for hvilke Intet kunde bringes, uden det først var forhandlet i Senatet. Denne Tilbagevenden til Tiden for den Hortensiske Lov (286) eller til endnu tidligere Dage var af stor Betydning. I Centuriat-Comitierne kom det nemlig ei blot an paa Antallet af Hovederne, men ogsaa paa Formuen, idet der stemtes efter Formues-Klasser. Men desuden fratog man ogsaa derved Almue-Tribunerne Initiativet i Lovgivningen; thi for Centuriat-Comitierne kunde kun Consulerne (og i deres Sted Prætorerne), men ikke Tribunerne fore-

1) Saaledes Vell. II, 19. Liv. Ep. 77 og Plut. Sull. 10 tilføie, at hans egen Slave forraadte ham, og fik Friheden til Løn for sin Angivelse, men derefter blev nedstyrtet af den Tarpeiske Klippe til Straf fordi han havde forraadt sin Herre.

2) Udførligst i Plutarchs Marius 35—40.

3) App. Civ. I, 59.

4) Liv. Ep. 77. „L. Sulla civitatis statum ordinavit“.

5) Civil. I, 59.

lægge Sager. — Naar derimod Appian tilføier, at Sulla ogsaa berövede Tribunerne meget Andet af deres Magt, og at han supplerede Senatet med 300 af de Fornemste, er jeg meget tilbøielig til, med Merimée 1), at ansee dette for en Forvexling med den senere mere omfattende Reform, han foretog som Dictator; thi vi finde intet andet Spor af en saadan Forøgelse af Senatet.

For imidlertid dog ogsaa at gjøre Noget for den fattigere Folkemasse, og for at befrie Hovedstaden fra en Deel af dens urolige Pöbel, bestemte han Anlæggelsen af flere Colonier 2). Vi vide ikke, hvilke, eller hvor mange det var. Det synes klart, at Sulla selv ikke har faaet Tid til at anlægge dem, inden han gik imod Mithridat, og det er meget muligt, at de aldrig virkelig ere blevene anlagte, thi vi finde intet Spor af dem.

Da Sulla havde sat sine Love igjennem, lod han Hæren vende tilbage til sit Standkvarter ved Capua. Men saasnart Trykket var forbi, begyndte ogsaa Romernes Utilfredshed at yttre sig. Man var endnu ikke vant til et saadant Tyrannie i Rom, ikke vant til at Lovene skulde dicteres under dragne Sværd. Man kunde ikke finde sig i at see Statens anseligste Mænd landflygtige, og Fædrelandets Frelser, C. Marius forstödt af Alle. Det var klart, at Folket vilde bruge sin Frihed, saasnart det kunde faae Lov dertil. Dette viste sig ved Consulvalgene for det næste Aar. Sulla kunde kun sætte den ene af sine Candidater, Cn. Octavius, igjennem. Hverken hans Fætter Nonius eller en Anden af hans Partie, Servilius, kunde opnaae at blive valgt. Stemmerne faldt paa den erklærede Demokrat, L. Cornelius Cinna. Intet kunde være Sulla mere imod. Hvad kunde det nu hjælpe, at han havde berövet Tribunerne Initiativet, naar man fik Consuler, der havde de samme Meninger som Tribunerne? Han søgte imidlertid at gjøre gode Miner til det slette Spil; han sagde, det glædede ham, at Cinna var bleven valgt; nu kunde Folk da see, at han ikke havde berövet Romerne deres Frihed. Dog fortælles der ogsaa, at Sulla, før han tillod dette Valg, havde taget Cinna høitidelig i Ed paa at han vilde være vel stemt imod hans Anordninger 3). Den Omstændelighed, hvormed denne Edsfæstelse beskrives, tyder paa at den hidrører fra Sullas egne Memoirer. Den synes temmelig apokryphisk. Jeg skjønner ikke, hvorledes Sulla kunde fordre eller Cinna aflægge en saadan Ed, og skulde den have Noget at betyde, maatte dens Gjenstand vel ogsaa være noget bestemtere fremsat.

Sulla maatte ansee det for overordentlig vigtigt for ham selv og for Aristokratiets Bestaaen, hvem der førte Overbefalingen over Tropperne i Italien, medens han selv var

1) Merimée p. 224. Anderledes Kiene S. 286 ff.

2) Liv. Epit. 87: „exinde colonias deduxit“. Kienes Rettelse: *reduxit* (S. 289) er saa urimelig, at den vel ingen Gjendrivelse behøver.

3) Plut. Sull. 10.

fraværende i Grækenland og Asien. Han fik derfor bestemt, at hans Collega, Q. Pompeius efter Consulatets Udløb skulde have Italien til Provinds 1), og lod ham strax reise til Pice-ner-Landet for at overtage Commandoen over Hæren i Cn. Pompeius' Sted. Denne Mand var rigtignok i Begyndelsen af Aaret blevet dømt til Landflygtighed, men kort efter atter tilbagekaldt ved Sulpicius' Lov, og commanderede nu igjen sin Hær som Proconsul, saaledes som Senatet i det foregaaende Aar havde bestemt. Ved Consulens Ankomst nedlagde Cneius Commandoen og forlod Hæren, men fjernede sig dog ikke langt derfra. Han vilde see Tiden an, thi han vidste, at han selv var meget yndet af sin Hær, hvorimod den foragtede og hadede Q. Pompeius som Tyrannens Haandtlanger og Medskyldige, der gjorde Alt for at tvinge Italienerne til et nyt Oprør. Der udbrød ogsaa strax efter Mytterie blandt Tropperne, og de myrdede deres Consul. Man beskyldte i Almindelighed Cn. Pompeius for at have anstiftet det. Han ilede tilbage saasnart han erfarede det, og bebrejdede Soldaterne deres Voldsomhed, men vægrede sig ikke ved paany at overtage Commandoen over dem 2).

Dette var det første Exempel i den romerske Historie paa at en Consul var bleven myrdet af sine egne Soldater. Man skulde troe, at det maatte have vakt overordentlig Forfærdelse og fremkaldt strenge Undersøgelser og Straffe. Men hverken den myrdede Consul, eller hans Collega Usurpatoren havde nogen Sympathie hos Folket. Det var formodentlig i de sidste Dage af Consulatsaaret, at Efterretningen om denne Forbrydelse kom til Rom. Sulla gjorde Intet for at hævne sin Collega; han blev kun bange for sig selv. Han omgav sig Dag og Nat med en tæt Livvagt af sine Venner, og saasnart han kunde det, forlod han Rom, og gik til Capua for at føre sine Legioner mod Mithridat. Kun imellem sine Soldater troede han sig sikker.

Saasnart Aaret var udløbet, og den 1ste Januar 87 de nye Consuler, Cn. Octavius og L. Cornelius Cinna, havde tiltraadt deres Embede, begyndte ogsaa Kampen imod Sulla og hans System. Almuetribunen Virginius stævnedes ham til at møde for Folkets Domstol og forsvare sin Adfærd 3). Men Sulla ændrede naturligviis ikke en saadan Stævning; han kunde ikke erkjende dens Berettigelse til at hindre Udøvelsen af en Commando, som Senatet og Folket havde overdraget ham. Han fortsatte sin Marsch til Grækenland og Asien, førte sin Hær fra Seir til Seir, og først efter 4 samfulde Aars Forløb betraadte han atter Italiens Grund.

1) App. Civ. I, 63.

2) App. Civ. I, 63. Vell. II, 20.

3) Plut. Sulla 10.

Den langt overveiende Deel af Senatet var aristokratisk sindet, og Størstedelen af Embedsmændene var valgt efter Sullas Önske. Cinnas Valg havde han vel ikke kunnet forhindre; men selv iblandt Tribunerne var Flerheden paa hans Side, og en saa anseet Krieger og hæderlig og ivrig Demokrat som Sertorius var faldet igjennem, fordi Sulla ikke vilde have ham til Tribun 1). Men Folket billigede ikke Sullas Statscoup og Marius' Forviisning, og den store Mængde nye Borgere klagede over at man havde bedraget dem, at man kun havde indrømmet dem et Skin af Borgerretten, medens i Virkeligheden deres Stemmer bleve uden al Betydning. Cinna betænkte sig derfor ikke længe, inden han fornyede det Sulpiciske Lovforslag om at de nye Borgere og de Frigivne skulde fordeles i alle Tribus 2). De Sullanske Historieskrivere søge atter her allehaande personlige Bevæggrunde. De mene, at han kun foreslog denne Lov for at skaffe sig Stemmeflerhed for Marius' Tilbagekaldelse, eller at han havde faaet 300 Talenter i Stikpenge af de nye Borgere. Vi ville ikke indlade os paa at forsvare Cinnas Charakter, men kun lade Historiens Sammenhæng og Kjendsgjeningerne tale, og det er da klart, at Cinna, uden alle personlige Hensyn, baade kunde og maatte fremkomme med denne Lov. Den mödte kraftig Modstand hos Aristokratiet og de gamle Borgere; men den store Hob var for den, og de mödte i Masse paa Torvet for at sætte den igjennem. Da nu Flerheden af Almuatribunerne traadte frem og gjorde Indsigelse mod Loven, larmede Mængden, Een og Anden blottede vel endog et Vaaben; de styrtede frem og reve Tribunerne ned fra Talerstolen. Octavius holdt sig hjemme. For at være forberedt paa Alt, havde han samlet en talrig og velbevæbnet Skare af sine Tilhængere omkring sig. Da han hörte, at Tribunernes Indsigelse var frugtesløs, stillede han sig i Spidsen for denne Skare, og ilede igjennem Via sacra ned til Forum. Som en Stormvind spredte han Mængden ad, og bandede sig Vei til Rostra og Castors Tempel. Cinna og hans Tilhængere maatte flygte; men Octavianerne lode sig ei nöie med at rydde Pladsen. Hidsigheden rev dem med sig; de myrdede løs paa Folket, og nogle af de Flygtende bleve forfulgte til Byens Porte. Cinna søgte forgjæves at samle sit Partie; han skal endog have lovet Slaver Friheden, hvis de vilde kæmpe for ham; men Alt mislykkedes. Da forlod ogsaa han Hovedstaden, hvor hans

1) Plut. Sertor. 4, 5.

2) Vell. II, 20. App. Civ. I, 64. Det er ubegribeligt, hvorledes ei blot Göttling (Geschichte der römischen Staatsverfassung S. 453), men ogsaa efter ham Fischer i hans Röm. Zeittafeln har kunnet kalde dette i Tvivl. I Stedet for at holde sig til de nöiagtige og sammenhængende historiske Beretninger har Fischer foretrukket en saa tvivlsom Auctoritet som Aurelius Victor c. 73, der ikke omtaler andre Love af Cinna, end *legem de exilibus revocandis*. Det er tvertimod klart, at denne Lov ikke har existeret nu; Appian omtaler det jo kun som en formeentlig bagved lurende Tanke, og Sertorius gjorde endog senere Cinna Forestillinger imod at han forbandt sig med Marius (Plut. Sertor. 5).

Collega regjerede med Vold. Han gik til Tibur, Præneste og andre af de nye Municipier. Det var dem, hvis Sag han forfægtede, og det var altsaa hos dem, at han maatte samle Kræfter til at begynde Kampen paany.

Her vare Consulens Bestræbelser heller ikke uden Virkning. Man lovede ham Penge og Folk til at føre sin Sag igjennem. Men jo bedre det gik ham udenfor Rom, desto slettere gik det ham i Rom. Hans Venner i Senatet, C. Milonius, Q. Sertorius og en Slægting af C. Marius, der havde samme Navn som han, forlode Rom og flygtede til Cinna. Senatet, der ikke uden Grund frygtede, at Cinna skulde følge Sullas Exempel og gjøre et nyt Statscoup, troede at burde gribe til de kraftigste Forholdsregler, for at see at berøve ham al Magt og Indflydelse. Det erklærede, at han havde forbrudt Consulatet; siden han i Farens Stund havde forladt Rom, og havde lovet Slaverne Frihed, var han hverken Consul eller Borger mere. Man sammenkaldte Folket for at vælge en ny Consul i den Afsattes Sted, og Valget faldt paa L. Cornelius Merula, Jupiters Præst. Dette var en Handling, der stred aldeles imod den romerske Statsret. Naar Consulen ikke frivillig nedlagde sit Embede, kunde Senatet ikke berøve ham det, og selv Velleius 1) indrømmer, at, om end Cinna havde fortjent en saadan Forurettelse, var det dog et uværdigt Exempel for Senatet at give. Det straffede sig ogsaa snart paa det Frygteligste; Roms anden Erobring og den Octavianske Krig blev endnu blodigere end den første.

Da Cinna erfarede sin Afsættelse, begav han sig til Campanien, hvor en romersk Hær under Appius Claudius endnu beleirede Nola. Han vandt snart Feltherren for sig, ja endog alle Tribuner og Centurioner, efter Historieskrivernes Udsagn, tildeels ved Bestikkelse. Saasnart han troede Sagen nogenlunde sikkert, lod han Hæren sammenkalde til et almindeligt Møde. Han traadte op iblandt dem som Consul med sine Lictorer foran sig, og spurgte, om de vel vidste, at det var ham, de havde valgt til deres Consul og forpligtet sig til at lyde; men nu havde Senatet afsat ham, og berøvet ham al Magt og Værdighed. Han bød Lictorerne at gaae bort, og sønderrev sin bræmmede Toga; „saa nogen havde Senatet gjort ham. Men dog sørgede han ei saa meget over sig selv, som over hele Folkets Kaar; naar Senatet skulde have Lov til uden videre at erklære Folkets Villie for ugyldig og indsætte andre Embedsmænd end dem, Folket havde valgt”. Det lykkedes ham at vække Hærens Medlidenhed og at opægge den imod Senatet. De raabte, at han skulde beholde sine Lictorer; de vilde forsvare hans Consulat og gjøre Alt hvad han bød dem. Hans Venner, Appius Claudius og Tribunerne, grebe Leiligheden, og lode Hæren sværge til Cinna.

1) Vell. II, 20: Hæc iniuria homine quam exemplo dignior fuit.

Cinna henvendte sig derpaa til Latinerne og de andre nye Borgere 1). De havde allerede før lovet ham deres Understøttelse, og ydede ham den nu saa meget villigere, da han allerede stod i Spidsen for en ikke ubetydelig Hær 2). Paa den anden Side rustede ogsaa Octavius og Merula sig af al Magt. Hovedstadens Fæstningsværker bleve udbedrede og forsynede med svært Skyts. De holdt Udskrivning i Colonierne og i Gallia Cisalpina, og gave Cn. Pompeius, der commanderede Hæren ved det Adriatiske Hav, Befaling til skyndsomt at komme til Rom 3). Han kom ogsaa, men var ingenlunde saa ganske bestemt paa at hjælpe Senatet imod de nye Borgere, hvis Sag han hidtil bestandig havde talt. Han tövede længe med at bestemme sig, og det syntes næsten, som om han vilde slutte sig til det Partie, der tilbød ham störst Fordeel og Magt. Han leirede sig foran Colliner-Porten, og Cinna ligeoverfor ham. Alle meente, at hvis den gamle prøvede Feltherre strax havde angrebet sin Modstander, kunde han have endt Krigen med eet Slag; men hans Nölen gav Cinna Kræfter, og da han endelig bestemte sig til at angribe, havde han i Sertorius faaet en Modstander, som han ikke var overlegen. Kampen var endnu ikke afgjort, da Natten afbröd den. Det var et frygteligt Syn fra Roms Mure at see disse to Hære myrde hinanden, og det blev næsten frygteligere endnu den fölgende Dag, da man blottede de Slanges Lig. En Soldat i Pompeius' Hær saae, at han havde fældet sin kjödelige Broder; han dræbte sig selv strax, da han havde seet det, og blev brændt paa det samme Baal 4).

Da Rygtet om Begivenhederne i Rom naaede Africa, ilede C. Marius hjem. Han samlede sine Ulykkesbrödre og deres Slaver, og hvem han ellers kunde faae til at fölg sig, og med denne lille Skare af omtrent 500 Mand landede han i Etrurien. Han havde

- 1) Det er aldeles urigtigt, naar Kiene S. 293 mener, at Cinna nu ogsaa optog Ikke-Borgere og Statens Fjender under sine Faner. Dertil havde han slet ingen Anledning; han behövede dem ikke, og havde kun ved et saadant Skridt erklæret sig selv for Statens Fjende. Appian siger rigtignok, Civ. I, 66: *ἐπὶ τὰς συμμαχίδας πόλεις διέθει*, men derved kan naturligviis ei menes de Lucanske og Samnitiske Stæder, med hvem han, som romersk Consul, var i aaben Kamp. Det er kun et mindre nöiagtigt Udtryk for de Socii, der havde nedlagt Vaabnene og vare blevne romerske Borgere, skjönt endnu næsten kun af Navn. Velleius kalder dem ogsaa ganske rigtigt *novi cives* (II, 20, 4). Ingen kan antage, at Velleius har gjort Cinna bedre, end han var.
- 2) Den kan dog først senere være steget til 30 Legioner, som Velleius II, 20 siger.
- 3) Vi vide ikke, om Senatet udtrykkelig eller stiltiende har anerkjendt ham i hans Commando.
- 4) Tacit. Hist. III, 51 siger: „proelio, quo apud Janiculum adversus Cinnam pugnatum est, Pompeianus miles fratrem suum, dein cognito facinore se ipsum interfecit, ut Sisenna memorat“. Han citerer efter Hukommelsen og har derfor gjort sig skyldig i nogle smaa Unöiagtigheder. Slaget ved Janiculum er senere; det omtaltes hos Livius i 80de Bog, hvorimod denne Historie stod i 79de. Dette Slag, som ikke er omtalt af Appian, men, som det synes, af Velleius II, 21, stod formodentlig ved Colliner-Porten (App. Civ I, 67). Efter den udförligere Beretning hos Orosius V, 19, og efter Val. Max. V, 5, 4 var det heller ikke Cinna, men Sertorius, der kæmpede imod Pompeius.

ikke klippet sit Haar eller raget sit Skjæg fra den Dag, han maatte forlade sit Fædreland; det var et gribende Syn at see Italiens Frelser, Cimbrernes Overvinder i en saadan Tilstand; og dette havde han maattet lide, kun fordi han vilde forsvare de nye Borgeres Stemmeret. Det var ham en let Sag at vinde Tilhængere, naar han drog om i Etruriens Smaastæder, og han kunde snart bringe Cinna en Hjælpehær af 6000 Mand. Da Cinna raadspurgte sine Venner, om han skulde modtage Marius, var Sertorius den Eneste, der fraraadede det; han vilde ikke have, at denne Kamp, som Consulen førte imod Senatet, der uden al Berettigelse havde afsat ham, skulde forvandles til en fredlös Mands Forsøg paa atter at trænge ind i sit Fædreland. Men Cinna meente, at han ikke kunde forsvare det for sin Samvittighed at forstøde C. Marius. I saa Fald, bemærkede Sertorius, havde han ikke behövet at spørge Nogen til Raads; for Samvittighedens Röst maatte den borgerlige Rets og Klogskabens Beregninger træde tilbage 1). Cinna hilste da Marius som Proconsul, og sendte ham Lictorer og Magtens andre Udmærkelsestegn. Men Marius kjendte vel sin egen Stilling. Han vilde nok hjælpe sine Venner, men ikke smykke sig med Magtens Tegn og ikke rage sit Skjæg, för det samme Folk, som havde banlyst ham, atter havde indsat ham i sin Ret 2).

Tre eller fire Hære stode truende omkring Rom paa forskjellige Steder. Lige overfor Byen, paa den höire Tiberbred, stode Cinna og Cn. Papirius Carbo; ovenfor Byen stod Sertorius, og nedenfor den, henimod Havet stod Marius. De sloge Broer over Floden ofr at hindre al Tilförsel til Staden. Marius erobrede Havnestaden Ostia, og plyndrede den, og Cinna besatte Ariminum for at gjöre Ankomsten af galliske Hjælpetropper umulig. Da saaledes Faren voxede Dag för Dag, uden at der var nogen Udsigt til Hjælp ad de almindelige Veie, greb Senatet til det Middel at erklære alle Italienerne för romerske Borgere 3), ikke blot dem, der för havde underkastet sig, men ogsaa dem, der endnu stode under Vaaben. Senatet fik derved ei alene fri Raadighed over Metellus' Hær, der hidtil maatte kæmpe i Nedre-Italien imod Samniter og Lucaner, men kunde ogsaa vente, at disse stridbare Folkefærd vilde hjælpe det imod Cinna. De böd derfor Metellus at slutte Fred med Samniterne paa enhver Betingelse, og at komme til Rom med sin Hær snarest mulig. Men da Samniterne ikke vilde udlevere de romerske Overløbere, eller tilbagegive det Bytte, de havde gjort i Krigen, men forlangte, at Romerne skulde gjöre det Samme, kunde den stolte Romer ikke bringe det over sit Hjerte at slutte Freden 4). Han

1) Plut. Sertor. 5.

2) Plut. Mar. 41.

3) Liv. Epit. 80: *Italicis populis a senatu civitas data est.*

4) App. Civ. I, 68. Dio Cass. Fr. Urs. p. 385 (p. 92 Bekker).

tænkte maaskee, at Nöden endnu ikke var saa stor; men hans Stivsindethed berövede Rom den sidste Udsigt til Frelse. Thi Cinna var naturligviis ikke seen til at indrömme Samniterne hvad Metellus ikke vilde tilstaae dem, skjönt Senatet havde bevilget det, og Fölgen deraf var, at han, og ikke Senatet höstede Frugten deraf. Samniterne forbandt sig med Cinna og Marius 1), og bleve troe imod deres Partie indtil det Sidste. Consulen var i sin gode Ret, idet han udförte Senatets Beslutning, og gav Samniterne romersk Borgerret. Fra dette Öieblik af er den Italienske Krig ophört. Den er gaaet over i Borgerkrigen, thi det er ikke mere Romere, der före Krig med deres Forbundsfæller, men to Partier af Borgere, Aristokrater og Demokrater, der kæmpe med hinanden.

I Rom steg Nöden og Fortvivlelsen Dag for Dag. Den store Samling af Tropper og Mangelen paa Levnetsmidler fremkaldte en frygtelig Pest, der siges at have bortrevet 11000 Mand af Pompeius' og 6000 af Octavius' Hær 2). Man klagede over Consulernes Uvirksomhed, og endnu mere blev Pompeius Gjenstand for Alles Had, fordi han ikke havde handlet i rette Tid. Endelig var Rom nær faldet i Cinnas Magt ved Forræderie. En Krigs-tribun Appius Claudius, som skyldte Marius store Velgjerninger, havde sat sig i Forbindelse med ham. En Morgenstund, da han havde Vagt paa Janiculum, aabnede han Porten og indlod Cinnanerne. Men Octavius og Pompeius samlede i Hast deres Tropper, og efter en haard Kamp lykkedes det dem at kaste Fjenden ud igjen. Da udbröd der et frygteligt Tordenveir, Lynilden slog ned flere Steder, og Cn. Pompeius selv blev truffet af den. Det var en Gudsdom. Nu havde ogsaa Guderne viist, at de hadede denne Mand ligesaa meget som Menneskene 3), og Hoben, der havde böiet sig for ham, medens han levede, styrtede sig over den Dödes Lig og sönderrev det.

Marius var imidlertid ikke uvirksom. Efter at han havde spærret Floden for Rom, vilde han ogsaa beröve Staden al Tilförsel fra Landet. Alle Stæder i Latium, hvor Rom havde Magaziner og Besætninger, Antium, Aricia, Lanuvium o. s. v., bleve erobrede een efter een, og han nærmede sig Hovedstaden ad den Appiske Vei. Nu först kom Q. Metellus med sin Hær. Octavius forenede sig med ham, og da ogsaa Crassus var stödt til dem, havde de paa Albanerbjerget samlet en Hær, der syntes Fjenden overlegen i Styrke; men Octavius havde dog ikke Mod til at vove et afgjörende Slag. Mange opfordrede Metellus til at tage Commandoen fra ham, men han vilde ikke forbyrde sig imod sin Consul, og det syntes som om Ingen vilde gjöre Noget for Rom. Hvad Under da, at mange af Indvaanerne,

1) Liv. Epit. 80.

2) Orosius V, 19.

3) Cic. Cornel. p. 79 kalder ham *hominem Diis nobilitatigue perinvisum*. Efter Velleius II, 21 kunde det synes, som om han var död af Pesten, men dette Sted hos Cicero stadfæster de andre Forfatteres eenstemmige Beretning, at han blev truffet af Lynild, s. Oros. V, 19; App. Civ 68; Plut. Pompeius 1.

först Slaver, siden Frie, gik over til Cinna? Senatet opgav tilsidst alt Haab, og sendte Gesandter til Cinna for at bede om Forlig. Han vilde ikke modtage dem, för de hilste ham som Consul. Da Octavius endnu bestandig ikke rörtc sig, maatte Senatet ogsaa bekvemme sig hertil; Merula maatte nedlægge sit Embede, og et nyt Gesandtskab lovede at aabne Portene for Consulen Cinna, hvis han vilde sværge at afholde sig fra Mord og Plyndring. Han fandt det under sin Værdighed at aflægge en saadan Ed, men lovede, at med hans Villie skulde Ingen blive myrdet. Det er Sullansk Bagvadskelse, naar man har forstaaet dette Tillæg „med hans Villie” saaledes, at han nok kunde svare for sig selv, men ikke for Marius. Meningen er aabenbart den, at Forbittrelsen iblandt hans Tropper var saa stor, at han ikke turde indestaae for at de ei begik Udskeielser; det var vistnok Feltherrens Pligt at holde sin Hær i Ave, men han havde været lidet nöieregnende med hvem han optog i den, og havde derfor saare liden Magt over den. Han gav derfor ogsaa sin Collega Octavius det venskabelige Raad, for Öieblikket at fjerne sig fra Rom. Senatet havde ingen Midler mere til at gjøre Modstand, og maatte trods dette mistænkelige Tillæg, aabne Portene.

Marius har endnu bestandig sit uragede Ansigt til Skue, og forfærdede Folk ved sit vilde Udseende. Senatet havde rigtignok udtrykkelig indbudet ham tilligemed Cinna til at komme ind i Rom; men han svarede, at dette stod ikke i Senatets Magt; Folket havde ved en Lov erklæret ham for fredlös; han kunde kun komme, naar en ny Lov hævede den tidligere. Det Første, som Cinna gjorde efter sin Indtrædelse i Rom, var derfor at sammenkalde Folket til et Möde, at de höitidelig kunde tilbagekalde Marius og de Andre, der vare blevne banlyste tilligemed ham 1). En upartisk Dom kan ikke Andet end rose denne Ærefrygt for Lovens Form; men det Sullanske Parties Historieskrivere ville naturligviis ikke anerkjende dette. De fremstille det som et tomt Comediespil, hvorved han kun haanede de Overvundne, og for at retfærdiggjøre denne Anskuelse, komme de fremmed aabenbare Opdigtelser, som, at han ei engang vilde oppebie Afstemningens Udfald, men, förend 3 eller 4 Tribus havde stemt, styrtede ind i Byen med sin leiede Skare 2).

Allerede för Marius kom ind i Rom, var Octavius faldet 3). Han havde ikke kunnet finde det foreneligt med Consulens Værdighed at flygte fra Byen, fordi hans Collega holdt sit Indtog, men havde kun trukket sig tilbage til Janiculum. En Trop Cinnanske Ryttere med en vis Censorinus i Spidsen anfaldt ham og dræbte ham. Hans Hoved blev aihugget

1) Vell. II, 21: *prior ingressus Cinna de recipiendo Mario legem tulit*. Efter Appian Civ. I, 70, var det ikke Cinna, men Almuetribunerne, der gave Loven, og dette er maaskee ogsaa det Rette.

2) Plut. Mar. 43, 3.

3) Plut. Mar. 42, 8. App. Civ. I, 71.

og opstillet paa en Stage paa Rostra; det var Gjengjæld for Sulpicius. Men det blev ikke derved. Mange Andre bleve dræbte af de ustyrlige Soldater, og iblandt dem Statens ypperste Mænd, der betragtedes som Hoveder for Modpartiet. Saaledes faldt L. Julius Cæsar, den bekjendte Consul fra Aar 90, og hans Broder C. Cæsar, der forgjæves havde søgt Consulatet for Aaret 88, den gamle berømte Taler M. Antonius, P. Crassus og hans Søn af samme Navn, Atilius Serranus, P. Lentulus, C. Numitorius, M. Bæbius og Q. Ancharius. Vi ville ikke følge Appian og Plutarch i deres Udmalinger af disse Rædselsscener, eller tage det for bogstavelig Sandhed, hvad de fortælle om den Rolle, Marius her spillede; Det er Marius' og Cinna's Brøde, at de lode Slight skee; det er klart, at det ei skete imod deres Villie, siden Mænd af Indflydelse hos dem, som C. Fimbria stode i Spidsen derfor; men de søgte dog at bevare Skinnet, og give det Udseende af at det ei var dem, men Soldaterne, der myrdede. Det varede heller ikke længe, inden Soldaterne virkelig gik langt videre, end Cinna kunde tillade. Det var især en Hob paa henved 4000 Mand, der bar det Illyriske Navn Bardyæer, som myrdede og plyndrede uden at lyde Anførernes Befalinger. Der var tilsidst intet Andet for, end at bruge Sværdet ogsaa imod dem. En Nat, da de laae i en tryk Søvn, omringede Sertorius dem med en Skare Galler, og nedhuggede dem alle 1). Cinna og Marius vilde nok frie sig fra deres Fjender, men dog helst under lovlige Former, ved Lov og Dom. Saasomt som derfor Myrderiet var standset, og Roligheden bragt tilbage igjen, begyndte en Række af Processer. Merula blev anklaget for Höiforræderie, fordi han havde anmasset sig Consulatet, medens en Anden beklædte det; da han forudsaae sin Domfældelse, aabnede han Aarerne paa sig. Dernæst blev Marius' Collega i den Cimbriske Krig, Q. Catulus, anklaget. Han havde længe været forbittret paa Marius, der tog Æren for Seiren over Cimbrerne fra ham, og han havde været en af de Ivrigste til at anbefale Marius' Landsforviisning; ogsaa hans Skjæbne var utvivlsomt; han oppebiede den ikke, men dræbte sig selv ved Kuldamp. Mange Andre bleve afsatte fra deres Embeder, dönte til Landflygtighed og deres Gods confiskeret. Sulla selv blev erklæret for Fædrelandets Fjende, hans Huus nedrevet og hans Eiendom confiskeret. Hans Kone og Börn og hans Venner flygtede til ham 2).

Sullas Love bleve naturligviis strax ophævede 3), og de Sulpiciske atter indsatte i deres Kraft. Marius maa atter have faaet Anförselen imod Mithridat; men Döden hindrede ham i at overtage den. Der kan heller ikke være nogen Tvivl om at den Lov, som var Aarsag

1) App. Civ. I, 74. Plut. Mar. 44. Sertor. 5.

2) App. Civ. I, 73.

3) App. Civ. I, 73: ἀνατροπὰ τῶν ἐπὶ Σύλλα τεθέντων νόμων.

i Cinna's Fordrivelse og den Octavianske Krig, Loven om at de nye Borgere og de Frigivne skulde stemme i alle Tribus, nu er bleven sat igjennem. Det var jo for dens Skyld, at Cinna havde faaet de nye Borgere til at gribe til Vaaben, og det var ved Løfte om den, at han havde bevæget Samniterne og Lucanerne til at forene sig med ham. Disse Løfter maatte han indfrie, og der var ingen Grund til at opsætte den endelige Ordning af Borgerforholdene længere. Skjönt en saadan Lov, der gjorde den egentlige Ende paa den Italienske Krig, maatte synes overordentlig vigtig, finde vi den dog ikke nævnt hos de gamle Historiekrivere. De have fra nu af kun Opmærksomheden henvendt paa Sulla; hvad Cinnaerne foretog sig i Rom, medens han kæmpede mod Mithridat, omtales kun leilighedsviis, hvilket ikke kan undre os, da Sulla selv og hans Venner jo vare de egentlige og eneste Kilder for denne Tids Historie. Om Sagen selv er der heller ingen Tvivl, men kun om Tiden, naar denne Foranstaltning er truffet. Kunde vi troe Udtoget af Livius 1), er det først skeet i Slutningen af Aaret 84, en Forholdsregel, som Senatet tog i Farens Stund, for at sikkre sig de nye Borgeres og de Frigivnes Bistand i Kampen imod Sulla. Men jeg kan ikke troe Andet, end at det er en Misforstaaelse enten af Livius selv, eller af hans Epitomator, at det, der kun burde fremsættes som en Grund, hvorfor Senatet kunde regne paa disse Borgeres Understøttelse, har faaet Udseende af en ny Forholdsregel. Vi see ogsaa, at der vælges Censorer allerede Aar 86, skjönt Lustret ikke er udløbet, og disse Censorer, L. Marcius Philippus og M. Perperna, fuldføre ogsaa Borgertællingen i det næste Aar (85), for hvilket Hieronymus angiver Borgernes Antal til 463000. Dette Tal viser vel kun en Tilvæxt af omtrent 70000 siden det sidste bekjendte Borgertal, Aar 115; men det maa dog indbefatte alle Italienerne; thi det er ikke synderlig forskjelligt fra det for Aaret 70 anførte Tal 2). Jeg antager det derfor for utvivlsomt, at Cinna strax efter Roms Erobring, i Slutningen af Aaret 87, har givet Loven om at de nye Borgere og de Frigivne skulde stemme i alle Tribus, at det er i Kraft af denne Lov, og for at udføre den, at der er valgt Censorer Aar 86, og at Loven er traadt i Virksomhed efter Folketællingens Afslutning i Aaret 85 eller senest i 84.

I Aaret 86 var C. Marius Consul 7de Gang, og L. Cornelius Cinna 2den Gang.

-
- 1) Liv. Epit. 84: *novis civibus senatus consulto suffragium datum est*, og lidt senere: *libertini in quinque et triginta tribus distributi sunt*. Til de andre Betæneligheder, vi have ved dette Sted, kunne vi tilføie, at det ikke stod i Senatets Magt at meddele nye Borgere Stemmeret. Der findes heller ikke Spor deraf hos Appian c. 76, hvor han beskriver Senatets Nød og Anstrengelser i Kampen mod Sulla.
- 2) For Aaret 70 angiver Liv. Epit. 98 Borgertallet til 450000, hvorimod Phlegon hos Photius, Cod. 97, synes at have 491000. Det sidste Sted har Fischer i sine Zeittafeln urigtig henført til Aaret 86.

Livius 1) skal have fortalt, at de udnævnte sig selv til Consuler uden noget Folkevalg. Men hverken Appian eller Velleius omtaler en saadan Vilkaarlighed, og det er i sig selv lidet troligt, at disse Mænd, der i alt Andet saa strengt overholdt Lovens Form, skulde have overtraadt den her, hvor den var saa vigtig, og hvor de ikke havde det Mindste at frygte af den; thi hvem skulde i dette Öieblik betænke sig paa at vælge dem? Det er en Bagvadskelse, der hidrører fra den samme Kilde, som vi allerede ofte have seet udgyde Edder og Gift over Marius' sidste Dage, og som i sin Iver for at skildre hans Endeligt ret elendigt, disker op med saa forskjellige og urimelige Fortællinger derom, at man skulde troe, man var hensat i de mythiske Tider. Vi ville ikke opholde os ved disse Fortællinger, men kun bemærke, at Marius døde allerede i Januar Maaned, og at Romerne i hans Sted valgte L. Valerius Flaccus til Consul, en ivrig Demokrat, der allerede i Aaret 100 havde været Marius' Collega i Consulatet, og som nu viste sig som de Fattiges Ven ved en ny Gjældslov, hvorved al Gjæld blev nedsat til en Fjerdedeel af Belöbet 2). Det var ham, hvem man overdrog det vanskelige Hverv at gaae over til Grækenland eller Asien, og tage Commandoen fra Sulla; thi man kunde jo ei lade den fredløse Mand staae i Spidsen for Roms største Hær og samle ny Ære og Magt ved at tilendebringe en af Roms farligste Krige. I det fölgende Aar, 85, da Cinna var Consul 3die Gang tilligemed Cn. Papirius Carbo, finde vi Valerius Flaccus i Spidsen for en stor Hær i Grækenland. Men han var forhadt af sine Soldater formedelst sin Karrighed; hans Legat, C. Fimbria, myrdede ham og satte sig selv i hans Sted. Men en saadan Usurpator havde naturligviis endnu mindre Anseelse. Da Sulla havde sluttet Fred med Mithridat, og rykkede imod ham, gik hele hans Hær over til Sulla, og han havde ingen anden Udvei, end at dræbe sig selv.

Efter Krigens Tilendebringelse indgav Sulla den sædvanlige Indberetning til Senatet. Men han kunde ikke indskrænke sig til en blot Beretning om det Forefaldne; han havde jo fört Krigen imod Senatets Villie. Dog blev hans Brev intet Forsvar, men en Anklage. Han opregnede sine Fortjenester af Staten baade i de foregaaende og i den sidste Krig, og bebreidede dem, at de havde lønnet ham saa slet, med at erklære ham for Statens Fjende, nedrive hans Huus, og jage hans Familie ud i den vide Verden. „Statens bedste Mænd havde maattet forlade Byen, og vare flygtede til ham. Derfor vilde han ogsaa snart komme og befrie Fædrelandet fra dem, der tyranniserede det. Det var kun disse Enkelte, han havde at kæmpe imod; alle de andre Borgere, det være sig gamle eller nye, havde

1) Liv. Epit. 80. Derimod Vell. II, 23 og App. I, 75: τοῦ δ' ἐπιόντος ἔτους ὑπάτοι μὲν ἠρῶντο Κίνας τε αὐτῆς καὶ Μάριος ἐβδόμων.

2) Vell. II, 23. Cic. p. Font. 1. Sull. Cat. 33.

Intet at frygte af ham¹⁾. Senatet kom i stor Forlegenhed ved dette Brev. Sullas Trusler vare understøttede af en Magt, som det for Öieblikket ikke havde nogen lignende at stille op imod. Det valgte derfor at spille Mæglerens Rolle, tilbød Sulla at forlige ham med hans Fjender, lovede ham sikkert Leide, og befalede Consulerne at standse deres Rustninger. Dette sidste var imidlertid ikke saa alvorlig meent. Rustningerne i Italien fortsattes af al Magt, og Cinna og Carbo havde i Tide ladet sig vælge til Consuler ogsaa for det fölgende Aar (84), for ikke at nödes at reise til Rom for at holde Valgmöder. I Begyndelsen af Aaret 84 troede Cinna sig stærk nok til at gaae imod Sulla. Han var allerede i Færd med at lade sine Tropper sætte over til Liburnien; men et Uveir lagde Hindringer i Veien for Overfarten; der opstod et Mytterie i Hæren, som endte med Cinnas Mord. Hans Collega, Carbo, fik vel Soldaterne atter beroligede og samlede, men maatte opgive Overfarten. Senatet kaldte ham til Rom for at vælge en ny Collega i Cinnas Sted; men han turde ikke forlade sin Hær, og først da Tribunerne truede med at afsætte ham, hvis han ei adlöd, kom han. Men uheldige Varsler, Torden og Lynild o. s. v., hindrede Valgmöderne, og Augurerne erklærede, at de maatte opsættes indtil videre. Man maatte atter lade Carbo vende tilbage til sin Hær, og han beklædte Consulatet alene Aaret om. Det synes som om Stemningen i Rom og Italien ikke mere var afgjort for Demokraterne; man var bange for at före Krig med Sulla, og det er meget sandsynligt, at man havde modtaget ham i al Fredelighed, hvis ikke Carbos Bestemthed og Snildhed havde forhindret det, medens hans organiserende Talent samlede en Troppemagt, der syntes at kunne byde Sulla Spidsen. Sulla havde svaret paa Senatets Skrivelse. „Han underkastede sig Senatets Villie, saafremt de, som Cinna havde jaget i Landflygtighed, bleve kaldte tilbage. Han kunde ikke föie Senatet i at forlige sig med sine Fjender, men, naar Senatet önskede det, skulde han ikke tilföie dem noget Ondt. Han takkede for det tilbudte Leide; men han behövede det ikke; han kunde nok selv sikkre sig og Sine“²⁾. Saa lidet ydmygt som dette Svar var, saa var det maaskee dog blevet antaget af Senatet, hvis det var kommet dem til Hænde; men — hvad enten det var Carbos Rænker, der var Skyld deri, eller Sullas Udsendte selv, som, da de hörte, at Carbo var Ene-Consul, meente, at Alt var forgjæves — de bragte det ikke til Rom, men vendte med uforrettet Sag tilbage fra Brundisium af, og Carbo fortsatte uforstyrret sine Rustninger i Italien. Han forestillede Italienerne, at det gjaldt om at forsvare den nylig erhvervede Stemmeret imod deres gamle Fjende; men det synes som om ikke Alle have lyttet lige beredvillig til hans Ord, siden

1) App. Civ. I, 77. Liv. Epit. 83.

2) Liv. Epit. 84. App. Civ. I, 79.

han foreslog Senatet at tage Gidsler fra alle de italienske Stæder for at sikre sig, at de ikke skulde gaae over til Sulla. Senatet forkastede et saa uværdigt Forslag; det ønskede jo ogsaa at bevare Skinnen af Upartiskhed. Da det nu tilmed i disse Dage fik Underretning om, at man havde kæmpet i Africa — Sullas Ven, Q. Metellus Pius, havde søgt at sætte sig fast der, men var bleven fordrevet af Prætoren C. Fabius — befalede det, at alle Hære i hele Romerriget skulde opløses 1). Dette var en kraftig og værdig Beslutning, naar der blot havde været nogen Mulighed for at sætte den igjennem; men hverken Sulla eller Carbo kunde eller vilde adlyde; de forberedede sig kun til Kampen paa begge Sider.

I Begyndelsen af Aaret 83, da L. Cornelius Scipio og C. Norbanus vare Consulere, brød Krigen endelig ud. Sulla havde ikke meget mere end 40000 Mand under sig, men det var övede og kampdygtige Soldater, der vare ivrige for at forsvare deres Feltherre. De svore hinanden til, at de ikke vilde forlade ham, og da de hørte, at han var i Pengetrang, tilbøde de at skyde sammen for at hjælpe ham 2). Da hans Hær var besjælet af en saadan Aand, betænkte han sig ikke paa at gaae over til Italien, uagtet han gik en mange Gange større Troppestykke imøde, og Demokraterne, naar de tænkte paa hans forrige Erobring af Rom, havde al Grund til at forsvare sig til det Yderste. Han blev imidlertid modtaget uden Vanskelighed i Brundisium, ligesaa i Tarent og andre Stæder. Hans Hær bevarede ogsaa den strengeste Mandstugt, og tillod sig ingen Plyndring eller Ödelæggelse, hvor den kom frem; det skulde synes som om den bragte Fred og ikke Krig 3). Nu stødte ogsaa Q. Metellus til ham, og den 23aarige Cn. Pompeius tilførte ham en Hær, han havde hvervet i Picener-Landet. Sulla sendte Gesandter til Consulen Norbanus, men de bleve afviste med Haan 4). Kort efter traf han ham med hele sin Hær paa Tifata-Bjerget i Campanien. Han angreb ham strax, og i et Nu var Consulens i Tal langt overlegne Hær adspredt, og Levningerne maatte redde sig til Capua, hvor der nylig var anlagt en stor Colonie af romerske Borgere 5). Ved Teanum traf Sulla den anden Consul, Scipio. Denne var efter Nederlaget ved Tifata ikke tilbøielig til at indlade sig paa Fredsunderhandlinger med Sulla, men forlangte at conferere derom med sin Collega. Der blev derfor sluttet Vaabenstilstand; de gave hinanden Gidsler, og Scipio sendte Sertorius til Norbanus for at høre hans Mening. Sertorius billigede ikke disse farlige Underhandlinger, og ønskede Intet høiere end at faae dem afbrudte. Hans Vei førte ham til Suessa, som Sulla nylig havde

1) Liv. Epit. 84.

2) Plut. Sulla 27.

3) Vell. II, 25.

4) Liv. Epit. 85.

5) Cic. Agrar. II, 34.

besat. Da han saae Leilighed dertil, udjog han Sullas Besætning, og satte sig selv fast i Staden. Saaledes var Vaabenstilstanden voldsomt brudt, og Underhandlingerne hævede. Sulla forlangte Opreisning derfor, og Scipio havde intet andet Svar end at sende ham hans Gidsler tilbage som Beviis paa at han selv meente det ærligt. En saadan Svaghed maatte gjøre ham foragtet af sin Hær; og denne var allerede under Vaabenstilstanden bleven saa godt bearbejdet af Sullanerne, at den pludselig, da Sulla nærmede sig, heel og holden gik over til ham, og lod Consulen alene tilbage i sit Telt.

Trods denne uheldige Begyndelse, og trods det sørgelige Varsel, man saae i Rom, Capitoliums Brand den 6te Juli, tabte Demokraterne dog ikke Modet. Norbanus afviste bestandig Sullas Gesandter, og Carbo var virksommere end nogensinde. Han ilede til Rom, og fik Metellus og de andre Senatorer, der vare gaaede over til Sulla, erklærede for Fædrelandets Fjender. Han skaffede Hjælpetropper fra Gallia Cisalpina, og søgte bestandig at opægge de nye Borgere til ivrig Kamp imod Sulla. Men nu sendte ogsaa Sulla Gesandter om til de Italienske Stæder med Penge og gode Ord, og lovede dem høitidelig, at han ikke vilde fratage dem den Stemmeret, de vare komne i Besiddelse af 1). Vi ville dog strax see, hvor ufuldstændig han holdt sit Løfte. Han vedblev bestandig at gjøre Forskjel paa Romere og Italienerne, og det var derfor ikke uden Grund, at Samniterne aldrig vilde troe ham, men kæmpede imod ham indtil det Sidste.

Endelig oprandt Aaret 82, der skulde gjøre en Ende paa Krigen. Carbo var Consul 3die Gang, og tilligemed ham C. Marius, en ung Mand paa 27 Aar, hvis vigtigste Adkomst til Consulatet var at være en Brodersøn af den berømte C. Marius 2). Carbo var beskæftiget i Norditalien med at standse Metellus, der havde slaet hans Legat Carinas, og gjort store Fremskridt i Umbrien. Marius stod i Latium for at møde Sulla, inden han trængte frem til Rom. Han trak sig langsomt tilbage for Sulla indtil han naaede den fordeelagtige Stilling i Passet ved Sacriportum. Sulla havde den største Lyst til at angribe — han havde drømt, at han skulde seire den Dag — men gav dog endelig efter for de trætte Sotdaters Forestillinger, og opsatte det. Men saa angreb Marius ham, og styrtede ubesindig i sin egen Ulykke. Da hans høire Fløi begyndte at vakle, gik 5 Cohorter og 2 Turmer over til Sulla, og nu blev Nederlaget fuldstændigt. Marianerne flygtede i Hui og Hast til Præneste, og Præstinerne lukkede snart Portene, for ikke at faae Fjenden ind med.

1) App. Civ. I, 86. Liv. Ep. 86: *Sulla cum Italicis populis, ne timeretur ab iis velut erepturus civitatem et suffragii ius nuper datum, foedus percussit.* Det var formodentlig i denne Anledning, at han sendte M. Crassus til Marserne, s. Plut. Crass. 6.

2) Naar der i Liv. Epit. 86 staaer, at han blev valgt „ved Vold“, vil dette vel ikke sige Andet, end at Sullanerne overhovedet betragtede Alt, hvad der paa den Tid foregik i Rom, som Voldsgjerning.

Marius selv maatte hidses op over Muren ved et Reb. Sulla gjorde en stor Mængde Fanger, baade Romere og Samnitere; Romerne gav han fri, men Samniterne dræbte han alle 1).

Det var tildeels Førræderie, der var Skyld i dette Nederlag. Marius havde ahnet Førræderie allevegne, og frygtet, at selv Roms Porte skulde blive aabnede for Sulla af hans Venner der. Kort før Slaget, medens han trak sig tilbage for Sulla, havde han skrevet til Prætoren L. Damasippus, og befalet ham at henrette de Vigtigste af Sullas Tilhængere i Senatet. Denne var ikke seen til at sammenkalde Senatet, og lod da sine Bødler myrde P. Anstadius, C. Papirius Carbo Arvina, hvem vi kjende som Tribun fra Aaret 89, L. Domitius, og den hæderlige Jurist og Pontifex Maximus Q. Mucius Scavola. Deres Lig bleve kastede i Floden, thi hvor skulde man faae Tid til at begrave dem? Men denne Udaad var langt fra at sikkre Marius Besiddelsen af Hovedstaden; den hidrog snarere til at gjøre hans Partie endnu mere forhadet, og da Sullas Streifcorps rykkede frem imod Roms Porte, aabnede Borgerne dem uden Vanskelighed. Saasart Sulla erfarede dette uventede Held, ilede han selv til Rom og opslog sin Leir paa Mars-Marken. Formændene for Modpartiet vare flygtede. Sulla erklærede deres Gods for Statsejendom, og satte det til offentlig Auction. Men han søgte paa samme Tid at berolige Menigmand, og lovede dem i Folkeforsamlingen, at der snart skulde være bragt Ro og Orden tilbage i Alt.

Det var af stor moralsk Vigtighed for Sulla at være bleven Herre over Rom. Han var ikke Consul, og havde heller ikke noget andet Retskrav paa at styre Staten, men han var Herre over Rom, og allerede dette legitimerede ham paa en Maade; thi nu var det hans Tilhængere, der mødte i Senatet, og Modpartiet var borte; før havde det været omvendt. Men han kunde ikke blive i Rom, medens begge Consulerne stode truende hver paa sin Side af ham. Carbo havde efter Slaget ved Sacriportum trukket sig tilbage til Ariminum, og Metellus og Pompeius havde vundet flere Fordele over ham i Umbrien; men han stod nu med en stor Hær ved Clusium i Etrurien. Der ilede Sulla hen. Han vandt ogsaa enkelte mindre Træfninger, men Hovedslaget imellem ham og Carbo var uafgjørende, uagtet det varede fra Morgén til Aften 2). Dog — Vægtskaalen hældede allerede afgjort til Sullas Side. I Eggen ved Spoletium bibragte Pompeius og Crassus Carinas et alvorligt Nederlag, og de Tropper, som Carbo sendte ham til Undsætning, bleve paa Veien angrebne og slagne af Sulla; det var et tilfældig indtraadt Uveir, som Carinas maatte takke for at han undslap. Sulla overlod nu Krigen i Norden til sine Undergeneraler, og begav sig til-

1) App. Civ. I, 87.

2) App. Civ. I, 89.

bage til Præneste, for selv at lede Beleiringen af denne Stad og fuldstændiggjøre sin Seir over Marius. Fra nu af dreier Krigen sig fornemmelig om Præneste; det er Carbos vigtigste Opgave at undsætte den, og Sullas at hindre enhver Undsætning. Carbo sendte først Marcius derhen med 8 Legioner; men Pompeius overfaldt ham i Bjergpasserne; en Deel af hans Hær blev nedhugget; en langt større Deel gik over til Fjenden, og Marcius beholdt kun 7 Cohorter tilbage, som han sluköret maatte före tilbage til Carbo. Langt farligere syntes det næste Forsög. En Hær af 70000 Mand, navnlig Samniter og Lucaner, under Pontius Telesinus, M. Lamponius og Campaneren Gutta, nærmede sig fra Syd af og sögte at trænge igjennem Passet ved Sacriportum. Men Sulla forstod bedre end Marius at benytte Stedets Fordele; de kunde ingen Veie komme. Omtrent paa samme Tid var det, at Carbo og Norbanus traf Metellus ved Faventia. De angrebe ham ubesindigt, og lede et frygteligt Nederlag; 6000 Mand gik over til Metellus, de andre splittedes ad, og de beholdt neppe 1000 Mand samlede. Efter den Tid faldt stedse flere Legioner og Stæder fra; selv Feltherrer, som Albinovanus, gjorde sig skyldige i det nedrigste Forræderie, og endelig erklærede hele Gallia Cisalpina sig for Sulla. Denne Efterretning var et Torden-slag for Carbo. Han havde kort i Forveien afsendt 4 Legioner under Damasippus, Carinas og Marcius for at hjælpe Samniterne med at undsætte Præneste; men han havde endnu 30000 Mand samlede omkring Clusium. Dog vovede han nu ikke mere at tænke paa at holde sig der. Han forlod Italien, skjönt han endnu var Consul, og sögte et Tilflugts-sted i Africa 1).

Selv efter at Carbos 4 Legioner havde forenet sig med Telesinus, var det ham endnu ikke muligt at trænge igjennem Passet ved Sacriportum. Han fattede da den dristige Plan at omgaae Volscer- og Albaner-Bjergene og rykke lige imod Rom, skjönt han derved kastede sig midt ind imellem Fjenderne. Men kunde det lykkes ham at erobre Rom ved en Overrumpling, havde han jo lagt et stort Lod i Vægtskaalen for Marius, og kom Hovedstaden end ikke strax i hans Magt, vilde han dog nöde Sulla til at kæmpe med sig i aaben Mark. Med den störste Forfærdelse opdagede Romerne om Morgenen den 1ste November Telesinus' Leir en Fjerdingvei fra Colliner-Porten. De gjorde et Udfald med Rytteriet i Spidsen, men bleve aldeles slagne, og man maatte skynde sig at lukke Porten for ikke at faae Fjenderne ind tilligemed de Flygtende. Efter Middag ankom endelig Sulla med sin Hær. Skjönt hans Tropper vare udmattede af Marschen, vilde han dog ikke opsætte Angrebet, men begyndte Kampen strax; han selv commanderede den venstre Flöi, nærmest Rom, og Crassus den höire. Det var en haardnakket og blodig Kamp, som först

1) Appian, Civ. I, 92.

endte da det var mørk Nat. Da trak Sulla sig tilbage til sin Leir i den Tro, at han havde tabt Slaget; Flygtende fra hans Hær bragte Efterretningen derom til Præneste, og hans Legat, Lucretius Ofella, var allerede nær ved at hæve Beleiringen. Men paa samme Tid fik Sulla Melding fra Crassus om at han havde slaet Fjendens venstre Fløi og forfulgt den til Antemnæ, og han saae altsaa at Seiren var hans. Romernes Tab havde været stort, men Samniternes endnu større, og Telesinus selv var falden. Men næsten endnu blodigere end Kampen var Sullas Adfærd efter denne. Et Samnitisk Corps paa 3000 Mand sendte Bud til Sulla og spurgte, om han vilde modtage dem. Han lovede det, naar de først vilde fortjene det. De anstillede derpaa et Myrderie imellem deres Camerader i det Haab derved at frelse sig selv. Den følgende Dag bleve de tilligemed de andre Fanger, 6 til 8000 i Tallet, førte til Circus Flaminius. Medens Sulla holdt Senatet i Bellonas Tempel, hørte man frygtelige Skrig og Jammerklager i Nærheden; det var alle Fangerne, som han lod nedskyde og nedhugge. Da Senatorerne bleve opmærksomme og ængstelige over Skrigene, bød Sulla dem at være rolige og ikke bryde sig om hvad der foregik udenfor; det var kun nogle slette Mennesker, han revsede 1).

Efter Slaget ved Rom havde Præneste ikke mere noget Haab om at holde sig. Staden blev overgivet; Marius dræbte sig selv, og hans Hoved blev bragt til Rom. Alle Senatorer, som fandtes i Præneste, bleve enten strax dræbte af Ofella, eller førte i Lænker til Rom, hvor Sulla lod dem henrette. De andre i Staden forefundne Personer lod Sulla dele i 3 Hobe, Romere, Prænestinerne og Samnitere. Til Romerne sagde han, at de egentlig havde fortjent Døden, men paa Grund af deres Herkomst vilde han dog benaade dem. Prænestinerne og Samniterne bleve derimod alle nedsablede. Man seer, Sulla betragtede det endnu som en Fortsættelse af den Italienske Krig, uagtet han høitidelig havde lovet Italienerne at anerkjende deres Borgerret. Han haabede maaskee derved at give Borgerkrigen et mindre frydeligt Udseende, og at vinde sig et Partie iblandt de gamle Borgere, medens han, ved at myrde de nye, formindskede de fremmede Bestanddele, der skulde blandes med dem. Det var ham ogsaa af en anden Grund særdeles bekvemt at kunne handle saaledes, thi han maatte tænke paa at forsørge sine Soldater.

Med Prænestes Overgivelse var Krigen saa godt som endt. Det var kun Spanien og Africa, som endnu var i Marianernes Hænder, og nogle enkelte Italienske Stæder, som endnu haardnakket forsvarede sig. Iblandt disse var Norba i Latium, hvis mægtige gamle Mure den Dag i Dag opvække vor Forbavselse. Æmilius Lepidus var ikke i Stand til at erobre den, før Forrædere en Nat aabnede Portene for ham; men Norbas Indvaanere viste

1) Plut. Sulla 30. App. Civ. I, 93.

endnu i det sidste Øieblik et mærkværdigt Exempel paa Haardnakkethed. Da de saae, at de vare forraadte, dræbte de sig selv og stak Ild paa Byen, saa at intet Bytte kunde berige Erobreren 1). Ogsaa i Nola holdt den Samnitiske Besætning sig i nogen Tid; men længst af alle Italienske Stæder forsvarede Volaterræ sig; det var formodentlig først i Aaret 80, at den ved Beleiring blev tvungen til Overgivelse 2).

Men disse Smaa-Kampe havde ingen Indflydelse paa det Hele. Saasnart Marius var falden, blev Sulla ved den Valeriske Lov udnævnt til Dictator, og fik uindskrænket Magt til at gjøre med Staten, Landet og Borgerne, hvad han vilde. Med en Hensynsløshed, som neppe har sin Mage i Historien, ryddede han sine Fjender af Veien og uddeelte deres Eiendomme til sine Venner. Mangfoldige Senatorer og romerske Riddere faldt som Offere for hans Proscriptioner, men større endnu vare de Ulykker, der ramte Italienerne. Ikke blot enhver enkelt Italiener, der havde deeltaget i Kampen imod Sulla, eller hjulpet hans Fjender med Penge eller med nogen anden Tjeneste, maatte vente at blive berøvet Liv og Eiendom, især naar det var en rig Mand, saa at der var Noget at vinde ved hans Proscription; men hele Stæder bleve erklærede for skyldige og straffede paa det Haardeste. Nogle vare saa heldige at slippe med at udrede betydelige Bøder og nedrive deres Mure³); men langt flere bleve behandlede saaledes som Romerne i fordums Dage havde behandlet erobrede Stæder, eller endnu værre. De bleve gjorte til romerske Colonier, og de gamle Borgere maatte afgive Jord og Huus, at Sullas udtjente Soldater kunde bosættes der. Det var en stor Mængde Soldater, der paa denne Maade bleve forsørgede — Appian angiver deres Tal til 23, Livius til 47 Legioner 4) — og dog blev der confiskeret endnu meget mere Jord, end der behøvedes til dem. Enkelte af Sullas Yndlinge kom ved denne Leilighed i Besiddelse af store Landstrækninger uden noget egentligt Retskrav 5), og det var kun saare sjældent, at det kom Italienerne selv til Gode. Dette var dog Tilfældet med Volaterræ og Arretium. Disse Stæder vare erklærede for Colonier, og deres Borgerret krænket 6); deres Jorder vare erklærede for Statseiendom, men de gamle Indvaanere vare endnu i Aaret 60 i Besiddelse af dem 7). For Volaterræs Vedkommende kunde dette have sin Grund i

1) App. Civ. I, 94.

2) Liv. Epit. 89.

3) App. Civ. I, 96.

4) App. Civ. I, 100. Liv. Epit. 89.

5) Cic. Agrar. III, 3, 12: „Sunt enim multi agri lege Cornelia publicati, nec cuiquam assignati neque venditi, qui a paucis hominibus impudentissime possidentur“.

6) Cic. p. Muren. 24, 49 omtaler *coloni Arretini*, og p. Cæcin. 7, 18 *incommodum Volaterranorum calamitatemque civilem*.

7) Cic. ad. Attic. I, 19, 4.

Stadens haardnakkede Forsvar; thi, da den overgav sig, vare Veteranerne formodentlig allerede forsørgede; men om Arretium vide vi intet Lignende.

Der var dog imidlertid stor Forskjel imellem den Ret, hvormed de gamle Romere anlagde deres Colonier, og Sullas. Dengang var det fremmede Folkeslag, hvis Land Romerne havde erobret, nu var det romerske Borgeres. Men Sulla hjalp sig ved en særegen Lov. Han lod Centuriat-Comitierne bestemme, at de Stæder, som han vilde straffe for deres fjendtlige Adfærd og Sindelag, skulde have deres Borgerret og Eiendom forbrudt. Det var dog kun deres politiske Rettigheder, han berövede dem; han ophævede ikke med det Samme deres privatretlige Stilling (*commercium*); de kunde ligefuldt tage Arv efter romerske Borgere, og slutte Kjøb og Contracter *ex jure Quiritium*. Der stod i Loven, at de skulde have samme Ret, som Ariminenserne havde havt; og Ariminum hørte til de 12 Latinske Colonier, der i privatretlig Henseende vare stillede lige med Romerske Borgere 1). Datidens Jurister paastode ogsaa paa det Bestemteste, at man vel kunde beröve en Borger Udövelsen af hans enkelte Borgerrettigheder, men ikke Borgerretten selv; denne kunde man frivillig opgive ved at gaae over til at blive Borger i en anden Stat, men Ingen kunde fratage Een den imod hans Villie 2). Cicero havde i en af de tidligste Sager, han førte, endnu medens Sulla levede, forfægtet denne Paastand, og Dommerne havde givet ham Medhold 3). Vi have tabt denne Tale, men i den bevarede Tale for Cæcina see vi ham udvikle og forsvare den samme Anskuelse. Der lægger han alle Borgere det alvorlig paa Hjertet, og forestiller dem, at hvis Borgerretten kunde beröves en ny Borger, kunde der ikke anföres nogen Grund, hvorfor man ikke ogsaa kunde beröve alle Patricierne og alle Roms ældste Borgere den 4).

Sulla havde saaledes paa Grund af politiske Forhold tilladt sig at suspendere enkelte Communers Udövelse af Borgerretten, og de maatte længe lide under dette Tryk; thi af Frygt for nye Omvæltninger vovede man i lang Tid ikke at indsætte de Proscriberede eller deres Börn i deres gamle Ret; men, naar man spurgte om den juridiske Ret, vilde Sulla selv neppe negte, at fra Aar 87 af alle Italianere vare romerske Borgere og berettede til at stemme i de 35 Tribus.

1) Cic. p. Cæcina 35, 102.

2) Cic. p. Domo 30.

3) I Talen *pro Arretina muliere*, s. Cic. p. Cæcin. 33, 97.

4) Cic. p. Cæcin. 35, 101.

